

Spis treści

EDUKACJA HUMANISTYCZNA

- ▷ *Joanna Gawron* — Scenariusze katechezy dla klasy I gimnazjum 3
- ▷ *Anna Kulińska* — Lekcja odwrócona (The Flipped Lesson) — scenariusz 9
- ▷ *Grażyna Szotrowska* — Scenariusz lekcji historii w gimnazjum 12

PRZED EGZAMINEM

- ▷ *Ewa Madziąg* — Powtórka z matematyki przed sprawdzianem po szkole podstawowej. Część 7 27
- ▷ *Katarzyna Szymańska* — Powtórka z geografii przed egzaminem maturalnym — część druga 50

WSPOMAGANIE ROZWOJU DZIECI I MŁODZIEŻY

- ▷ *Anna Kulińska* — Strategie uczenia się — pytania i odpowiedzi 67
- ▷ *Maria Małkowska* — Erasmus+ 75
- ▷ *Renata Wolińska* — Postawy rodzicielskie 78

IMPREZY I UROCZYSTOŚCI SZKOLNE

- ▷ *Grażyna Szotrowska* — Legenda o powstaniu Gdyni 83
- ▷ *Krystyna Ciesielska* — „Grzyby” — scenariusz przedstawienia dla dzieci w młodszym wieku szkolnym 92
- ▷ *Agnieszka Malinowska* — „Kłopoty ryb morskich” — scenariusz przedstawienia ekologicznego 96

POLECAMY NAUCZYCIELOM

- ▷ Polecamy... (recenzje) 99

Gdyński Kwartalnik Oświatowy

Wydawca: Gdyński Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, ul. Słowackiego 53, 81-392 Gdynia, tel. 58 620 53 46, fax 58 765 07 92, e-mail: godn2002@gmail.com, strona internetowa: www.godn2012.strefa.pl

Adres redakcji: Gdyński Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, ul. Słowackiego 53, 81-392 Gdynia, tel. 58 620 53 46, fax 58 765 07 92, e-mail: godn2002@gmail.com, strona internetowa: www.godn2012.strefa.pl

Redaktor naczelny: Elżbieta Wójcik

Zespół redakcyjny: Iwona Chojnacka, Krystyna Ciesielska, Joanna Gawron, Grażyna Grzymała, Anna Kulińska, Maria Łojek-Kurzętkowska, Ewa Madziąg, Piotr Malecha, Elżbieta Mazurek, Katarzyna Szmuksta, Grażyna Szotrowska, Ewa Włoch, Anna Wojtek-Tarasiewicz, Renata Wolińska

Okładka: Anna Tarasiewicz

Druk: Format XL, www.formatxl.pl

Skład: Zbigniew Mielewczyk, tel. 58 350 96 62, e-mail: mielewczyk@gmail.com

Redakcja zastrzega sobie prawo redagowania i skracania tekstów oraz zmiany ich tytułów. Nie zwraca tekstów artykułów niezamówionych.

Joanna Gawron

Scenariusze katechezy dla klasy I gimnazjum

Scenariusz I

Temat: „Stworzył Bóg człowieka na swój obraz...” (Rdz 1,27)

Cele

Uczeń potrafi:

- zinterpretować biblijne opisy stworzenia człowieka (Rdz 1,26–27; Rdz 2,4–8);
- wyjaśnić religijne znaczenie stwierdzenia, że „człowiek został stworzony na obraz i podobieństwo Boga”;
- zdefiniować pojęcia: ewolucjonizm skrajny i ewolucjonizm umiarkowany;
- podać, która z powyższych teorii jest zgodna z wiarą katolicką;
- wyjaśnić, dlaczego nie ma sprzeczności pomiędzy powyższymi tekstami biblijnymi a osiągnięciami współczesnej nauki.

Metody i formy pracy:

burza mózgów, rozmowa nauczająca, dyskusja, karta pracy ucznia, praca z całym zespołem klasowym, praca z tekstem źródłowym (Pismo Święte).

Czas: 2 × 45 min.

Pomoce dydaktyczne i literatura:

- *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Pallottinum, Poznań-Warszawa 1980;
- Ligendza Marianne, *Mały słownik zwrotów, pojęć i symboli religijnych*, Kuria Metropolitalna Warszawska, Wydział Nauki Katolickiej, Warszawa 1993;
- *Katechizm Kościoła katolickiego*, Pallottinum, Poznań 1994;
- inne źródła dostępne w szkole;
- karta pracy ucznia;
- kserokopia fresku Michała Anioła z Kaplicy Sykstyńskiej w Watykanie – „Stworzenie człowieka”.

Plan – etapy lekcji

Wstęp – podanie uczniom tematu i celów lekcji, postawienie problemu, którym będziemy się zajmować.

1. Uczniowie podają skojarzenia do wyrażenia „stworzenie człowieka” (burza mózgów – zapis wypowiedzi uczniów na tablicy i w zeszytach).
2. Praca z tekstem biblijnym (Rdz 1,26–27; Rdz 2,4–8); uczniowie „jedynki” pracują z tekstem Rdz 1,26–27 (załącznik nr 1), uczniowie „dwójki” pracują z tekstem Rdz 2,4–8 (załącznik nr 2).
3. Wyjaśnienie trudnych zwrotów i pojęć.
4. Rozmowa nauczająca, wyjaśnienie znaczenia pojęć: ewolucjonizm skrajny i ewolucjonizm umiarkowany, ukazanie stanowiska Kościoła dotyczącego tych teorii.
5. Zadania dla uczniów (do obydwu tekstów biblijnych):
 - a) Na podstawie tekstu biblijnego wyjaśnij, jak autor natchniony „ukazuje” stworzenie człowieka.
 - b) Podaj, jakie prawdy religijne przekazuje autor w tym tekście biblijnym.
 - c) Wy tłumacz, co to znaczy, że „człowiek został stworzony na obraz i podobieństwo Boga” – co o tym świadczy.
 - d) Uzupełnij kartę pracy (załącznik nr 3).
6. Prezentacja pracy uczniów, dyskusja.
7. Komentarz katechety, wspólne redagowanie wniosków.
8. Zapis do zeszytów stanowią wyniki burzy mózgów, wnioski z pracy z tekstem biblijnym, wypełniona karta pracy oraz polecenie pisemnego wypowiedzenia się: Wyjaśnij, dlaczego nie ma sprzeczności pomiędzy biblijnym opisem stworzenia człowieka a osiągnięciami współczesnej nauki.

Załącznik nr 1 – tekst biblijny Rdz 1,26–27

26 A wreszcie rzekł Bóg: «Uczyńmy człowieka na Nasz obraz, podobnego Nam. Niech panuje nad rybami morskimi, nad ptactwem powietrznym, nad bydłem, nad ziemią i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi!»

27 Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go stworzył: stworzył mężczyznę i niewiastę.

Załącznik nr 2 – tekst biblijny Rdz 2,4–8

4 Oto są dzieje początków po stworzeniu nieba i ziemi.

Drugi opis stworzenia człowieka

Gdy Pan Bóg uczynił ziemię i niebo, **5** nie było jeszcze żadnego krzewu polnego na ziemi, ani żadna trawa polna jeszcze nie wzeszła — bo Pan Bóg nie zsyłał deszczu na ziemię i nie było człowieka, który by uprawiał ziemię **6** i rów kopał w ziemi, aby w ten sposób nawadniać całą

powierzchnię gleby — 7 wtedy to Pan Bóg ulepił człowieka z prochu ziemi i tchnął w jego nozdrza tchnienie życia, wskutek czego stał się człowiek istotą żywą.

Pierwotny stan szczęścia

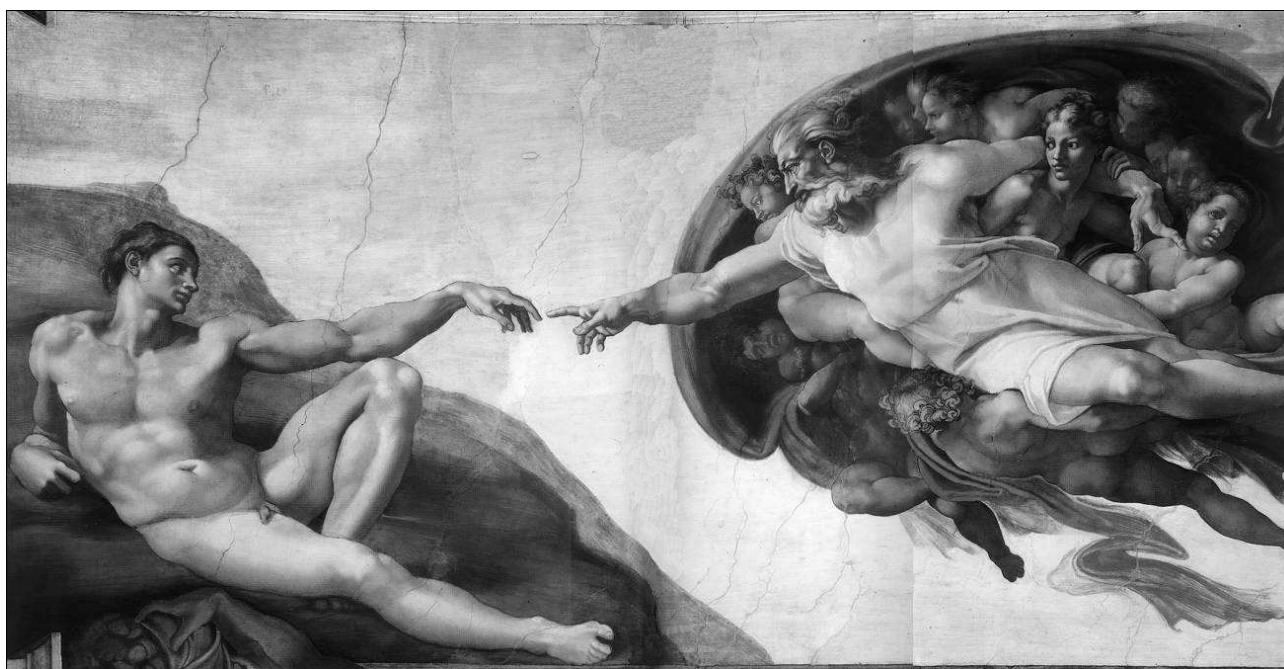
8 A zasadziwszy ogród w Eden na wschodzie, Pan Bóg umieścił tam człowieka, którego ulepił.

Załącznik nr 3

Karta pracy ucznia

Przejawy szacunku wobec człowieka	Przejawy braku szacunku wobec człowieka

Załącznik nr 4 – Michał Anioł „Stworzenie człowieka”

Scenariusz II

Temat: „A wąż był bardziej przebiegły...” (Rdz 3,1)

Cele

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić sens pojęcia „grzech”;
- wyrazić własne przemyślenia dotyczące tego zagadnienia;
- zinterpretować tekst biblijny Rdz 3,1–24;
- podać konsekwencje grzechu pierworodnego;
- wymienić przykłady grzechu obecnego w człowieku i wokół niego we współczesnym świecie;
- korzystać z różnych źródeł informacji.

Czas: 45 min.

Metody i formy pracy:

burza mózgów, dyskusja, rozmowa nauczająca, karta pracy ucznia, praca z całym zespołem, praca w parach, praca z tekstem źródłowym (Pismo Święte).

Pomoce dydaktyczne i literatura:

- *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Pallottinum, Poznań-Warszawa 1980;
- *Katechizm Kościoła katolickiego*, Pallottinum, Poznań 1994;
- inne źródła dostępne w szkole.

Plan – etapy lekcji

1. Wprowadzenie:
 - modlitwa;
 - czynności organizacyjno-porządkowe;
 - podanie uczniom tematu i celów lekcji, postawienie problemu, którym będziemy się zajmować.
2. Rozwinięcie:
 - praca z całym zespołem klasowym metodą burzy mózgów, gromadzenie wiedzy posiadanej przez uczniów na temat grzechu – co wiemy o grzechu?
 - praca w parach z tekstem źródłowym Rdz 3,1–24 (załącznik nr 1);
 - wspólne zapoznanie się z tekstem biblijnym;
 - wyjaśnienie trudnych zwrotów, pojęć.

Zadania dla uczniów:

 - a) Na podstawie tekstu biblijnego wyjaśnij, co autor natchniony mówi o grzechu.
 - b) Wyjaśnij, na czym polegał grzech „Adama i Ewy”.
 - c) Wymień skutki grzechu pierworodnego.
3. Refleksje, podsumowanie:
 - prezentacja pracy uczniów, dyskusja, komentarz katechety.

4. Zapis w zeszytach uczniów:
 - wyniki burzy mózgów;
 - wnioski z pracy z tekstem biblijnym.
5. Zadanie domowe:
 - wypełnij kartę pracy ucznia (załącznik nr 2) i wklej do zeszytu.
6. Ewaluacja:
 - modlitwa spontaniczna związana z tematem katechezy.

Joanna Gawron
doradca metodyczny religii
Gimnazjum nr 11 w Gdyni

Załącznik nr 1 – tekst biblijny Rdz 3,1–24

1 A wąż był bardziej przebiegły niż wszystkie zwierzęta lądowe, które Pan Bóg stworzył. On to rzekł do niewiasty: «Czy rzeczywiście Bóg powiedział: Nie jedzcie owoców ze wszystkich drzew tego ogrodu?» **2** Niewiasta odpowiedziała wężowi: «Owoce z drzew tego ogrodu jeść możemy, **3** tylko o owocach z drzewa, które jest w środku ogrodu, Bóg powiedział: Nie wolno wam jeść z niego, a nawet go dotykać, abyście nie pomarli». **4** Wtedy rzekł wąż do niewiasty: «Na pewno nie umrzecie! **5** Ale wie Bóg, że gdy spożycie owoc z tego drzewa, otworzą się wam oczy i tak jak Bóg będziecie znali dobro i zło».

6 Wtedy niewiasta spostrzegła, że drzewo to ma owoce dobre do jedzenia, że jest ono rozkoszą dla oczu i że owoce tego drzewa nadają się do zdobycia wiedzy. Zerwała zatem z niego owoc, skosztowała i dała swemu mężowi, który był z nią: a on zjadł. **7** A wtedy otworzyły się im obojgu oczy i poznali, że są nadzy; spleli więc gałązki figowe i zrobili sobie przepaski.

8 Gdy zaś mężczyzna i jego żona usłyszeli kroki Pana Boga przechadzającego się po ogrodzie, w porze kiedy był powiew wiatru, skryli się przed Panem Bogiem wśród drzew ogrodu.

9 Pan Bóg zawołał na mężczyznę i zapytał go: «Gdzie jesteś?» **10** On odpowiedział: «Usłyszałem Twój głos w ogrodzie, przestraszyłem się, bo jestem nagi, i ukryłem się». **11** Rzekł Bóg: «Któż ci powiedział, że jesteś nagi? Czy może zjadłeś z drzewa, z którego ci zakazałem jeść?» **12** Mężczyzna odpowiedział: «Niewiasta, którą postawiłeś przy mnie, dała mi owoc z tego drzewa i zjadłem». **13** Wtedy Pan Bóg rzekł do niewiasty: «Dlaczego to uczyniłaś?» Niewiasta odpowiedziała: «Wąż mnie zwiódł i zjadłam». **14** Wtedy Pan Bóg rzekł do węża: «Ponieważ to uczyniłeś, bądź przeklęty wśród wszystkich zwierząt domowych i polnych; na brzuchu będziesz się czołgał i proch będziesz jadł po wszystkie dni twego istnienia. **15** Wprowadzam nieprzyjaźń między ciebie i niewiastę, pomiędzy potomstwo twoje a potomstwo jej: ono zmiażdży ci głowę, a ty zmiażdżysz mu piętę».

16 Do niewiasty powiedział: «Obarczę cię niezmiernie wielkim trudem twej brzemienności, w bólu będziesz rodziła dzieci, ku twemu mężowi będziesz kierowała swe pragnienia, on zaś będzie panował nad tobą».

17 Do mężczyzny zaś [Bóg] rzekł: «Ponieważ posłuchałeś swej żony i zjadłeś z drzewa, co do którego dałem ci rozkaz w słowach: Nie będziesz z niego jeść — przekłeta niech będzie ziemia z twego powodu: w trudzie będziesz zdobywał od niej pożywienie dla siebie po wszystkie dni twego życia. **18** Cierń i osiet będzie ci ona rodziła, a przecież pokarmem twym są plody roli.

19 W pocie więc oblicza twego będziesz musiał zdobywać pożywienie, póki nie wrócisz do ziemi, z której zostałeś wzięty; bo prochem jesteś i w proch się obrócisz!»

20 Mężczyzna dał swej żonie imię Ewa, bo ona stała się matką wszystkich żyjących.

21 Pan Bóg sporządził dla mężczyzny i dla jego żony odzienie ze skór i przyodział ich. **22** Po czym Pan Bóg rzekł: «Oto człowiek stał się taki jak My: zna dobro i zło; niechaj teraz nie wyciągnie przypadkiem ręki, aby zerwać owoc także z drzewa życia, zjeść go i żyć na wieki».

23 Dlatego Pan Bóg wydalil go z ogrodu Eden, aby uprawiał tę ziemię, z której został wzięty.

24 Wygnawszy zaś człowieka, Bóg postawił przed ogrodem Eden cherubów i połyskujące ostrze miecza, aby strzec drogi do drzewa życia.

Załącznik nr 2

Karta pracy ucznia

Zło w człowieku	Zło wokół człowieka w świecie	Antidotum na zło

Anna Kulińska

Lekcja odwrócona (The Flipped Lesson) — scenariusz

We wcześniejszym numerze Kwartalnika omówione zostały zagadnienia związane z teorią nauczania odwróconego. Krótko przypomnę tylko, że zajęcia takie opierają się na wiedzy, którą uczniowie nabywają przed lekcją, w oparciu o materiał dydaktyczny zalecony przez nauczyciela.

W niniejszym artykule przedstawiam propozycję przeprowadzenia lekcji na temat franchisingu na podstawie podcastu dostępnego na stronie <http://ed.ted.com/lessons/the-real-origin-of-the-franchise>. W ramach przygotowania do lekcji uczniowie otrzymują z przynajmniej tygodniowym wyprzedzeniem link do strony oraz zadania do wykonania we własnym zakresie. W tej lekcji zadania obejmują:

- 1) zapoznanie się z treścią podcastu;
- 2) wybranie i wyjaśnienie 5 słówek — nowych, istotnych dla tematu, według uznania uczniów;
- 3) napisanie streszczenia obejrzanego materiału (do 60 słów);
- 4) wyszukanie i przygotowanie informacji na temat dowolnej firmy franchisingowej.

Uczniowie mogą oglądać zadany materiał dowolną ilość razy, mogą swobodnie zatrzymywać i cofać. Nie muszą też oglądać całego materiału, mogą skupić się na interesujących ich fragmentach, według nich istotnych czy też przydatnych do wykonania zadania. Podczas zajęć uczniowie mają możliwość wykazania się zrozumieniem materiału z podcastu, podzielenia się swoimi spostrzeżeniami dotyczącymi zagadnienia franchisingu oraz rozwijają znajomość słownictwa. Warto zauważyć, że to uczniowie prezentują i wyjaśniają słownictwo użyte w nagraniu, nauczyciel pełni jedynie rolę weryfikatora, uzupełniając lub korygując, jeśli zachodzi taka potrzeba. Nauczyciel może również zwrócić uwagę na istotne słownictwo, jeśli nie zostało ono wspomniane przez żadnego z uczniów.

Podczas lekcji uczniowie rozwijają swoje umiejętności językowe i pozajęzykowe. Kształtowana jest postawa autonomii uczenia się — uczeń samodzielnie decyduje o ilości czasu poświęconego na wykonanie zadania, otrzymując podczas zajęć informację zwrotną na temat swojej pracy. Informacja ta nie ma charakteru tradycyjnej oceny szkolnej, ale udzielana jest przez grupę rówieśniczą. Uczeń ma również możliwość dokonania samooceny — stosując autoewaluację rzetelności, kompleksowości oraz przydatności przygotowanych przez siebie informacji. Uczniowie rozwijają również umiejętność pracy w zespole — podczas przygotowania prezentacji wybranej

firmy, prezentacji i wypowiedzania się na forum – kiedy przedstawiają efekty swojej pracy w grupach.

Poniżej zamieszczony jest scenariusz lekcji odwróconej.

Poziom zaawansowania B1

Cele:

Uczeń potrafi:

- samodzielnie zapoznać się z zadaniem materiałem
- samodzielnie wyszukać znaczenie nieznanych słów
- wyrazić oraz uzasadnić własne poglądy w mowie i piśmie
- aktywnie wziąć udział w dyskusji
- stosować wyrażenia odpowiednie do stylu wypowiedzi
- poprawnie skonstruować zdanie oraz zadać pytanie
- pracować w zespole.

Metody:

- komunikacyjna – przygotowanie do zrozumienia ogólnego znaczenia tekstu i wyszukania istotnych informacji;
- konstruktywistyczna – wykorzystanie tego, co wiedzą uczniowie, aby konstruować dalszą wiedzę
- lekcji odwróconej – wykorzystanie samodzielnej pracy uczniów jako treści lekcji.

Formy pracy:

Uczniowie pracują indywidualnie, w parach otwartych i zamkniętych, w grupach, prezentują wypowiedzi na forum.

Środki dydaktyczne

- materiał video on-line do samodzielnego zapoznania się dostępny na stronie <http://ed.ted.com/lessons/the-real-origin-of-the-franchise>
- duże arkusze papieru i pisaki.

Przebieg lekcji

Lp.	Etap lekcji	Realizowane cele	Materiały	Forma interakcji	Czas
1.	Warm up (wprowadzenie do lekcji)	Nauczyciel zadaje pytania wprowadzające do lekcji, np. <i>Have you seen the podcast?</i> <i>Did you like it?</i> <i>What did / didn't you like about it?</i> <i>Was it interesting / too easy / too difficult?</i> Uczniowie, ochotnicy bądź wskazani przez nauczyciela, odpowiadają		cała klasa	3–4 min

2.	Prezentacja słownictwa	Uczniowie zapisują 5 wybranych przez siebie słów na tablicy, podając ustnie ich znaczenie. Jeśli dane słowo jest już zapisane, nie powtarzają go. Zadanie kontynuowane jest tak długo, aż wszystkie słowa wybrane przez uczniów znajdą się na tablicy. W razie potrzeby nauczyciel dopisuje istotne dla problematyki słowo/słowa nie wybrane przez uczniów	tablica	cała klasa	6–7 min
3.	Prezentacja streszczeń	Uczniowie w parach zapoznają się z przygotowanymi przed lekcją streszczeniami. Wybrani uczniowie odczytują streszczenia na forum. Inni uczniowie udzielają informacji zwrotnej	streszczenia przygotowane przez uczniów	pary, cała klasa	7–8 min
4.	Praca w grupach	Uczniowie podzieleni zostają na 3–4-osobowe grupy według firm franchisingowych, na których temat przygotowali informacje. W grupach przygotowują plakat informacyjny na temat wybranej firmy	arkusze papieru, pisaki	grupy	9–10 min
5.	Prezentacja	Grupy kolejno prezentują i omawiają przygotowane przez siebie plakaty. Ważne jest, aby każdy uczeń w grupie odpowiedzialny był za część prezentacji.	plakaty	grupy, forum	15–16 min

Anna Kulińska
doradca metodyczny języka angielskiego
Zespół Szkół Administracyjno-Ekonomicznych w Gdyni

Grażyna Szotrowska

Scenariusz lekcji historii w gimnazjum

Temat: Ziemie polskie po kongresie wiedeńskim.

Komentarz dydaktyczny

Scenariusz, którym chcę się z Państwem podzielić, powstał na potrzeby lekcji otwartej. Temat nie należy do tych szczególnie ciepło wspominanych przez uczniów (bo tu nie ma zmiłuj, nie ma czego roztrząsać – tego trzeba się nauczyć, czyli NUDA), ale też (moim zdaniem) nie należy do tych ulubionych przez nauczycieli. Jego realizacja trzyma się pewnego schematu, który wprowadzie pozwala uporządkować wiedzę uczniów, ale też więcej w tym rzemiosła niż pasji.

Na co dzień pracuję z programem „Śladami przeszłości” (Wydawnictwo Nowa Era) i zgodnie z podstawą programową temat prezentowanej lekcji realizuje ją w punktach 33.1, 33.2, 33.3. Cele podałam zgodnie z zasadami OK (oceny kształtującego) – językiem ucznia. Moim lekcjom często towarzyszy graficzny zapis treści tematu, tak aby uczniowie mieli przed oczyma elementy składowe lekcji i mogli obserwować jej postęp. Dlatego prosty plan – schemat towarzyszy także tej lekcji.

Przymierzając się do opracowania scenariusza moich zajęć, pomyślałam, że tę lekcję można zrealizować na kilka sposobów, ponieważ klasy, w których uczymy, są różne. Jedne potrzebują żelaznych notatek, inne lubią dyskutować, a jeszcze inne wszystko robią na opak. Dlatego przedstawiam lekcję w trzech wariantach, choć we fragmentach są one takie same. Proszę korzystać i dopasowywać do własnych potrzeb, jak nie na tej lekcji, to na każdej innej.

Cele lekcji

Cel główny

Drogi uczniu, na dzisiejszej lekcji:

- **dowiesz się**, jak zostały podzielone ziemie polskie po kongresie wiedeńskim; kto zyskał, kto stracił;
- **poznasz** postać cara Aleksandra I i jego brata księcia Konstantego;
- **zrozumiesz**, jak wiara Polaków w nową rzeczywistość zmieniła oblicze gospodarcze, kulturalne i oświatowe w Królestwie Polskim.

Cele szczegółowe

Uczeń:

- **poprawnie posługuje się terminami:** ziemie zabrane, Kongresówka, Wolne Miasto Kraków, Wielkie Księstwo Poznańskie, Zagłębie Dąbrowskie, Staropolskie, romantyzm;
- **wskazuje na mapie** nowy układ granic polskich po kongresie wiedeńskim;
- **charakteryzuje** ustrój Królestwa Polskiego;
- **ocenia** osiągnięcia Królestwa Polskiego w gospodarce, kulturze, szkolnictwie;
- **przedstawia dokonania postaci:** Adama Czartoryskiego, Józefa Zajączka, ks. Franciszka Ksawerego Druckiego-Lubeckiego, Tadeusza Czackiego, braci Raczyńskich, rodziny Działyńskich, Stanisława Kostki Potockiego, Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego i wielu innych Polaków żyjących w I połowie XIX wieku.

Metody:

- rozmowa nauczająca;
- aktywizujące: mapa myśli, sześć myślowych kapeluszy;
- praca z tekstem, praca z mapą.

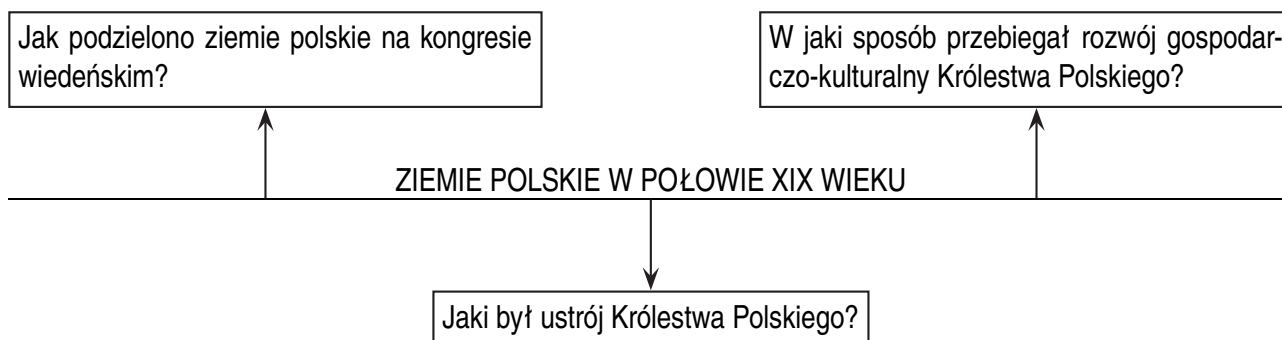
Formy: praca w parach, praca zespołowa, indywidualna.

Przebieg zajęć

1. Rekapitulacja wtórna:

- a. *Kiedy i gdzie zdecydowano o losach Europy po ekspansji napoleońskiej?*
Na kongresie wiedeńskim, w latach 1814–1815.
 - b. *Które europejskie państwa były państwami decyzyjnymi?*
Rosja, Prusy, Austria, Wielka Brytania, Francja.
 - c. *Jaka zasada przyświecała nowemu ukształtowaniu granic państwowych?*
Zasada restauracji, czyli powrotu do stanu sprzed rewolucji francuskiej.
 - d. *Jak powinny kształtować się granice państwa polskiego zgodnie z tą zasadą?*
Powinny wrócić do stanu sprzed 1789 roku, czyli być takie, jak po I rozbiorze.
- Dzisiejsze zajęcia przede wszystkim dadzą odpowiedź na pytanie, jakie decyzje podjęto na kongresie wiedeńskim w sprawie ziem polskich. Zapiszcie temat i najważniejsze etapy jego realizacji wg schematu.*

2. Podanie tematu i planu lekcji.

3. Podział klasy na trzy zespoły (rzędy), rozdanie zadań (zał. 2) i tekstu źródłowego (zał. 1).

WARIANT A — dla klas, które są bardziej odtwórcze, mają wolne tempo pracy:

Rząd 1. Na podstawie tekstu źródłowego, pracując w parach, uzupełnij schemat mapy myśli w zakresie Księstwa Poznańskiego (zał. 2 ćw. 1).

Rząd 2. Na podstawie tekstu źródłowego, pracując w parach, uzupełnij schemat mapy myśli w zakresie Królestwa Polskiego (zał. 2 ćw. 1).

Rząd 3. Na podstawie tekstu źródłowego, pracując w parach, uzupełnij schemat mapy myśli w zakresie Rzeczypospolitej Krakowskiej (zał. 2 ćw. 1).

Podsumowanie zadania 1:

Odczytanie oraz wspólne uzupełnienie wszystkich elementów mapy myśli. Następnie nauczyciel prezentuje mapę ścienną lub wyświetla poprzez rzutnik, a uczniowie wykonują na karcie pracy ćw. 2 i 3 — kształcenie umiejętności pracy z mapą poprzez właściwe podpisanie nazw poszczególnych ziem polskich w I poł. XIX wieku oraz dobranie tytułów do prezentowanych w ćw. 3 map.

WARIANT B — wyższy poziom, dla klas pracujących w dobrym tempie:

Instrukcja do zadania 1

Pracując w parach, wypełnijcie poszczególne zadania na karcie pracy (zał. 2).

Rząd 1. Uzupełnij mapę myśli na podstawie tekstu źródłowego — ćw. 1.

Rząd 2. Wpisz w kontury ziem polskich z I poł. XIX w. nazwy terytoriów zgodnie z przyjętymi decyzjami kongresu — ćw. 2.

Rząd 3. Dobierz tytuły do przedstawionych map — ćw. 3.

Po wyznaczonym czasie (5 minut) prezentacja osiągnąć. (Wysłuchując prezentacji zespołu 1, zmieniamy pary, ponieważ mamy 3 różne rozwiązania mapy myśli, w innych wystarczy jedna para, oczywiście jeśli zostało zrobione dobrze).

Uwaga — lekcja zawiera sporo treści, nie ma czasu na uzupełnianie wszystkiego, co wypracowały poszczególne zespoły. Dlatego pamiętajmy o zadaniu domowym, aby na podstawie lekcji uczniowie uzupełnili kartę pracy także o te fragmenty, których nie mieli obowiązku zrobić na lekcji.

Podsumowanie zadania 1:

Prezentacja mapy ściennej lub interaktywnej poprzez rzutnik, tak aby właściwy obraz ziem polskich został zapamiętany przez uczniów.

4. Rozmowa nauczająca — zadawanie pytań — poszukiwanie odpowiedzi.

Mając na uwadze decyzje kongresu wiedeńskiego, które z państw zaborczych zyskało nowe terytoria po 1815 roku? A które straciło? Co to są **ziemie zabrane**, gdzie odnajdziemy je na mapie? Do której części ziem polskich odnosi się nazwa **Kongresówka**, a do której **Wolne Miasto**?

WARIANT A

5. Odpowiedzi uczniów i spojrzenie na graficzny obraz lekcji (gdzie jesteśmy, co teraz?). Przejście do drugiej części — ustroju Królestwa Polskiego.

Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z tekstem zawartym w podręczniku („Śladami przeszłości 3”, s. 141) dotyczącym opisu rozwiązań ustrojowych zawartych w konstytucji Królestwa Polskiego i o uzupełnienie tabeli — zał. 5.

Tabele uczniowie uzupełniają, pracując w parach. Myślę, że trzeba dać im około 5–7 minut. Ze względu na brak czasu para uzupełnia wspólną kartę (drugi z uczniów może dostać czystą lub wypełnioną kserokopię, jako notatkę z lekcji).

WARIANT B

ROZWIĄZANIE PROBLEMU METODĄ MYŚLOWYCH KAPELUSZY (opis metody w zał. 3 i 4).

5. Nauczyciel odwołuje się do graficznego planu lekcji i zapowiada realizację części drugiej poprzez rozważenie problemu: **Czy Polacy mogli oczekiwać na odzyskanie wszystkich ziem polskich, pokładając nadzieję w osobie cara Aleksandra I – twórcy Królestwa Polskiego, nadającego bardzo jak na owe czasy liberalną konstytucję?**

Dzieli klasę na 6 zespołów (ja w takiej sytuacji, aby nie wprowadzać zbyt dużego zamieszania, proszę o odwrócenie się do siebie 4 uczniów z najbliższej stojących dwóch ławek), rozdaje zadania (zał. 6) i określa czas pracy. Grupy zbierają argumenty, wybierają lidera, który po upływie wyznaczonego czasu wygłasza opinie zespołu.

UWAGA – w czasie omawiania zadań grupowych pojawiają się postacie pełniące funkcje naczelnego wodza i namiestnika państwa.

PODSUMOWANIE ZADANIA – argumenty wygłoszone przez grupę niebieskich kapeluszy.

6. Po przeprowadzeniu tej części lekcji nauczyciel odwołuje się do graficznego planu i zwraca uwagę uczniom na to, że do pełnego zrealizowania tematu pozostał jeden element – **gospodarka i kultura Królestwa Polskiego w latach 1815–1830.**

Przy realizacji tej części lekcji nauczyciel rozdaje uczniom siedzącym w zespołach 4–5-osobowych zadania związane z poszukiwaniem wiadomości w podręczniku dotyczących gospodarki Królestwa Polskiego oraz rozwoju kultury i oświaty.

7. Zakładając, że przy takim podziale klasy powstanie 6 zespołów, proponuję, aby:

GRUPA 1 i 3 – rozwiązała krzyżówkę dotyczącą gospodarki (zał. 7A);

GRUPA 2 i 6 – uzupełniła tabelę dotyczącą oświaty (zał. 7B);

GRUPA 4 i 5 – uzupełniła tekst dotyczący kultury (zał. 7C).

8. Rekapitulacja pierwotna

Kończąc zajęcia, nauczyciel prosi o podejście do tablicy wszystkich uczniów i napisanie na niej jednego pojęcia, daty, nazwiska związanego z tą lekcją. Ostatnią minutę poświęcamy na zadanie pracy domowej i odczytanie mapy pamięci stworzonej przez uczniów w końcowej fazie lekcji.

WARIANT C – dla klas twórczych, które czasami chcą iść pod prąd, uczyć się, ale niebanalnie.

Na lekcji w tym wariantcie realizowane będą wszystkie cele wersji A i B oraz jeden dodatkowy: uczeń potrafi stawiać pytania.

1. Lekcję rozpoczyna nauczyciel, pisząc na tablicy:

A MOGŁO BYĆ TAK PIĘKNIE

(zapis ten ma sprowokować uczniów do pytań, na które – uwaga! – odpowiada nauczyciel)

2. UCZNIOWIE pytają: 1. GDZIE? 2. KIEDY? 3. DLACZEGO?

NAUCZYCIEL odpowiada:

1. W Królestwie Polskim.

2. Po kongresie wiedeńskim.

3. Bo wszystko, co zostało wówczas utworzone, napawało Polaków nadzieją na to, że znów będą Polakami, że ich państwo będzie suwerennie rządzone, że będzie się rozwijało, a oni będą się bogacić, tworzyć i czuć się bezpiecznie.

UCZNIOWIE: Jak to wszystko miało się stać? Skąd Polacy mieli takie pozytywne myślenie? Czy byli po prostu naiwni, czy były ku temu przesłanki?

NAUCZYCIEL: Na te pytania odpowiedź sobie sami, jeśli wykonacie w grupach zadania – metodą myślących notatek – i zaprezentujecie kolegom, odnosząc się do postawionego na początku lekcji założenia.

3. Nauczyciel dzieli klasę na 4 zespoły (tym razem warto przygotować salę, ustawiając stoliki tak, aby uczniowie mieli dużą powierzchnię do pisania, każdemu zespołowi dajemy do dyspozycji duży arkusz papieru i flamastry). Uczniowie opracowują zagadnienia z podziałem na grupy:

Grupa 1 – Podział Księstwa Warszawskiego

Grupa 2 – Ustrój Królestwa Polskiego

Grupa 3 – Rozwój gospodarczy państwa

Grupa 4 – Rozwój oświatowy i kulturalny Królestwa Polskiego

Aby wykonać zadanie, uczniowie muszą zapoznać się odpowiednim tekstem z podręcznika, a później przystąpić do graficznego przedstawienia problemu.

Czas wykonania pracy: 20 minut.

4. Prezentacja dokonań poszczególnych grup (5–7 minut).

5. Po wysłuchaniu prezentacji zespoły układają pytania mające pobudzić dalszą dyskusję nad postawionym na początku lekcji stwierdzeniem. Np. grupa pierwsza kieruje pytania do grupy drugiej, druga do czwartej, czwarta do pierwszej itd. (około 5 minut)

6. Następuje runda pytań i odpowiedzi.

7. Nauczyciel ocenia i podsumowuje pracę zespołów, podsumowuje też całą lekcję, tłumacząc, że prowokacyjnie postawione twierdzenie jest początkiem nowego tematu, który będzie dotyczył powstania listopadowego.

8. Ostatnim elementem zajęć jest zapis tematu lekcji oraz zdjęcia telefonami komórkowymi arkuszy myślących notatek w celu zeskanowania i po wydruku wklejenia do zeszytów.

*Grażyna Szotrowska
doradca metodyczny historii
Gimnazjum nr 4 w Gdyni*

Załącznik 1 – TEKST ŹRÓDŁOWY**Akt końcowy kongresu wiedeńskiego z 1815 r. [fragment]**

Art. I. Księstwo Warszawskie, z wyjątkiem prowincji i okręgów, którymi w następnych artykułach inaczej rozporządzono, połączone zostaje z Cesarstwem Rosyjskim [...]. Polacy, poddani Rosji, Austrii i Prus, otrzymają reprezentację i instytucje narodowe [...].

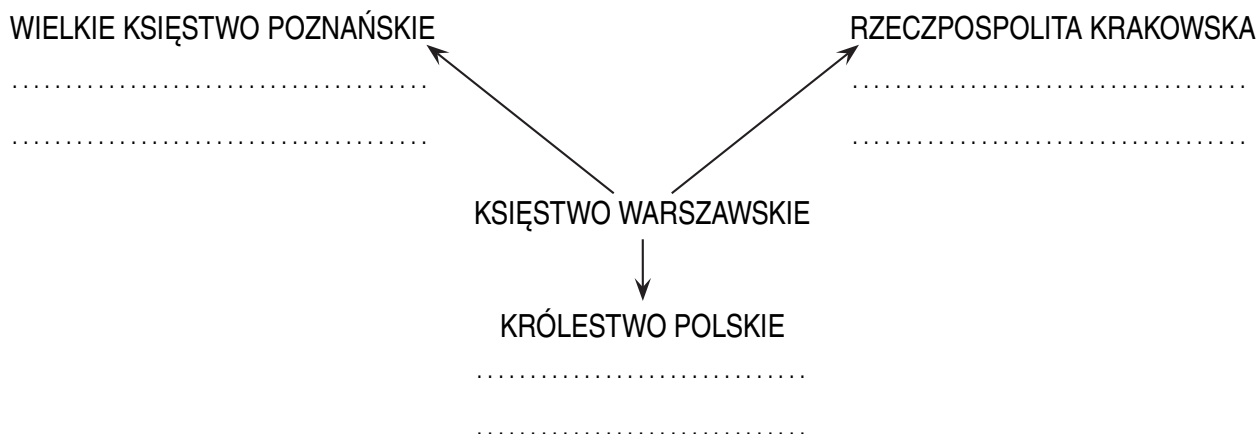
Art. II. Część Księstwa Warszawskiego, którą Najjaśniejszy Król Pruski posiadać będzie wszechwładnie [...] pod nazwą Wielkie Księstwo Poznańskie, objęta będzie przez departament bydgoski, poznański, oraz miasta Gdańsk i Toruń.

Art. III. Jego Cesarska i Apostolska Mość [cesarz Austrii] posiadać będzie prawo własności [...] Salin Wielickich [kopalń soli w Wieliczce] [...].

Art. VI. Miasto Kraków ze swoim okręgiem ogłoszone będzie na wieczne czasy miastem wolnym, niepodległym i ściśle neutralnym pod opieką Rosji, Austrii i Prus.

Załącznik 2 – KARTA PRACY

Ćw. 1. Na podstawie tekstu źródłowego uzupełnij schemat, dopisując informacje, dotyczące poszczególnych ziem polskich wyłonięnych z utworzonego przez Napoleona Księstwa Warszawskiego. Pamiętaj o zakresie terytorialnym i rozwiązaniach politycznych (od kogo były zależne).

Ćw. 2. Zaznacz na mapie:

- A. Ziemie zabrane
- B. Król. Polskie
- C. Ks. Poznańskie
- D. Rzeczpospolita Krakowska

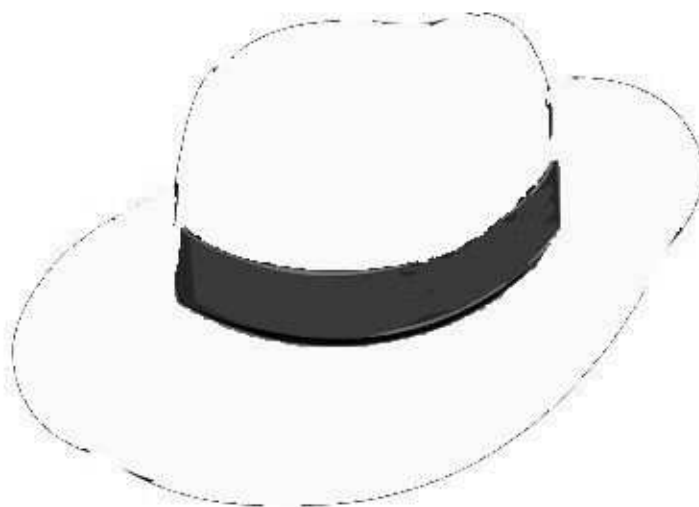
Ćw. 3. Podpisz mapy, podając właściwą nazwę i cezurę czasową. Możesz skorzystać z atlasu lub z map zamieszczonych w podręczniku.

Załącznik 3 – MYŚLOWE KAPELUSZE

Ten załącznik to jedynie widok przygotowanego do pokolorowania kapelusza, opis metody w zał. 4. Oczywiście zamiast kserować, wycinać i kolorować kapelusze, można po prostu rozdać, dla oznaczenia poszczególnych grup, kolorowe karteczki.

Załącznik 4 – OPIS METODY

(źródło: zasoby Internetu <http://skarbnikgminy.pl/myslowe-kapelusze-edwarda-de-bono/>)

Metoda sześciu kapeluszy

Autorem artykułu jest Tomek Urban.

Metoda sześciu kapeluszy została stworzona przez Edwarda De Bono, twórcę pojęcia „myślenie lateralne”. Idea sześciu kapeluszy pozwala na twórcze podejście do rozwiązywania problemów, wskazuje sześć różnych stron, z jakich można dany problem postrzegać.

Metoda ta jest prosta, praktyczna i skuteczna, została zaakceptowana przez środowisko edukacyjne, korporacje i organizacje na całym świecie. Sześć kapeluszy zmienia dyskusję ze zwykłego argumentowania i bronięcia swoich racji w konstruktywną dyskusję, cała idea polega na sztucznym przyjęciu określonego stanowiska w danej sprawie. Dzięki temu nikt nie jest zbyt emocjonalnie związany z bronieniem swoich racji, a jednocześnie może wyrażać swoje uczucia (w danym kapeluszu) bez potrzeby przejmowania się tym, co pomyślą inni. Umożliwia wygospodarowanie czasu na świadomy wysiłek twórczy w danym czasie, wprowadza pewien porządek tworzenia, przy jednoczesnym braku obaw pominięcia jakiegoś aspektu problemu.

Gdzie stosować technikę 6 kapeluszy?

Technikę tę można porównać do małej zabawy w teatrzyk. Ja bawię się sam, jak nie mam nikogo dookoła, po prostu wyznaczam sobie po kilka minut na dany kapelusz i w danym czasie myślę tak, a nie inaczej, zapisując swoje spostrzeżenia. Pracując tą techniką w grupkach (w firmach, w czasie spotkań, zebrań czy nawet na lekcjach) możemy przyjąć wiele strategii, praktycznie każda dobra w zależności od sytuacji, można całą grupką zakładać jeden kapelusz w danym czasie, a można się podzielić rolami i dyskutować ze sobą w różnych kapeluszach, zmieniając je od czasu do czasu. Chcąc na przykład komuś wytłumaczyć jakiś argument, zakładamy i prosimy o włożenie takiego, a nie innego kapelusza, zamiast wymyślać kolejne argumenty.

W każdym kapeluszu myślimy inaczej!

Załącznik 5 – KARTA PRACY

TABELA PORZĄDKUJĄCA INFORMACJE O USTROJU KRÓLESTWA POLSKIEGO

NAZWA	KRÓLESTWO POLSKIE
USTRÓJ	
WŁADZA USTAWODAWCZA	
WŁADZA WYKONAWCZA	
SIŁY ZBROJNE	
WOLNOŚCI OBYWATELSKIE	

Załącznik 6 – ZADANIA DLA MYŚLOWYCH KAPELUSZY

GRUPA BIAŁYCH KAPELUSZY – na podstawie tekstu konstytucji z 1815 roku (zał. 8) przedstawia argumenty rzeczowe, czyli wypunktowuje artykuły ustawy:

.....

GRUPA CZERWONYCH KAPELUSZY – kieruje się emocjami, czyli ocenia zapisy konstytucji z subiektywnego punktu widzenia (czy nam się ona podoba, czy nie, jak mogli ją ocenić Polacy mieszkający w Królestwie Polskim):

.....

GRUPA CZARNYCH KAPELUSZY – podkreśla niebezpieczeństwa, czyli czyta tekst konstytucji pod kątem tkwiących w niej pułapek:

.....

GRUPA ŻÓŁTYCH KAPELUSZY – podkreśla pozytywne aspekty dokumentu:

.....

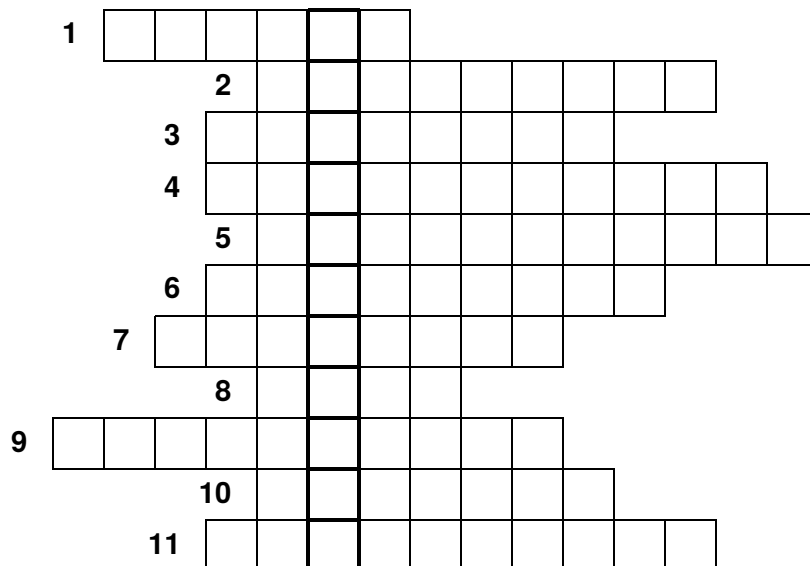
GRUPA ZIELONYCH KAPELUSZY – zgłasza nowe pomysły, to znaczy zastanawia się, co jeszcze w takim dokumencie można uściślić, dookreślić, aby lepiej służyła obywatelom:

.....

GRUPA NIEBIESKICH KAPELUSZY – podsumowuje wszystkie wypowiedzi, odnosi się do postawionego pytania problemowego.

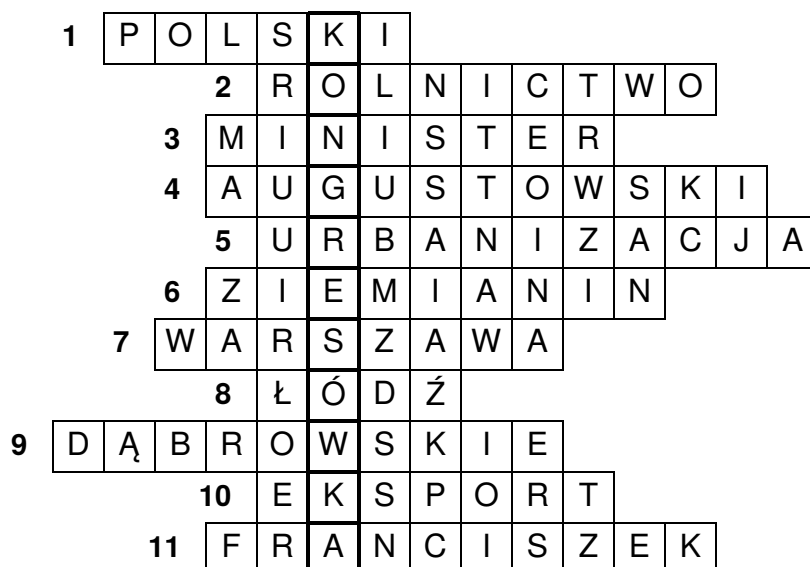
Załącznik 7 – KARTA PRACY „GOSPODARKA, OŚWIATA I KULTURA KRÓLESTWA POLSKIEGO”

7A (dla ucznia)

1. Nazwa banku utworzonego w 1828 roku w Królestwie Polskim.
2. Podstawa gospodarki Królestwa Polskiego.
3. Np. skarbu.
4. Kanał, który połączył Wisłę z Niemnem.
5. Proces tworzenia miast.
6. Inaczej szlachcic.
7. Stolica Królestwa Polskiego.
8. Ośrodek przemysłu włókienniczego.
9. Jedno z dwóch zagłębi powstałych w Królestwie Polskim.
10. Wysyłanie towarów za granicę to
11. Pierwsze imię księcia Druckiego.

(dla nauczyciela)

7B

Połącz nazwy instytucji oświatowych z miejscem utworzenia oraz z ich twórcami.

Warszawa	Towarzystwo Przyjaciół Nauk	Bracia Ossolińscy
Liceum na Wołyniu	Stanisław Kostka Potocki	Lwów
Zakład Narodowy	Bracia Raczyńscy	Kórnik
Nowy uniwersytet	Rodzina Działyńskich	Poznań
Pierwsze polskie muzeum	Tadeusz Czacki	Krzemieniec

7C

Uzupełnij zdania dotyczące epoki romantyzmu i jej twórców na ziemiach polskich.

W pierwszych dziesięcioleciach XIX w. ukształtował się nowy prąd ideowy, literacki i artystyczny zwany Twórcy tej epoki odrzucali racjonalizm, stawiając na

Czerpali inspirację z tradycji Ponadto na gruncie polskim głośno mówili, że utworzone przez cara jest tylko namiastką państwa. Do najwybitniejszych polskich twórców tej epoki należą:, autor epopei narodowej „Pan Tadeusz” oraz poeta, a także najwybitniejszy polski kompozytor

Załącznik 8

USTAWA KONSTYTUCYJNA

Królestwa Polskiego.

(Fragmenty)

TYTUŁ PIERWSZY.

Stosunki polityczne Królestwa.

Artykuł 1.

Królestwo Polskie jest na zawsze połączone z Cesarstwem Rosyjskiem.

Artykuł 3.

Korona Królestwa Polskiego jest dziedziczną w Osobie Naszej i Naszych Potomków.

Artykuł 5.

Król w przypadku swojej nieobecności mianuje Namiestnika, który powinien mieszkać w Królestwie. Namiestnik podług woli odwołanym być może.

Artykuł 8.

Stosunki polityki zewnętrznej Naszego Cesarstwa będą wspólne Naszemu Królestwu Polskiemu.

TYTUŁ DRUGI.

Zaręczenia ogólne.

Artykuł 11.

Religia Katolicko-Rzymska, wyznawana przez największą część Mieszkańców Królestwa Polskiego, będzie przedmiotem szczególniejszej opieki Rządu.

Artykuł 16.

Wolność druku jest zaręczona.

Artykuł 17.

Prawo rozciąga swą opiekę zarówno do wszystkich Obywateli bez żadnej różnicy stanu i powołania.

Artykuł 19.

Nikt nie będzie mógł być zatrzymanym, tylko podług form i w przypadkach prawem oznaczonych.

Artykuł 20.

Powody zatrzymania powinny być natychmiast oznajmione na piśmie osobie zatrzymanej.

Artykuł 24.

Każdemu Polakowi wolno będzie przenosić się z swą osobą i z swym majątkiem, podług form prawem oznaczonych.

Artykuł 26.

Wszelka własność jakiegokolwiek nazwiska i rodzaju, czyli się znajduje na powierzchni czyli we wnętrznościach ziemi, do kogokolwiek bądź należąca, jest świętą i nietykalną. Żadna władza nie ma prawa jej naruszyć pod jakim bądź pozorem.

Artykuł 28.

Wszystkie czynności publiczne Administracyjne, Sądowe i Wojskowe, bez żadnego wyłączenia, odbywać się będą w języku Polskim.

Artykuł 29.

Urzędy publiczne, cywilne i wojskowe nie będą mogły być sprawowane [jak] tylko przez Polaków.

Artykuł 31.

Naród Polski mieć będzie Reprezentację Narodową w Sejmie, złożonym z Króla i z dwóch Izb, z których pierwsza składać się będzie z Senatu, druga z Posłów i Deputowanych od Gmin.

TYTUŁ TRZECI.

O Rządzie.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O Królu.

Artykuł 35.

Rząd jest w Osobie Króla. Król sprawuje Władzę wykonawczą w całej swojej rozciągłości. Wszelka Władza wykonawcza lub administracyjna od Niego tylko pochodzić może.

Artykuł 36.

Osoba Królewska jest Świąta i nietykalna.

Artykuł 38.

Kierunek siły zbrojnej w pokoju i wojnie, jako też mianowanie Dowódców i Oficerów, należą wyłącznie do Króla.

Artykuł 39.

Król rozrządza dochodami Państwa.

Artykuł 40.

Prawo wydawania wojny i zawierania Traktatów i Umów wszelakich, zachowane jest Królowi.

Artykuł 45.

Wszyscy Nasi Następcy do Królestwa Polskiego powinni się koronować, jako Królowie Polscy.

Uznawszy w Naszym sumieniu, iż niniejsza Ustawa Konstytucyjna odpowiada Naszym Ojcowskim zamiarom, dążącym do utrzymania dla wszystkich poddanych Naszych Królestwa Polskiego pokoju, zgody i jedności tak potrzebnej dla ich swobodnego bytu i do ustalenia szczęśliwości, którą im pragniemy zjednać: – Nadaliśmy i nadajemy im niniejszą Ustawę Konstytucyjną, którą przyjmujemy za Siebie i za Naszych Następców. Nakazujemy nadto wszystkim Władzom publicznym jej wykonanie.

Działo się w Zamku Naszym Królewskim, w Warszawie, dnia $\frac{15}{27}$ Listopada 1815. Roku

(podpisano) ALEXANDER

Rząd Tymczasowy Królestwa Polskiego:

Adam Xięże Czartoryski

Ewa Madziąg

Powtórka z matematyki przed sprawdzianem po szkole podstawowej

CZĘŚĆ 7

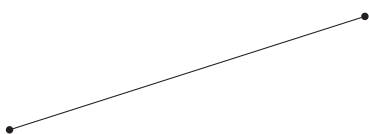
Proste i odcinki

1) rozpoznaje i nazywa figury: punkt, prosta, półprosta, odcinek;

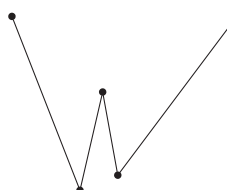
ZADANIE 1. (0–1)

Prostą przedstawiono na rysunku:

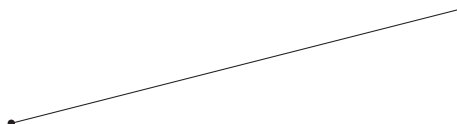
A.

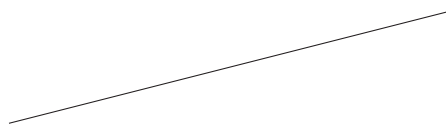
B.

C.

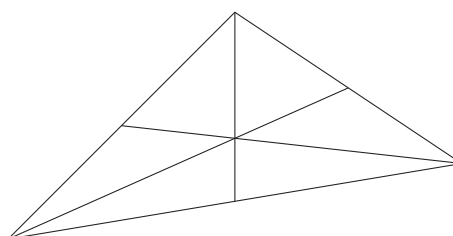
D.

ZADANIE 2. (0–1)

Ile odcinków jest na rysunku?

- A. 6
- B. 9
- C. 11
- D. 12

ZADANIE 3. (0–1)

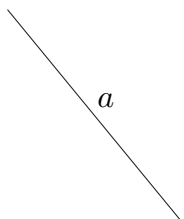
Ile można narysować prostych przechodzących przez dwa punkty?

- A. jedną prostą
- B. dwie proste
- C. trzy proste
- D. nieskończenie wiele prostych

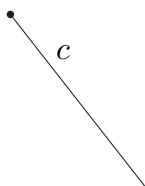
ZADANIE 4. (0–4)

Podpisz rysunki.

a)

b)

c)

d)

ZADANIE 5. (0–2)

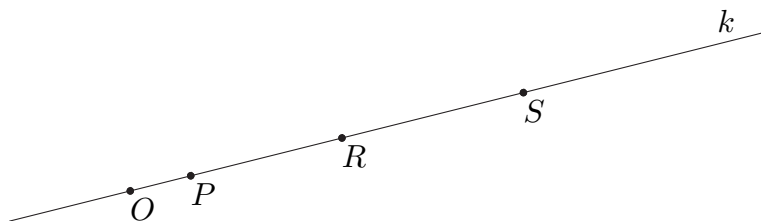
Na prostej a zaznacz trzy różne punkty A , B i C .

a) Ile półprostych wyznaczają te punkty?

b) Ile odcinków wyznaczają te punkty?

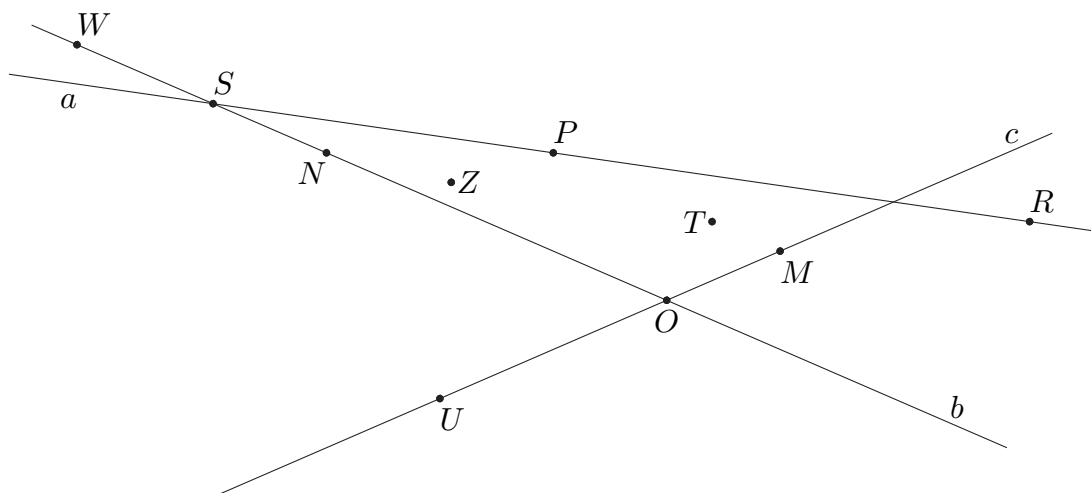
ZADANIE 6. (0–6)

Na prostej k zaznaczono punkty O , P , R , S .
Wypisz wszystkie odcinki wyznaczone przez te punkty.

ZADANIE 7. (0–3)

Korzystając z poniższego rysunku, wypisz:

a) wszystkie punkty zaznaczone na prostej c b) punkty należące jednocześnie do prostej a i b c) punkty należące do prostej b i nienależące do prostej c .

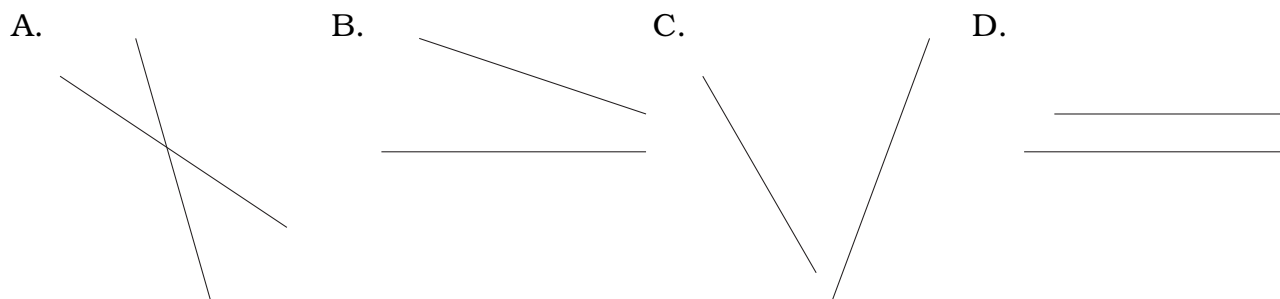
ZADANIE 8. (0–2)

Narysuj cztery niewspółliniowe punkty P , I , E , S . Ile różnych prostych można poprowadzić przez te punkty?

2) rozpoznaje odcinki i proste prostopadłe i równoległe;

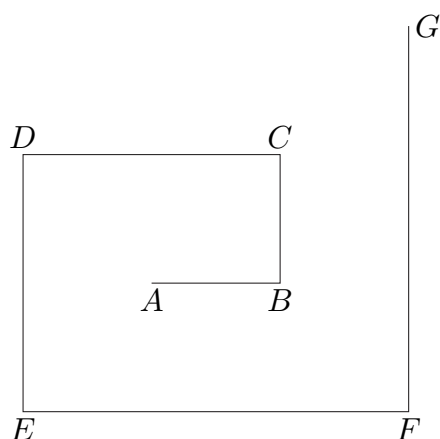
ZADANIE 9. (0–1)

Proste równoległe są przedstawione na rysunku:

ZADANIE 10. (0–2)

Wypisz po jednej parze:

- a) odcinków równoległych,
- b) odcinków prostopadłych.

ZADANIE 11. (0–6)

Proste a i p są prostopadłe. Narysuj jeszcze trzy proste prostopadłe do prostej p . Oznacz je literami b , c , d . Wpisz znak $\perp$ lub $\parallel$.

a p

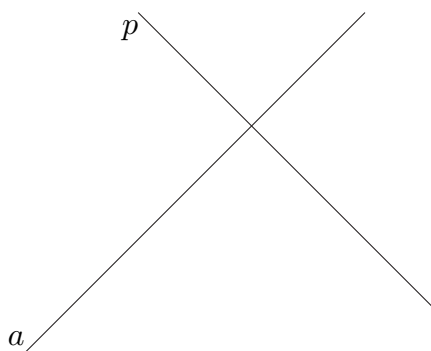
b p

a b

a c

d p

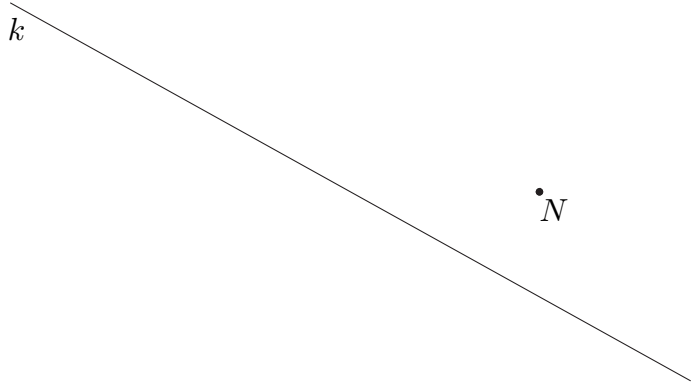
c d

3) rysuje pary odcinków prostopadłych i równoległych;

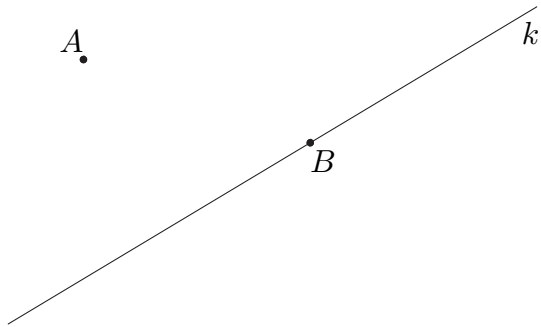
ZADANIE 12. (0–2)

Narysuj za pomocą linijki i ekierki trzy proste równoległe do prostej k . Oznacz je literami l , m , o . Następnie poprowadź przez punkt N prostą równoległą do prostej k . Czy można poprowadzić więcej takich prostych?

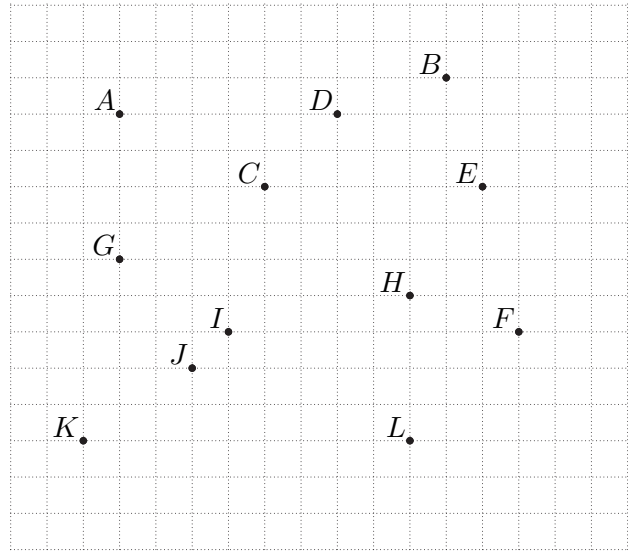
ZADANIE 13. (0–1)

Przez punkty A i B poprowadź proste prostopadłe do prostej k . Oznacz je literami a i b .

ZADANIE 14. (0–4)

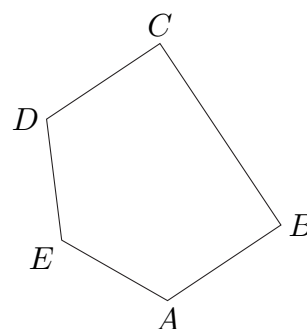
Oceń prawdziwość poniższych informacji. Zaznacz P, jeśli informacja jest prawdziwa, lub F, jeśli informacja jest fałszywa.

Do odcinka BD jest prostopadły odcinek BE .	P	F
Odcinki AC i GJ są równoległe.	P	F
Odcinkiem równoległym do odcinka IJ jest odcinek FL .	P	F
Odcinki AG i HL są prostopadłe.	P	F

ZADANIE 15. (0–3)

Na rysunku przedstawiono pięciokąt $ABCDE$. Oceń prawdziwość poniższych informacji. Zaznacz P, jeśli informacja jest prawdziwa, lub F, jeśli informacja jest fałszywa.

Odcinek BC jest prostopadły do odcinka CD i do odcinka AB.	P	F
Odcinek DE jest równoległy do odcinka AB.	P	F
Odcinki DC i AB to odcinki równoległe.	P	F

4) mierzy długość odcinka z dokładnością do 1 milimetra;

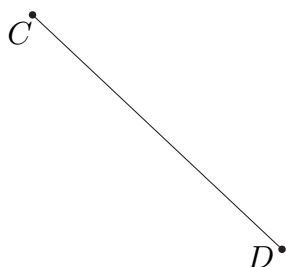
ZADANIE 16. (0–1)

Najdłuższy odcinek to:

A.

B.

C.

D.

ZADANIE 17. (0–3)

Narysuj:

- odcinek AB o długości 2 cm 5 mm
- odcinek CD 2 razy dłuższy od odcinka AB
- odcinek KL o 3 cm dłuższy od odcinka AB .

Informacja do zadania 18. i 19.

Ania narysowała prostą, na której zaznaczyła punkty K , L , M , N i O w taki sposób, że odcinek KL ma długość 2 cm, LM jest dwa razy dłuższy od KL , MN jest dwa razy dłuższy od LM , a NO jest dwa razy dłuższy od MN .

ZADANIE 18. (0–1)

Odcinek KM stanowi

- A. $\frac{1}{2}$ odcinka LM B. $\frac{3}{8}$ odcinka MK C. $\frac{3}{4}$ odcinka MN D. $\frac{3}{14}$ odcinka LM

ZADANIE 19. (0–1)

Odcinek LN stanowi

- A. $\frac{2}{5}$ odcinka KO B. $\frac{3}{4}$ odcinka MN C. $\frac{1}{6}$ odcinka KL D. $\frac{2}{3}$ odcinka LM

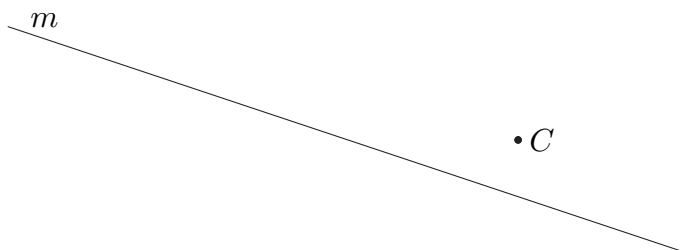
Informacja do zadania 20.

Korzystając z rysunku, uzupełnij luki w tekście.

$A \bullet$

$\bullet B$

$\bullet C$

ZADANIE 20. (0–2)

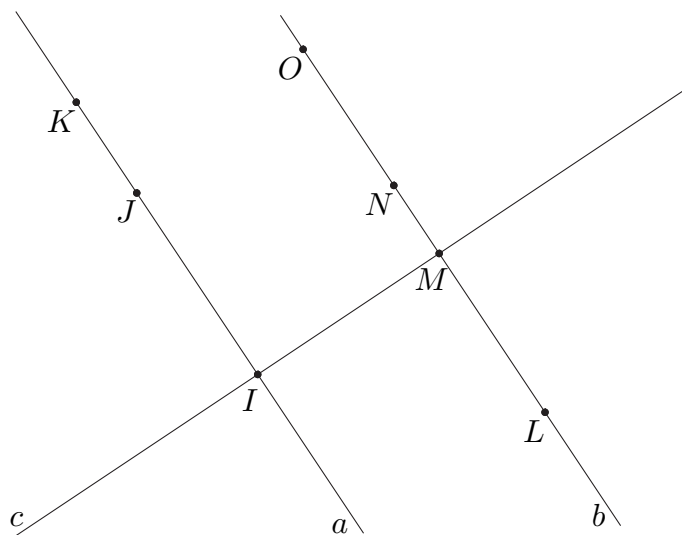
a) Odcinek AB jest prostopadły do odcinka

b) Prosta m jest równoległa do odcinka

5) *wie, że aby znaleźć odległość punktu od prostej, należy znaleźć długość odpowiedniego odcinka prostopadłego.*

ZADANIE 21. (0–4)

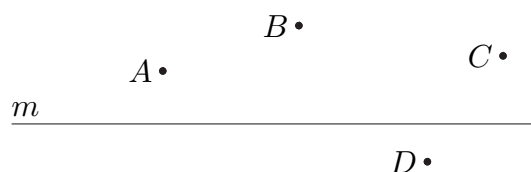
Prosta c jest prostopadła do prostych a i b . Oceń prawdziwość poniższych informacji. Zaznacz P, jeśli informacja jest prawdziwa, lub F, jeśli informacja jest fałszywa.

Odległość między prostymi a i b jest równa długości odcinka IM .	P	F
Odległość punktu K od prostej c jest równa długości odcinka IJ .	P	F
Odległość punktu J od prostej b jest równa długości odcinka MI .	P	F
Odległość punktu L od prostej c jest równa długości odcinka ML .	P	F

ZADANIE 22. (0–4)

Zmierz odległości punktów A , B , C i D od prostej m .

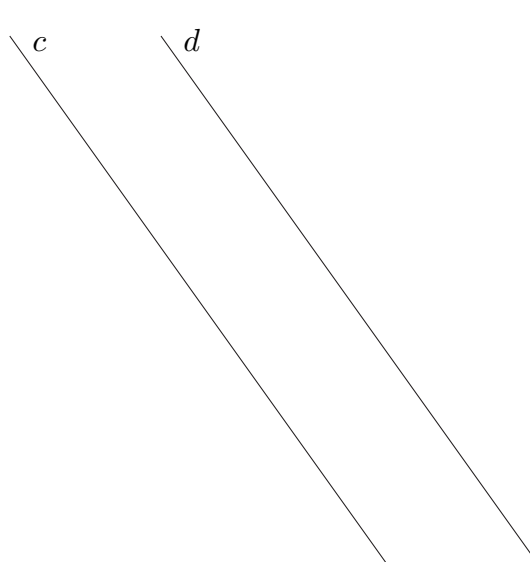
ZADANIE 23. (0–2)

a)

a _____

b _____

b)

Zmierz odległości między prostymi równoległymi.

ZADANIE 24. (0–1)

Pole kwadratu jest równe 25 cm^2 . Odległość punktu przecięcia się przekątnych tego kwadratu od jego boków to:

- A. 1,5 cm B. 2,5 cm C. 4 cm D. 5 cm

ZADANIE 25. (0–1)

Jeden bok tego prostokąta jest trzy razy dłuższy od drugiego. Pole tego prostokąta jest równe 27 cm^2 . Odległość punktu przecięcia się przekątnych tego prostokąta od jego dłuższego boku jest równa:

- A. 1,5 cm B. 3 cm C. 4,5 cm D. 9 cm

ZADANIE 26. (0–1)

Jeden bok tego prostokąta jest o 4 cm krótszy od drugiego. Obwód tego prostokąta jest równy 20 cm. Odległość punktu przecięcia się przekątnych tego prostokąta od jego krótszego boku jest równa:

- A. 1,5 cm B. 3 cm C. 3,5 cm D. 7 cm

Kąty

1) wskazuje w kątach ramiona i wierzchołek;

ZADANIE 27. (0–1)

Część płaszczyzny ograniczona dwiema półprostymi o wspólnym początku to:

- A. wielokąt B. kąt C. prosta D. łamana

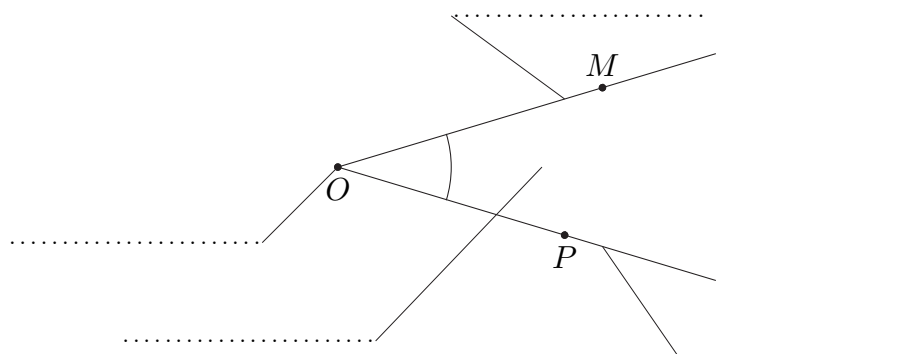
ZADANIE 28. (0–2)

Oceń prawdziwość poniższych informacji. Zaznacz P, jeśli informacja jest prawdziwa, lub F, jeśli informacja jest fałszywa.

Wierzchołkiem kąta jest punkt.	P	F
Ramionami kąta są półproste.	P	F

ZADANIE 29. (0–4)

Rysunek przedstawia kąt MOP . Uzupełnij luki.

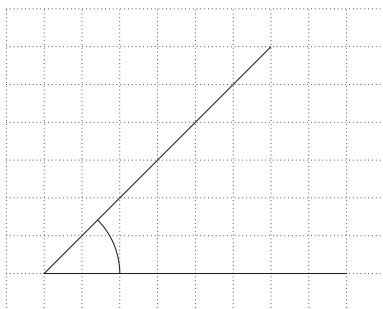

2) mierzy kąty mniejsze od 180 stopni z dokładnością do 1 stopnia;

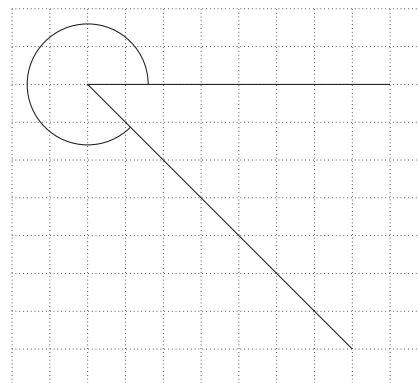
ZADANIE 30. (0–4)

Połącz kąt z jego miarą.

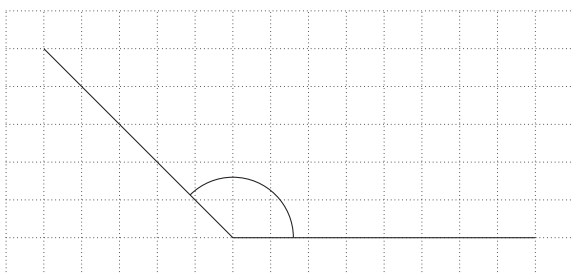
A.

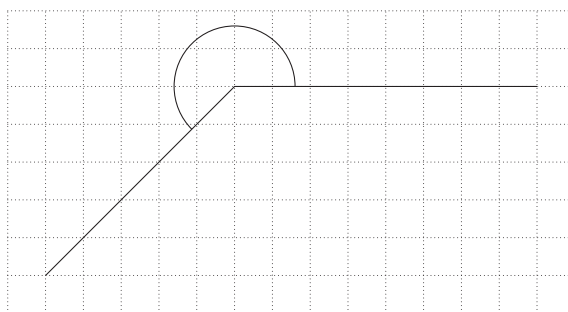
B.

C.

D.

I 315° II 135° III 225° IV 45°

Pary to: A. i B. i C. i D. i

ZADANIE 31. (0–8)

Narysuj dwa kąty ostre i dwa kąty rozwarte. Nazwij je i zmierz każdy z nich.

ZADANIE 32. (0–1)

Podaj miarę kąta, jaki tworzy godzinowa i minutowa wskazówka zegara o godzinie szóstej.

A. 60° B. 90° C. 100° D. 180°

3) rysuje kąt o mierze mniejszej niż 180 stopni;

ZADANIE 33. (0–2)

Narysuj kąt o mierze 25° . Nazwij ten kąt.

ZADANIE 34. (0–2)

Narysuj kąt o mierze 145° . Nazwij ten kąt.

ZADANIE 35. (0–2)

Narysuj kąt o mierze 235° . Co to jest za rodzaj kąta?

ZADANIE 36. (0–1)

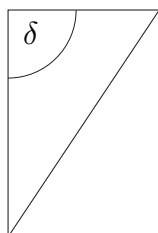
Narysuj prostą a i zaznacz na niej punkty K i L . Narysuj kąt KLM o mierze 40° , a następnie kąt LKM , który ma 80° . Zmierz kąt LMK w powstałym trójkącie.

4) rozpoznaje kąt prosty, ostry i rozwarty;

ZADANIE 37. (0–5)

Połącz w pary rysunek z nazwą kąta.

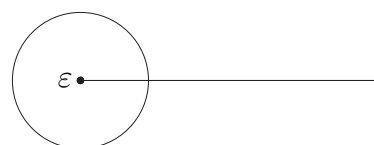
I

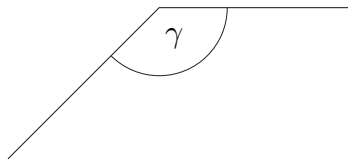
II

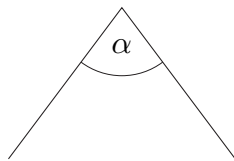
III

IV

V

- A. ostry B. prosty C. rozwarty D. półpełny E. pełny

Pary to: I i II i III i IV i V i

ZADANIE 38. (0–1)

Kąt większy od kąta prostego, a mniejszy od kąta półpełnego to kąt:

- A. ostry B. prosty C. pełny D. rozwarty

ZADANIE 39. (0–1)

Kąt mniejszy o 30° od kąta prostego to kąt:

- A. prosty B. ostry C. rozwarty D. półpełny

ZADANIE 40. (0–1)

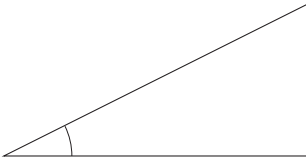
Kąt większy o 40° od kąta prostego to kąt:

- A. prosty B. ostry C. rozwarty D. półpełny

ZADANIE 41. (0–1)

Przedstawiony na rysunku kąt to kąt:

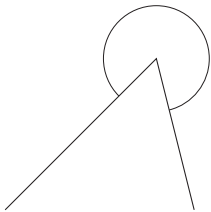
- A. ostry
B. prosty
C. półpełny
D. rozwarty.

ZADANIE 42. (0–1)

Przedstawiony na rysunku kąt to kąt:

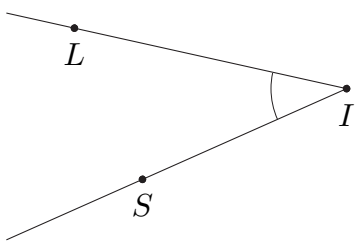
- A. prosty
B. wklęsły
C. wypukły
D. półpełny.

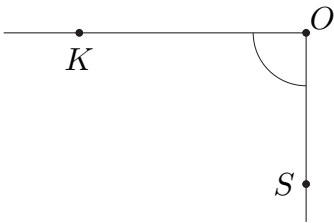
ZADANIE 43. (0–6)

Nazwij kąty przedstawione na rysunku.

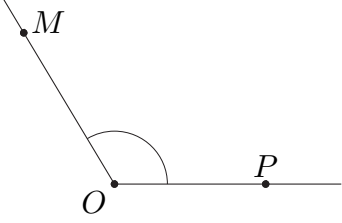
a)

b)

c)

.....

ZADANIE 44. (0–1)

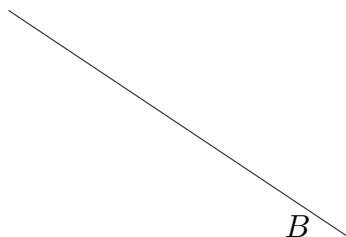
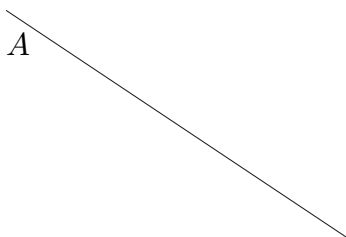
Przed sobą masz południe. Aby pójść na północ, musisz się obrócić o kąt:

- A. ostry B. prosty C. rozwarty D. półpełny

ZADANIE 45. (0–3)

Dorysuj drugie ramię kąta, aby otrzymać kąt:

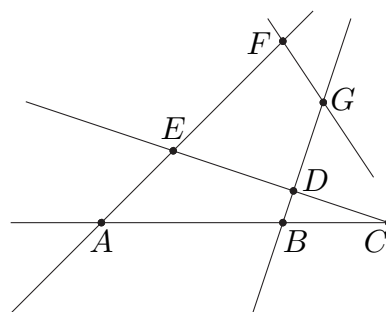
- a) ostry o wierzchołku A b) prosty o wierzchołku B c) rozwarty o wierzchołku C

ZADANIE 46. (0–3)

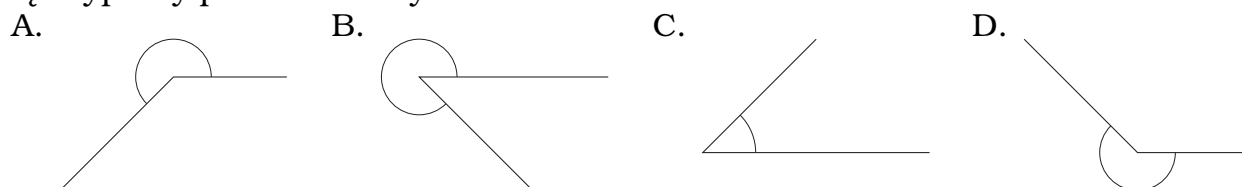
Na rysunku obok zaznacz:

- a) kolorem zielonym wierzchołek kąta ACE
b) kolorem czerwonym ramiona kąta FGD
c) niebieskim łukiem kąt FED.

ZADANIE 47. (0–1)

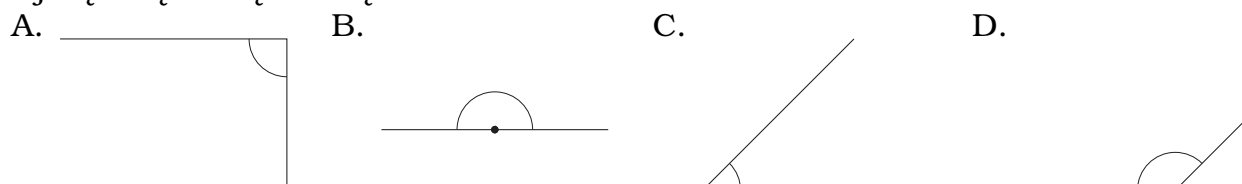
Kąt wypukły przedstawia rysunek:

5) porównuje kąty;

ZADANIE 48. (0–1)

Największą miarę ma kąt:

ZADANIE 49. (0–1)

Jeden kąt ma miarę 65° , a drugi jest o 15° mniejszy od pierwszego. Miara drugiego kąta jest równa:

- A. 45° B. 50° C. 70° D. 85°

ZADANIE 50. (0–1)

Jeden kąt ma miarę 55° , a drugi jest o 35° większy od pierwszego. Miara drugiego kąta jest równa:

- A. 20° B. 25° C. 85° D. 90°

ZADANIE 51. (0–1)

Jeden kąt ma miarę 45° , a drugi jest o 25° mniejszy od pierwszego. Kąt równy sumie miar danych kątów jest kątem:

- A. ostrym B. prostym C. rozwartym D. półpełnym

ZADANIE 52. (0–4)

Oceń prawdziwość poniższych informacji. Zaznacz P, jeśli informacja jest prawdziwa, lub F, jeśli informacja jest fałszywa.

Kąt, którego ramiona są prostopadłe, ma miarę większą niż 90°	P	F
Kąty o miarach 60° , 91° , 35° są ostre.	P	F
Kąt pełny jest cztery razy większy od kąta prostego.	P	F
Kąt 45° jest połową kąta prostego.	P	F

ZADANIE 53. (0–3)

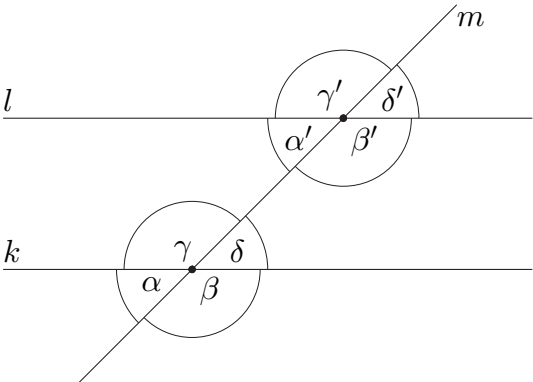
Oceń prawdziwość poniższych informacji. Zaznacz P, jeśli informacja jest prawdziwa, lub F, jeśli informacja jest fałszywa.

Kąt półpełny jest dwa razy większy od kąta prostego.	P	F
Miara kąta ostrego jest mniejsza niż 90° .	P	F
Miara kąta wklęsłego jest większa od kąta półpełnego i mniejsza od kąta pełnego.	P	F

6) rozpoznaje kąty wierzchołkowe i kąty przyległe oraz korzysta z ich własności.

Informacja do zadań 54. i 55.

Proste k i l są równoległe. Proste są przecięte trzecią prostą m .

ZADANIE 54. (0–1)

Kąty α i δ to kąty:

- A. naprzemianległe B. odpowiadające C. przyległe D. wierzchołkowe

ZADANIE 55. (0–1)

Kąty γ' i δ' to kąty:

- A. naprzemianległe B. odpowiadające C. przyległe D. wierzchołkowe

ZADANIE 56. (0–1)

Kąt ostry i kąt rozwarty tworzą razem kąt półpełny. Kąt ostry ma miarę 25° . Miara kąta rozwartego jest równa:

- A. 65° B. 145° C. 155° D. 335°

ZADANIE 57. (0–1)

Jeden z kątów przyległych jest o 38° większy od drugiego. Miary tych kątów są równe:

- A. 26° i 64° B. 38° i 142° C. 38° i 76° D. 71° i 109°

ZADANIE 58. (0–1)

Jeden z kątów przyległych jest o 56° mniejszy od drugiego. Miara drugiego kąta jest równa:

- A. 124° B. 56° C. 118° D. 128°

ZADANIE 59. (0–1)

Jeden z kątów przyległych jest trzy razy mniejszy od drugiego. Miary tych kątów są równe:

- A. 45° i 135° B. 60° i 120° C. 30° i 150° D. 55° i 125°

ZADANIE 60. (0–1)

Jeden z kątów przyległych jest dwa razy większy od drugiego. Miary tych kątów są równe:

- A. 45° i 135° B. 60° i 120° C. 30° i 150° D. 55° i 125°

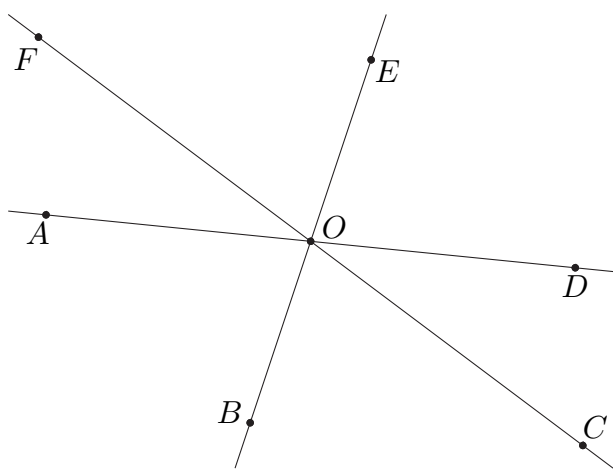
ZADANIE 61. (0–2)

Oceń prawdziwość poniższych informacji. Zaznacz P, jeśli informacja jest prawdziwa, lub F, jeśli informacja jest fałszywa.

Suma miar kątów przyległych jest równa mierze kąta półpełnego.	P	F
Kąty przyległe mogą być jednocześnie kątami ostrymi.	P	F

ZADANIE 62. (0–4)

Oceń prawdziwość poniższych informacji. Zaznacz P, jeśli informacja jest prawdziwa, lub F, jeśli informacja jest fałszywa.

Kąt AOB jest przyległy do kąta COD .	P	F
Kąty FOE i BOC to kąty wierzchołkowe.	P	F
Suma miar kątów AOF , AOB i BOC jest równa 180° .	P	F
Kąty AOF i COD mają równe miary.	P	F

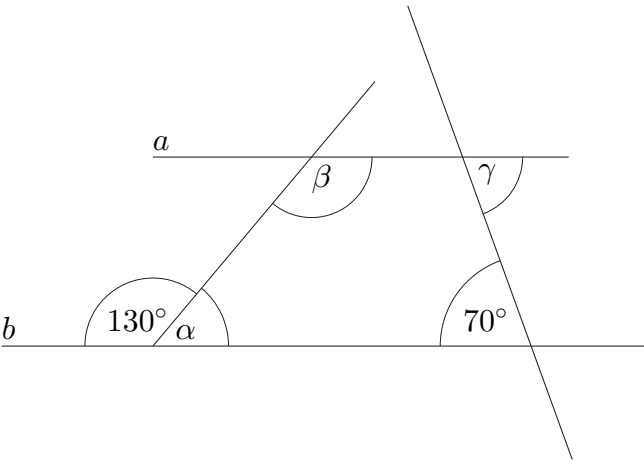
ZADANIE 63. (0–3)

Oceń prawdziwość poniższych informacji. Zaznacz P, jeśli informacja jest prawdziwa, lub F, jeśli informacja jest fałszywa.

Suma miar kątów przyległych jest równa 180° .	P	F
Dwie półproste o wspólnym początku wyznaczają kąty wierzchołkowe.	P	F
Dwie proste przecinające się tworzą dwie pary kątów wierzchołkowych.	P	F

ZADANIE 64. (0–3)

Proste a i b są równoległe. Połącz w pary kąt i jego miarę.

- A. α

B. β

C. γ
- I. 130°

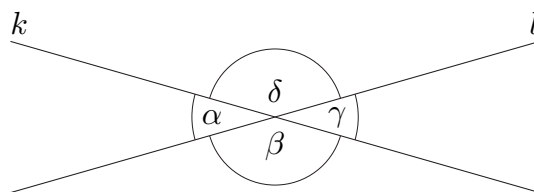
II. 70°

III. 50°

Pary to: A. i B. i C. i

ZADANIE 65. (0–3)

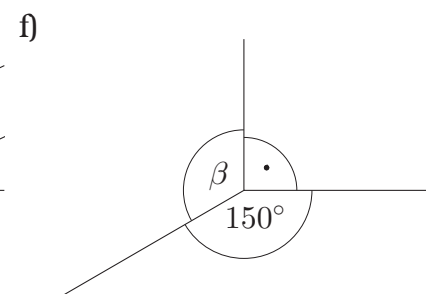
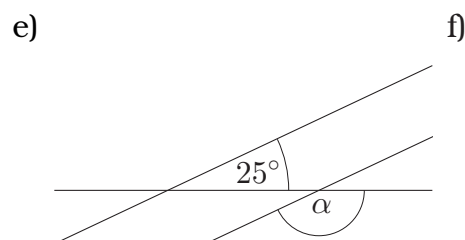
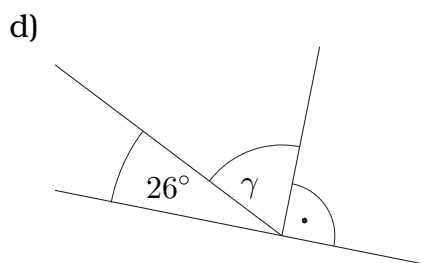
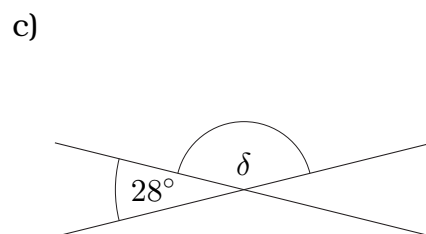
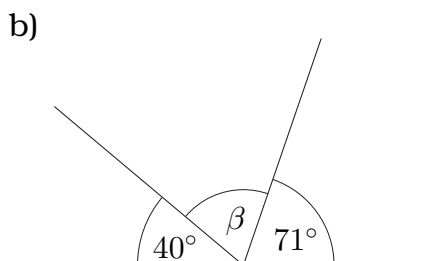
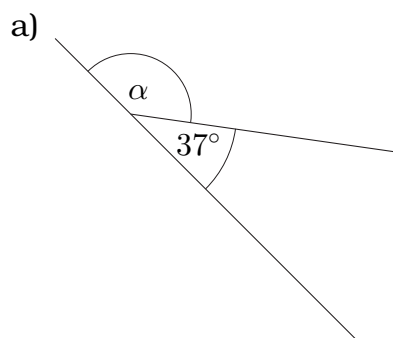
Proste k i l przecinają się. Przecinające się proste k i l utworzyły kąty α , β , γ , δ . Uzupełnij luki w tekście.

- a) $\alpha = 24^\circ$, $\beta = \dots\dots\dots$, $\gamma = \dots\dots\dots$, $\delta = \dots\dots\dots$
 b) $\beta = 119^\circ$, $\alpha = \dots\dots\dots$, $\gamma = \dots\dots\dots$, $\delta = \dots\dots\dots$
 c) $\gamma = 89^\circ$, $\alpha = \dots\dots\dots$, $\beta = \dots\dots\dots$, $\delta = \dots\dots\dots$

ZADANIE 66. (0–6)

Oblicz miary kątów α , β , γ , δ przedstawionych na poniższych rysunkach:

Odpowiedzi

ZADANIE 1.

D

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 2.

D

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 3.

A

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 4.

- a) prosta a
- b) półprosta c
- c) punkt K
- d) odcinek MN

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź w każdym podpunkcie po 1 pkt.

ZADANIE 5.

- a) 6
- b) 3

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź w każdym podpunkcie po 1 pkt.

ZADANIE 6.

OP, OR, OS, PR, PS, RS

Kryteria oceniania: za każdy poprawnie wypisany odcinek po 1 pkt.

ZADANIE 7.

- a) U, O, M
- b) S
- c) N, S, W

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź w każdym podpunkcie po 1 pkt.

ZADANIE 8.

6

Kryteria oceniania:

— za rysunek 1 pkt.

— za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 9.

D

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 10.

- a) DE i BC , DE i FG , BC i FG , AB i CD , AB i EF , CD i EF
 b) AB i BC , AB i DE , AB i FG , CD i BC , CD i DE , CD i FG , EF i DE , EF i BC , EF i FG

Kryteria oceniania: za poprawnie wypisaną parę po 1 pkt.

ZADANIE 11.

$a \perp p$

$b \perp p$

$a \parallel b$

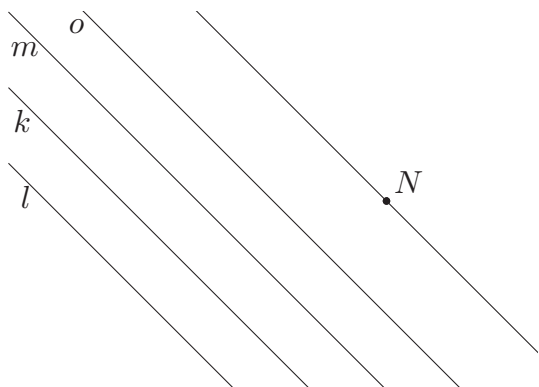
$a \parallel c$

$d \perp p$

$c \parallel d$

Kryteria oceniania: za każdą poprawną odpowiedź po 1 pkt.

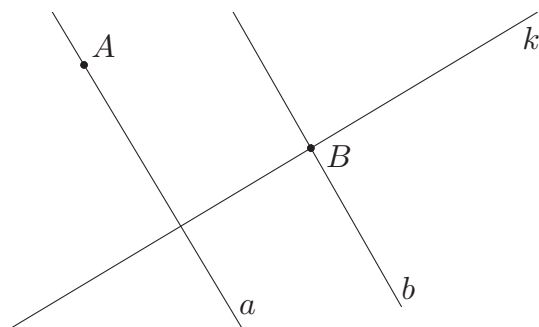
ZADANIE 12.

Można poprowadzić wiele prostych równoległych do prostej k .

Kryteria oceniania:

- za narysowanie prostych równoległych 1 pkt.
- za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 13.

Kryteria oceniania: za narysowanie prostych prostopadłych 1 pkt.

ZADANIE 14.

P/F/P/F

Kryteria oceniania: za każdą poprawną odpowiedź po 1 pkt.

ZADANIE 15.

P/F/P

Kryteria oceniania: za każdą poprawną odpowiedź po 1 pkt.

ZADANIE 16.

B

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 17.

Kryteria oceniania:

- za narysowanie odcinka AB 1 pkt.
- za narysowanie odcinka CD 1 pkt.
- za narysowanie odcinka KL 1 pkt.

ZADANIE 18.

C

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 19.

A

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 20.

- a) Odcinek AB jest prostopadły do odcinka BC.
- b) Prosta m jest równoległa do odcinka AB.

Kryteria oceniania:

- a) za poprawną odpowiedź 1 pkt.
- b) za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 21.

P/F/P/P

Kryteria oceniania: za każdą poprawną odpowiedź po 1 pkt.

ZADANIE 22.

Kryteria oceniania: za każdą zmierzoną poprawnie odległość po 1 pkt.

ZADANIE 23.

Kryteria oceniania: za każdą zmierzoną poprawnie odległość po 1 pkt.

ZADANIE 24.

B

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 25.

A

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 26.

C

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 27.

B

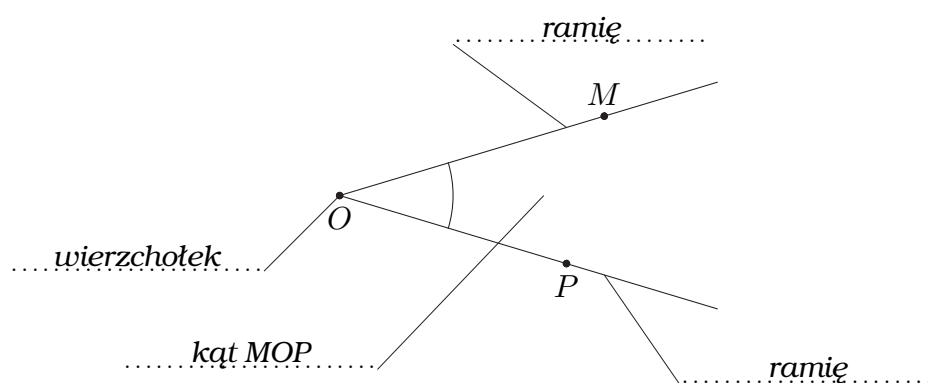
Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 28.

P/P

Kryteria oceniania: za każdą poprawną odpowiedź po 1 pkt.

ZADANIE 29.

Kryteria oceniania: za każdą poprawnie uzupełnioną lukę po 1 pkt.

ZADANIE 30.

Pary to: A. i IV, B. i I, C. i II, D. i III

Kryteria oceniania: za każdą poprawnie połączoną parę po 1 pkt.

ZADANIE 31.

Kryteria oceniania:

- za poprawnie narysowany kąt po 1 pkt.
- za poprawnie nazwany i zmierzony kąt po 1 pkt.

ZADANIE 32.

D

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 33.

Kryteria oceniania:

- za poprawnie narysowany kąt 1 pkt.
- za poprawnie nazwany kąt 1 pkt.

ZADANIE 34.

Kryteria oceniania:

- za poprawnie narysowany kąt 1 pkt.
- za poprawnie nazwany kąt 1 pkt.

ZADANIE 35.

Kryteria oceniania:

- za poprawnie narysowany kąt 1 pkt.
- za poprawnie nazwany kąt 1 pkt.

ZADANIE 36.

60°

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 37.

Pary to: I i B, II i D, III i E, IV i C, V i A

Kryteria oceniania: za każdą poprawnie dobraną parę po 1 pkt.

ZADANIE 38.

D

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 39.

B

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 40.

C

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 41.

A

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 42.

B

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 43.

- a) kąt *SIL*, kąt ostry
- b) kąt *KOS*, kąt prosty
- c) kąt *MOP*, kąt rozwarty

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź w każdym podpunkcie po 2 pkt.

ZADANIE 44.

D

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 45.

Kryteria oceniania: za poprawnie uzupełniony rysunek w każdym podpunkcie po 1 pkt.

ZADANIE 46.

Kryteria oceniania: za poprawne zaznaczenie na rysunku w każdym podpunkcie po 1 pkt.

ZADANIE 47.

C

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 48.

B

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 49.

B

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 50.

D

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 51.

A

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 52.

F/F/P/P

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź po 1 pkt.

ZADANIE 53.

P/P/P

Kryteria oceniania: za każdą poprawną odpowiedź po 1 pkt.

ZADANIE 54.

D

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 55.

C

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 56.

C

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 57.

D

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 58.

C

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 59.

A

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 60.

B

Kryteria oceniania: za poprawną odpowiedź 1 pkt.

ZADANIE 61.

P/F

Kryteria oceniania: za każdą poprawną odpowiedź po 1 pkt.

ZADANIE 62.

F/P/P/P

Kryteria oceniania: za każdą poprawną odpowiedź po 1 pkt.

ZADANIE 63.

P/F/P

Kryteria oceniania: za każdą poprawną odpowiedź po 1 pkt.

ZADANIE 64.

Pary to: A. i III, B. i I, C. i II

Kryteria oceniania: za każdą poprawnie połączoną parę po 1 pkt.

ZADANIE 65.

a) $\beta = 156^\circ$, $\gamma = 24^\circ$, $\delta = 156^\circ$

b) $\alpha = 61^\circ$, $\gamma = 61^\circ$, $\delta = 119^\circ$

c) $\alpha = 89^\circ$, $\beta = 91^\circ$, $\delta = 91^\circ$

Kryteria oceniania: za poprawnie uzupełnione luki w każdym podpunkcie po 1 pkt.

ZADANIE 66.

a) $\alpha = 143^\circ$, b) $\beta = 69^\circ$, c) $\delta = 152^\circ$,

d) $\gamma = 64^\circ$, e) $\alpha = 155^\circ$, f) $\beta = 120^\circ$

Kryteria oceniania: za każdą poprawną odpowiedź w podpunkcie po 1 pkt.

Ewa Madziąg
doradca metodyczny matematyki
Zespół Szkół nr 14 w Gdyni

Katarzyna Szymańska

Powtórka z geografii przed egzaminem maturalnym – część druga

ZADANIE 1 [0–2]

Wymagania szczegółowe:

4.1) Uczeń omawia cechy cyklu hydrologicznego w różnych warunkach klimatycznych;

Uzupełnij poniższe zdania opisujące zróżnicowanie elementów bilansu wodnego w różnych regionach na Ziemi. Uwzględnij następujące określenia: *nie-wielkie, parowanie, bardzo obfite, bardzo duży, bardzo mały, dzień polarny, noc polarna* (niektóre słowa mogą być użyte dwa razy, a niektóre w ogóle nie muszą być wykorzystane).

- a. W strefie okołobiegunowej prawie nie występuje, a opady są Przez znaczną część roku, kiedy trwa, cykl hydrologiczny niemal zanika.
- b. W strefie równikowej opady są, a ogromne. Jest tam również odpływ wody, ponieważ w tej strefie występują największe rzeki.

ZADANIE 2 [0–2]

Wymagania szczegółowe:

4.2) Uczeń opisuje występowanie i zasoby wód w oceanach i na lądach (jeziora, rzeki, lodowce, wody podziemne);

Obok zdania zawierającego informację prawdziwą wpisz literę P, a obok zdania, które zawiera informację fałszywą – literę F.

- Na Ziemi wód słodkich jest więcej niż wód słonych.
- Wody podziemne stanowią największą część wód słodkich na Ziemi.
- Zasolone wody wszechoceanu stanowią 96,5% wszystkich wód na Ziemi.
- Wody jezior, bagien i rzek mają minimalny udział w zasobach wód hydrosfery.

ZADANIE 3 [0–2]

Wymagania szczegółowe:

4.3) Uczeń charakteryzuje sieć rzeczną i typy genetyczne jezior na poszczególnych kontynentach;

Wpisz w odpowiednie miejsca tabeli typy genetyczne jezior (tektoniczne, polodowcowe, deltowe, przybrzeżne, reliktowe, eoliczne, krasowe).

NAZWA JEZIORA	TYP GENETYCZNY JEZIORA
Kaspijskie, Aralskie	
Śniardwy, Raduńskie, Morskie Oko, Garda	
Bajkał, Martwe, Tanganika, Balaton, Titicaca	
Łebsko, Gardno, Sarbsko	
Plitwickie	
Czad	
Drużno, Dąbie	

ZADANIE 4 [0–2]

Wymagania szczegółowe:

4.4) *Uczeń rozpoznaje i opisuje cechy ustrojów rzecznych wybranych rzek;*

Uzupełnij tabelę, wpisując w odpowiednie miejsca typ ustroju rzecznego (deszczowy równikowy, deszczowy monsunowy, śnieżny, lodowcowy) i nazwę rzeki charakteryzującej się danym ustrojem (Ganges, Kongo, Lena, Amu-daria)

OPIS	NAZWA USTROJU RZECZNEGO	PRZYKŁAD RZEKI
Jest to reżim typowy dla rzek Azji Południowej i Wschodniej. Cechuje się dużymi wahaniami stanów wody, których maksymalne wartości notuje się w letniej porze deszczowej, natomiast zimą wartości stanów wody są minimalne.		
Najwyższe stany wody oraz wysokie przepływy rzeki osiągają latem, podczas intensywnego topnienia pokrywy lodowej w wysokich górach.		
Kulminacja przepływów występuje na wiosnę. Latem przepływy maleją, a najniższe stany osiągają jesienią. Ustrój charakterystyczny dla Syberii, Kanady oraz Europy Północno-Wschodniej.		

ZADANIE 5 [0–2]

Wymagania szczegółowe:

4.5) *Uczeń wyjaśnia krajobrazowe i gospodarcze funkcje rzek i jezior;*

Wymień cztery funkcje krajobrazowe i gospodarcze, jakie pełnią sztuczne zbiorniki wodne:

1.
.....
2.
.....
3.
.....
4.
.....

ZADANIE 6 [0–2]

Wymagania szczegółowe:

4.6) Uczeń objaśnia mechanizm powstawania i układu powierzchniowych prądów morskich, falowania, pływów, upwellingu oraz ich wpływ na warunki klimatyczne i środowisko życia wybrzeży;

4.7) Uczeń wskazuje możliwości gospodarczego wykorzystania oceanów i ocenia wpływ człowieka na ekosystemy mórz i oceanów;

Z poniższego tekstu wykreśl błędne określenia:

Upwelling to **poziomy/pionowy** ruch wody morskiej.

Polega on na powolnym wynoszeniu na powierzchnię **zimnych/ciepłych** wód głębinowych. Najintensywniejsze wynoszenie tych wód zachodzi u **zachodnich/wschodnich** wybrzeży kontynentów na obu półkulach.

Wody te są **zasobne/ubogie** w składniki odżywcze.

W wodach, w których występuje upwelling, **słabo/bujnie** rozwija się życie i tworzą się **bogate/ubogie** łowiska.

ZADANIE 7 [0–2]

Wymagania szczegółowe:

4.8) Uczeń wyjaśnia powstawanie źródeł i ocenia przyrodnicze i gospodarcze znaczenie wód podziemnych;

Wyjaśnij, czym różnią się:

wody artezyjskie od subartezyjskich:

.....
.....
.....

wody zaskórne od wód głębinowych:

.....
.....
.....

gejzery od wywierzyisk:

.....

ZADANIE 8 [0–2]

Wymagania szczegółowe:

4.9) Uczeń wyjaśnia przyczyny różnej wysokości występowania granicy wiecznego śniegu w różnych szerokościach geograficznych;

Zaznacz poprawne uzupełnienie zdania:

Granica wiecznego śniegu w górach osiąga największą wysokość na Ziemi:

- a. w strefie szerokości umiarkowanych
- b. w strefie okołobiegunowej
- c. w strefie zwrotnikowej
- d. w strefie równikowej.

Wybór uzasadnij:

.....

.....

.....

.....

ZADANIE 9 [0–2]

Wymagania szczegółowe:

4.10) Uczeń wyjaśnia proces powstawania lodowców na przykładach z różnych kontynentów;

Na podstawie opisów rozpoznaj typy lodowców górskich:

- a. Mają jedno duże pole firnowe i jeden długi jezior lodowcowy. Występują w Andach, na Kaukazie, w Szwajcarii
- b. Powstają z połączenia kilku mniejszych lodowców mających własne pola firnowe. Występują np. w Karakorum, w Pirenejach i Pamirze
- c. Mają kształt czapy lodowej, z której wypływają krótkie jezory lodowcowe. Występują np. w Górach Skandynawskich
- d. Powstają na przedpolu gór w wyniku połączenia kilku jeziorów lodowcowych. Występują np. na Alasce, w Górach Skalistych

ZADANIE 10 [0–1]

Wymagania szczegółowe:

4.11) Uczeń wskazuje na mapach zasięg obszarów współcześnie zlodzonych i ocenia wpływ zmian klimatycznych na zmiany zasięgu tych obszarów;

Wyjaśnij, jakie działania człowieka wywołały zmiany klimatyczne, które spowodowały zmniejszenie zasięgu obszarów współcześnie zlodzonych:

.....

.....

.....

.....

.....

ZADANIE 11 [0-2]

Wymagania szczegółowe:

4.12) Uczeń opisuje na przykładach następstwa nieracjonalnej gospodarki wodnej w wybranych regionach świata i wskazuje działania wspomagające racjonalne gospodarowanie wodą.

Przeczytaj poniższy tekst:

„Słynne i wyjątkowe Morze Martwe, czyli biblijne Morze Słone, największy akwen Ziemi Obiecanej, a jednocześnie najniżej położone i najbardziej zasolone jezioro świata, ulega powolnemu zanikaniu.

W ciągu ostatnich 50 lat jego wody obniżyły się o 25 metrów. 30 lat temu podzielilo się na dwie duże części oddzielone o kilkanaście kilometrów, ale nawet te nikną w oczach. Morze Martwe w niektórych miejscach zmienia się w zasolone pola poprzecinane sztucznie utrzymywanymi kanałami.

Główną przyczyną jest działalność człowieka. Przez tysiąclecia jezioro było zasilane świeżą wodą, która dopływała rzeką Jordan. Jego źródła sięgają wysokich i ośnieżonych gór Libanu. Tymczasem obecnie wody Jordanu są na całej jego długości eksploatowane przez gospodarkę obu krajów, Izraela i Jordanii. Nawadniają pola i zasilają wodociągi w cenną wodę pitną. Do Morza Martwego dopływa tylko 2–3% wody”.

Źródło: <https://archeologiabiblijna.wordpress.com/2011/08/09/morze-martwe-umiera-jordan-zanika>

Podaj trzy gospodarcze lub przyrodnicze skutki opisanej sytuacji:

1.
2.
3.

ZADANIE 12 [0–4]

Wymagania szczegółowe:

5.1) Uczeń opisuje skład mineralogiczny skorupy ziemskiej, główne grupy i rodzaje skał [...];

Napisz, czym różnią się od siebie:

granit i bazalt:

.....

.....

.....

marmur i gnejs:

.....

.....

.....

skały magmowe kwaśne od skał magmowych zasadowych:

.....

.....

.....

skały magmowe głębinowe od skał magmowych wylewnych:

.....

.....

.....

ZADANIE 13 [0–2]

Wymagania szczegółowe:

5.2) Uczeń charakteryzuje najważniejsze wydarzenia geologiczne i przyrodnicze w dziejach Ziemi [...];

Obok zdania zawierającego informację prawdziwą wpisz literę P, a obok zdania, które zawiera informację fałszywą – literę F.

- Oceaniczne płyty litosfery zbudowane są z warstwy bazaltowej i granitowej.
- Najmłodszą orogenezą w historii Ziemi było fałdowanie alpejskie.
- Teoria tektoniki płyt litosfery zakłada, że litosfera dzieli się na pięć dużych i kilka mniejszych płyt.
- Najważniejszym wydarzeniem epoki plejstocenu były zlodowacenia.

ZADANIE 14 [0–4]

Wymagania szczegółowe:

5.1) Uczeń [...] ocenia zmiany środowiska przyrodniczego związane z eksploatacją surowców mineralnych;

5.4) Uczeń ocenia zmiany środowiska w holocenie związane z działalnością człowieka;

6.4) Uczeń dowodzi na przykładach, że naruszenie stabilności ekosystemów może powodować nieodwracalne zmiany w środowisku naturalnym;

6.5) Uczeń wskazuje podejmowane na świecie działania na rzecz ochrony środowiska i restytucji środowiska geograficznego;

Przeczytaj poniższy tekst:

„W stanie West Virginia w USA od początku lat 80. narasta problem niszczenia lasów w celu tworzenia kopalń odkrywkowych. Powstają gigantyczne kompleksy o powierzchni rzędu wielu tysięcy hektarów, w obrębie których w krótkim czasie wydobywa się olbrzymie ilości węgla przy stosunkowo niewielkiej liczbie pracowników.

Oficjalnie prawo nakazuje spółkom węglowym przywracanie zniszczonych odkrywką obszarów do stanu sprzed rozpoczęcia wydobycia lub do wykorzystania ich do tzw. wyższych celów.

Ekolodzy martwią się jednak, iż te bliżej niesprecyzowane «wyższe cele» są przykrywką do przekształcania zniszczonych terenów w obszary przemysłowe, bądź w inne, zgodne z koncepcją rządu, aczkolwiek mające niewiele wspólnego z przywracaniem pierwotnego krajobrazu okolicy.

W podobnie pesymistycznym tonie wypowiadają się już od dziesięcioleci leśnicy. Ich zdaniem odtworzenie wyciętych lasów jest bardzo trudne na zniszczonej glebie z powodu obniżenia poziomu wód gruntowych. Proces ten może więc wynosić 100 lat, a nawet i więcej.

Szczególnie alarmujący okazał się ostatni raport Departamentu Leśnictwa w stanie West Virginia. Zamieszczone w nim dane pokazują, że:

- Od 1987 do 1995 r. (8 lat) prawie 625 tys. ha lasów zostało wyciętych w celu budowy kopalń, farm, domów i dróg. Jest to pierwsze zmniejszenie się całkowitej powierzchni lasów w tym stanie od ponad 50 lat.
- 44% z powyższych 625 tys. ha (275 tys. ha) lasów zostało przekształconych w kopalnie odkrywkowe.
- W wyniku obecnego procesu rekultywacji na wyeksploatowanych terenach przywraca się jedynie drobną roślinność (trawy) i wegetację, a nie drzewa i lasy, powodując nieodwracalne zmiany w środowisku.

W efekcie zmniejszona zostaje nie tylko ilość drzew, ale i populacja dzikiej zwierzyny zamieszkującej tamtejsze lasy”.

Źródło: http://www.pzarnow.republika.pl/g/_geog15.htm

a. Na podstawie opisu i/lub własnej wiedzy wymień cztery negatywne skutki wydobywania surowców metodą odkrywkową:

1.

2.

3.

.....

.....

4.

.....

.....

b. Na podstawie opisu i/lub własnej wiedzy wymień cztery sposoby restytucji terenów zniszczonych podczas wydobywania surowców metodą odkrywkową:

1.

.....

.....

2.

.....

.....

3.

.....

.....

4.

.....

.....

ZADANIE 15 [0-3]

Wymagania szczegółowe:

5.5) *Uczeń charakteryzuje główne procesy wewnętrzne prowadzące do urozmaicenia powierzchni Ziemi – wulkanizm, plutonizm, ruchy skorupy ziemskiej, wstrząsy tektoniczne, ruchy górotwórcze (paleozoiczne, mezozoiczne, kenozoiczne) oraz formy powstałe w ich wyniku;*

Podaj nazwy płyt skorupy ziemskiej, których ruch zbieżny (kolizja lub subdukcja) spowodował wypiętrzenie:

Andów –

Himalajów –

Jawy i Sumatry –

ZADANIE 16 [0-2]

Wymagania szczegółowe:

5.6) *Uczeń charakteryzuje zjawiska wietrzenia fizycznego i chemicznego (np. kras, lateryzacja) oraz opisuje produkty i formy powstałe w wyniku tych procesów;*

Przyporządkuj poniższym definicjom właściwe terminy:

UWĘGLANOWANIE, ZAMRÓZ, WIETRZENIE SOLNE, EKSFOLIACJA, UTLENIANIE

A. Proces pęcznienia kryształków soli obecnych w porach i szczelinach skalnych

B. Proces zachodzący w wyniku powtarzającego się zamarzania i rozmarzania wody wypełniającej pory skalne

C. Oddzielanie się fragmentów skały o grubości od kilku milimetrów do kilkunastu centymetrów wskutek zmniejszania jej spójności wynikającego z nierównomiernego nagrzewania

D. Rozpuszczanie minerałów na skutek działania na skały kwasu węglowego, utworzonego w wyniku rozpuszczania tlenku węgla (IV) w wodzie

ZADANIE 17 [0–2]

Wymagania szczegółowe:

5.7) *Uczeń opisuje przebieg oraz efekty erozji i akumulacji wodnej (rzecznej, morskiej, jeziornej), lodowcowej i eolicznej;*

Uzupełnij tabelę, wpisując obok podanych form rzeźby terenu nazwy odpowiednich czynników rzeźbotwórczych (lodowiec, lądolód, rzeka, wiatr, fale morskie, wody polodowcowe) oraz nazwy procesów rzeźbotwórczych (abrazja, egzaracja, erozja wgłębna, akumulacja, deflacja, korazja).

FORMA RZEŹBY TERENU	CZYNNIK RZEŹBOTWÓRCZY	PROCES RZEŹBOTWÓRCZY
KLIF		
GRZYB SKALNY		
MORENA CZOŁOWA		
WYDMA		
DOLINA U-KSZTAŁTNA		
DOLINA V-KSZTAŁTNA		

ZADANIE 18 [0–2]

Wymagania szczegółowe:

5.8) *Uczeń wykazuje wpływ [...] działalności człowieka na grawitacyjne ruchy masowe (obrywanie, spęzanie, osuwanie);*

Wymień cztery przykłady działalności człowieka, które mogą przyspieszyć grawitacyjne ruchy masowe:

- a.
- b.
- c.
- d.

ZADANIE 19 [0–2]

Wymagania szczegółowe:

5.9) Uczeń opisuje cechy ukształtowania powierzchni Ziemi jako efekt oddziaływania procesów wewnętrznych i zewnętrznych dla wybranego regionu.

Uzupełnij tabelę:

KONTYNENT	NAJWYŻSZE PASMO GÓRSKIE	NAJWYŻSZY SZCZYT (nazwa)	NAJWYŻSZY SZCZYT (m n.p.m.)	PRZYCZYNA POWSTANIA
	HIMALAJE			orogeneza alpejska
	—			działalność wulkaniczna
AUSTRALIA			2230	
	ALPY		4810	

ZADANIE 20 [0–3]

Wymagania szczegółowe:

6.1) Uczeń charakteryzuje procesy glebotwórcze i omawia cechy głównych rodzajów gleb strefowych i niestrefowych oraz ocenia ich przydatność rolniczą;

a. Na podstawie opisów podaj nazwy gleb:

Występują w dolinach i deltach rzek, gdzie regularnie dochodzi do wezbrań, podczas których następuje akumulacja aluwiiów

.....

Tworzą się na podłożu skał węglanowych (wapienie, dolomity, kreda) lub siarczanowych (gipsy). Są trudne w uprawie ze względu na liczne odłamki skał znajdujące się w poziomie próchnicznym

.....

Powstają przy udziale roślinności łąkowej, na obszarach o dużej wilgotności (tereny zarośniętych bagien lub jezior). Mają gruby poziom próchniczny o czarnej barwie

.....

b. W poniższym zdaniu podkreśl prawidłowe określenia:

Wymienione wyżej gleby należą do gleb **astrefowych/strefowych** i **mało żyznych/żyznych**.

ZADANIE 21 [0–2]

Wymagania szczegółowe:

6.3) Uczeń [...] przyporządkowuje typowe gatunki flory i fauny dla poszczególnych stref krajobrazowych Ziemi;

Uzupełnij tabelę, wpisując obok podanych nazw formacji roślinnych:

- ich opis (cyfry 1–5)
- nazwy charakterystycznych zwierząt (litery A–E)
- nazwy charakterystycznych roślin (cyfry I–V)
- nazwę strefy klimatycznej (a–e).

Formacja roślinna	Opis	Charakterystyczne zwierzęta	Charakterystyczne rośliny	Strefa klimatyczna
Sawanna				
Tundra				
Tajga				
Wilgotny las równikowy				

Opisy formacji:

1. Wielogatunkowe lasy, w których wyróżnia się kilka warstw drzew wysokopiennych, warstwę podszycia i warstwę runa. Rośliny rozwijają się, kwitną i owocują nieustannie przez cały rok.
2. Formacja wieloletnich traw o twardych liściach. Pośród roślinności trawiastej występują pojedyncze drzewa lub ich grupy. Gdy nadchodzi pora sucha, drzewa zrzucają liście.
3. Rośliny skupiają się w kępki, oddzielone od siebie pasmami nagiej gleby. Typowe dla tej formacji są rośliny sukulenty i kserofity. Po zdarzającym się bardzo rzadko deszczu rozwijają się efemery.
4. Formacja leśna złożona głównie z drzew iglastych. Lato jest zbyt krótkie, aby drzewa liściaste (z wyjątkiem brzozy) mogły odnowić liście.
5. Formacja złożona przeważnie z niskiej i ubogiej roślinności. Występują tu krzewy, karłowate drzewa, trawy, mchy i porosty.

Zwierzęta:

- A. żyrafy, antylopy, lwy, hieny
- B. okapi, lamparty, goryle, papugi
- C. sarny, dziki, jelenie
- D. tygrysy syberyjskie, niedźwiedzie brunatne
- E. renifery, niedźwiedzie polarne.

Rośliny:

- I. chrobotek, karłowate brzozy i wierzby
- II. baobab, akacja
- III. mahoniowiec, hebanowiec, liany
- IV. dąb, klon, jesion
- V. sosna, jodła, modrzew.

Strefa klimatyczna:

- a. podrównikowa
- b. umiarkowana chłodna
- c. równikowa
- d. podbiegunowa
- e. umiarkowana ciepła.

ZADANIE 22 [0-2]

Wymagania szczegółowe:

6.6) Uczeń omawia podstawowe zasady zrównoważonego rozwoju i ocenia możliwości ich realizacji w skali lokalnej, regionalnej i globalnej.

Wymień cztery działania zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju, które możesz podjąć w swoim gospodarstwie domowym:

1.

2.

3.

4.

ODPOWIEDZI

ZADANIE 1

- W strefie okołobiegunowej **parowanie** prawie nie występuje, a opady są **niewielkie**. Przez znaczną część roku, kiedy trwa **noc polarna**, cykl hydrologiczny niemal zanika.
- W strefie równikowej opady są **bardzo obfite**, a **parowanie** ogromne. Jest tam również **bardzo duży** odpływ wody, ponieważ w tej strefie występują największe rzeki.

ZADANIE 2

- Na Ziemi wód słodkich jest więcej niż wód słonych – **F**
- Wody podziemne stanowią największą część wód słodkich na Ziemi – **F**
- Zasolone wody wszechoceanu stanowią 96,5% wszystkich wód na Ziemi – **P**
- Wody jezior, bagien i rzek mają minimalny udział w zasobach wód hydrosfery – **P**

ZADANIE 3

NAZWA JEZIORA	TYP GENETYCZNY JEZIORA
Kaspijskie, Aralskie	reliktowe
Śniardwy, Raduńskie, Morskie Oko, Garda	polodowcowe
Bajkał, Martwe, Tanganika, Balaton, Titicaca	tektoniczne
Łebsko, Gardno, Sarbsko	przybrzeżne
Plitwickie	krasowe
Czad	eoliczne
Drużno, Dąbie	deltowe

ZADANIE 4

OPIS	NAZWA USTROJU RZECZNEGO	PRZYKŁAD RZEKI
Jest to reżim typowy dla rzek Azji Południowej i Wschodniej. Cechuje się dużymi wahaniami stanów wody, których maksymalne wartości notuje się w letniej porze deszczowej, natomiast zimą wartości stanów wody są minimalne.	deszczowy monsunowy	Ganges
Najwyższe stany wody oraz wysokie przepływy rzeki osiągają latem, podczas intensywnego topnienia pokrywy lodowej w wysokich górach.	lodowcowy	Amu-daria
Kulminacja przepływów występuje na wiosnę. Latem przepływy maleją, a najniższe stany osiągają jesienią. Ustrój charakterystyczny dla Syberii, Kanady oraz Europy Północno-Wschodniej.	śnieżny	Lena

ZADANIE 5

Przykładowe odpowiedzi:

- miejsca sportu i rekreacji**
- retencja wody (np. w celu gromadzenia wody pitnej)**
- rozwój rybołówstwa śródlądowego**
- zapobieganie powodziom.**

ZADANIE 6

Upwelling to **pionowy** ruch wody morskiej.

Polega on na powolnym wynoszeniu na powierzchnię **zimnych** wód głębinowych. Najintensywniejsze wynoszenie tych wód zachodzi u **zachodnich** wybrzeży kontynentów na obu półkulach.

Wody te są **zasobne** w składniki odżywcze.

W wodach, w których występuje upwelling, **bujnie** rozwija się życie i tworzą się **bogate** łowiska.

ZADANIE 7

Przykładowe odpowiedzi:

Wody artezyjskie i subartezyjskie:

Wody podziemne, które ze względu na budowę geologiczną znajdują się pod ciśnieniem hydrostatycznym. W przypadku wód artezyjskich ciśnienie hydrostatyczne powoduje podnoszenie się zwierciadła wody w warstwie wodonośnej i jej samoczynny wypływ w momencie wykopania studni. W przypadku wód subartezyjskich po wykopaniu studni woda samoczynnie podnosi się tylko nieznacznie.

Wody gruntowe od wód głębinowych:

Wody głębinowe występują na znacznych głębokościach pod powierzchnią gruntu i są całkowicie odizolowane utworami nieprzepuszczalnymi. Zazwyczaj są silnie zmineralizowane. Wody zaskórne natomiast występują na niewielkich głębokościach, do około 2 metrów. Tworzą się na skutek opadów i podlegają wahaniom temperatury oraz silnemu parowaniu.

Gejzery od wywierzyisk:

Gejzer to rodzaj gorącego źródła, które gwałtownie wyrzuca słup wody i pary wodnej o temperaturze wrzenia. Wywierzyisko to typ bardzo wydajnego źródła krasowego.

ZADANIE 8

Prawidłowa odpowiedź:

c. w strefie zwrotnikowej

Uzasadnienie:

Granica wiecznego śniegu najwyżej położona jest na zwrotnikach ze względu na wysokie temperatury i bardzo małe opady. Na równiku granica przebiega niżej, gdyż występują tam bardzo obfite opady.

ZADANIE 9

- Mają jedno duże pole firnowe i jeden długi jezior lodowcowy. Występują w Andach, na Kaukazie, w Szwajcarii: **ALPEJSKI (PROSTY)**
- Powstają z połączenia kilku mniejszych lodowców mających własne pola firnowe. Występują np. w Karakorum, w Pirenejach i Pamirze: **HIMALAJSKI (DENDRYCZNY)**
- Mają kształt czapy lodowej, z której wypływają krótkie jeziora lodowcowe. Występują np. w Górach Skandynawskich: **FIELDOWY (NORWESKI)**
- Powstają na przedpolu gór w wyniku połączenia kilku jeziorów lodowcowych. Występują np. na Alasce, w Górach Skalistych: **PIEDMONTOWY (PODGÓRSKI)**

ZADANIE 10

Przykładowa odpowiedź:

Podstawową przyczyną zmniejszenia obszarów zlodzonych jest ocieplenie klimatu. Przyczyną efektu cieplarnianego jest natomiast nadmierne gromadzenie się gazów cieplarnianych w atmosferze Ziemi. Jest to spowodowane między innymi rozwojem przemysłu i spalaniem paliw kopalnych (węгля i ropy naftowej), emisją metanu (np.

rolnictwo) i freonów (całkowite pochodzenie z przemysłu). Istotne w tym procesie jest także wypalanie lasów (wylesienia i pożary) oraz motoryzacja, czyli jedno z największych źródeł dwutlenku węgla.

ZADANIE 11

Przykładowe odpowiedzi:

1. **Problemy przemysłu kosmetycznego, który bazuje na minerałach pozyskiwanych z Morza Martwego.**
2. **Obniżenie dochodów z turystyki rozwijającej się nad Morzem Martwym.**
3. **Zanik wyjątkowego mikroklimatu – z powodu intensywnego parowania nad doliną unosi się mgiełka oparów.**

ZADANIE 12

Przykładowe odpowiedzi:

granit i bazalt:

Granit to skała magmowa głębinowa, kwaśna, czyli o dużej zawartości krzemionki (60–80%). Bazalt to skała magmowa wylewna, zasadowa, czyli o małej zawartości krzemionki (poniżej 52%).

marmur i gnejs:

Marmur to skała metamorficzna, która powstała z przeobrażenia wapienia. Gnejs to skała metamorficzna powstała z przeobrażenia na skutek sprasowania granitu.

skały magmowe kwaśne od skał magmowych zasadowych:

Skały kwaśne mają dużą zawartość krzemionki (60–80%), a skały zasadowe mają małą zawartość krzemionki (poniżej 52%).

skały magmowe głębinowe od skał magmowych wylewnych:

Skały magmowe głębinowe powstają pod powierzchnią skorupy ziemskiej ze stygnącej i krzepnącej powoli magmy. Ich krystalizacja jest długotrwała, a kryształy poszczególnych minerałów budujących skałę są dobrze wykształcone i widoczne (skała jawnokrystaliczna). Skały magmowe wylewne powstają z zastygniętej lawy, która wydostała się na powierzchnię Ziemi. Zastygała ona bardzo szybko, więc kryształy nie mogły się wykrystalizować w postaci widocznej gołym okiem (skała skrytokrystaliczna).

ZADANIE 13

- Oceaniczne płyty litosfery zbudowane są z warstwy bazaltowej i granitowej — **F**
- Najmłodszą orogenezą w historii Ziemi było fałdowanie alpejskie — **P**
- Teoria tektoniki płyt litosfery zakłada, że litosfera dzieli się na pięć dużych i kilka mniejszych płyt — **F**
- Najważniejszym wydarzeniem epoki plejstocenu były zlodowacenia — **P**

ZADANIE 14

Przykładowe odpowiedzi:

- a. Na podstawie opisu i/lub własnej wiedzy wymień cztery negatywne skutki wydobywania surowców metodą odkrywkową:
 1. **Obniżenie poziomu wód gruntowych.**
 2. **Zniszczona gleba.**
 3. **Wycinka lasów.**
 4. **Zmniejszenie populacji dzikiej zwierzyny.**

b. Na podstawie opisu i/lub własnej wiedzy wymień cztery sposoby restytucji terenów zniszczonych podczas wydobywania surowców metodą odkrywkową:

1. **Tworzenie parków rekreacyjnych (np. amfiteatr w rezerwacie „Kadzielnia” – pozostałość po kamieniołomie w Kielcach).**
2. **Przywracanie na wyeksploatowanych terenach roślinności – nasadzenia leśne (odpowiednie gatunki drzew i krzewów).**
3. **Budowa nartostrad, hipodromów lub torów wyścigowych.**
4. **Zalewanie wyrobisk wodą i tworzenie sztucznych jezior.**

ZADANIE 15

wypiętrzenie Andów – **Płyta Nazca i Płyta Południowoamerykańska**

wypiętrzenie Himalajów – **Płyta Indoaustralijska (Indyjska) i Płyta Eurazjatycka**

wypiętrzenie Jawy i Sumatry – **Płyta Indoaustralijska (Australijska) i Płyta Eurazjatycka.**

ZADANIE 16

- A. Proces pęcznienia kryształków soli obecnych w porach i szczelinach skalnych – **WIE-TRZENIE SOLNE.**
- B. Proces zachodzący w wyniku powtarzającego się zamarzania i rozmarzania wody wypełniającej pory skalne – **ZAMRÓZ.**
- C. Oddzielanie się fragmentów skały o grubości od kilku milimetrów do kilkunastu centymetrów wskutek zmniejszania jej spójności wynikającego z nierównomiernego nagrzewania – **EKSFOLIACJA.**
- D. Rozpuszczanie minerałów na skutek działania na skały kwasu węglowego, utworzonego w wyniku rozpuszczania tlenku węgla (IV) w wodzie – **UWĘGLANOWANIE.**

ZADANIE 17

FORMA RZEŹBY TERENU	CZYNNIK RZEŹBOTWÓRCZY	PROCES RZEŹBOTWÓRCZY
KLIF	<i>fale morskie</i>	<i>abrazja</i>
GRZYB SKALNY	<i>wiatr</i>	<i>korazja</i>
MORENA CZOŁOWA	<i>lądolód/lodowiec</i>	<i>akumulacja</i>
WYDMA	<i>wiatr</i>	<i>akumulacja</i>
DOLINA U-KSZTAŁTNA	<i>lodowiec</i>	<i>egzaracja</i>
DOLINA V-KSZTAŁTNA	<i>rzeka</i>	<i>erozja wgłębna</i>

ZADANIE 18

Przykładowe odpowiedzi:

- a. **głęboka orka wzdłuż stoku**
- b. **eksploatacja kamieniołomów**
- c. **podcinanie stoków przy budowie dróg i domów**
- d. **budowa zapór wodnych.**

ZADANIE 19

KONTYNENT	NAJWYŻSZE PASMO GÓRSKIE	NAJWYŻSZY SZCZYT (nazwa)	NAJWYŻSZY SZCZYT (m n.p.m.)	PRZYCZYNA POWSTANIA
AZJA	HIMALAJE	MOUNT EVEREST	8848	orogeneza alpejska
AFRYKA	—	KILIMANDŻARO	5895	działalność wulkaniczna
AUSTRALIA	WIELKIE GÓRY WODODZIAŁOWE	GÓRA KOŚCIUSZKI	2230	orogeneza kaledońska i hercyńska
EUROPA	ALPY	MONT BLANC	4810	orogeneza alpejska

ZADANIE 20

- a. Na podstawie opisów podaj nazwy gleb:

Występują w dolinach i deltach rzek, gdzie regularnie dochodzi do wezbrań, podczas których następuje akumulacja aluwiiów – **MADY RZECZNE**.

Tworzą się na podłożu skał węglanowych (wapienie, dolomity, kreda) lub siarczanych (gipsy). Są trudne w uprawie ze względu na liczne odłamki skał znajdujące się w poziomie próchniczym – **RĘDZINY**.

Powstają przy udziale roślinności łąkowej, na obszarach o dużej wilgotności (tereny zarosniętych bagien lub jezior). Mają gruby poziom próchniczny o czarnej barwie – **CZARNE ZIEMIE**.

- b. W poniższym zdaniu podkreśl prawidłowe określenia:

Wymienione wyżej gleby należą do gleb **astrefowych** i **żyźnych**.

ZADANIE 21

Formacja roślinna	Opis	Charakterystyczne zwierzęta	Charakterystyczne rośliny	Strefa klimatyczna
Sawanna	2.	A.	II.	a.
Tundra	5.	E.	I.	d.
Tajga	4.	D.	V.	b.
Wilgotny las równikowy	1.	B.	III.	c.

ZADANIE 22

Przykładowe odpowiedzi:

1. **Naprawa zepsutego sprzętu AGD zamiast zakupu nowego.**
2. **Segregacja śmieci.**
3. **Oszczędzanie wody.**
4. **Używanie kosmetyków, które nie są testowane na zwierzętach.**

Katarzyna Szymańska
doradca metodyczny geografii
IX Liceum Ogólnokształcące w Gdyni

Anna Kulińska

Strategie uczenia się — pytania i odpowiedzi

Czym są strategie uczenia się?

Są to czynności wykonywane w celu opanowania wiedzy lub nabycia umiejętności. Strategia może być stosowana świadomie bądź nieświadomie, może to być działanie intuicyjne bądź wyuczone.

Strategie uczenia się można podzielić na pośrednie i bezpośrednie. Najczęściej wyróżniane strategie bezpośrednie to strategie pamięciowe (powtarzanie), kognitywne (rozpoznawanie informacji, przetwarzanie, analizowanie, wnioskowanie, notowanie, streszczanie) oraz kompensacyjne (domyślanie się, unikanie, wybór tematu). Najczęstsze strategie pośrednie to działania metakognitywne (koncentracja, planowanie uczenia się, organizacja uczenia się, samoocena), afektywne (wyciszenie się, muzyka, pozytywne nastawienie, nagradzanie się, rozmowy z innymi) oraz społeczne (zadawanie pytań — wyjaśnienie, weryfikacja, współpraca z innymi, świadomość odczuć innych osób).

Ile strategii należy stosować?

Nie ma określonej liczby strategii, które trzeba wykorzystywać. Jest to kwestia uzależniona od indywidualnych potrzeb związanych zarówno z osobą uczącą się, jak również zadaniem, jakie ma wykonać. To jest trochę jak z kompletem noży w kuchni. Czasem gospodyni wykorzystuje kilka noży, inna wszystko robi tym jednym, najlepszym do wszystkiego. Problem (czytaj: brak oczekiwanego skutku) pojawia się dopiero wtedy, gdy używa się nieodpowiedniego dla danej czynności noża.

Czy wszyscy stosują te same strategie uczenia się?

Zdecydowanie nie. Wybór strategii jest sprawą indywidualną, zależną od preferencji sensorycznych (czy uczeń jest słuchowcem, wzrokowcem czy kinestetykiem — załącznik nr 1), dominującej półkuli mózgowej (załącznik nr 2) oraz dominującej inteligencji (inteligencja językowa, logiczno-matematyczna, przestrzenna, ruchowa, muzyczna, interpersonalna, intrapersonalna — załącznik nr 3).

Propozycje strategii uczenia się

Zapamiętywanie

- Zapamiętywanie jest skutkiem powtarzania (większa ilość powtórzeń = lepsze zapamiętanie).
- Zapamiętywanie poprawia się w miarę ćwiczenia.
- Nie wszyscy uczniowie (VAK) są w stanie trwale zapamiętać określony materiał.
- Zapamiętywanie jest zawsze świadome.
- Istnieją różne poziomy zapamiętywania.

Wspomaganie zapamiętywania

Techniki mnemoniczne (akronimy, zdania, wierszyki, piosenki).

Tworzenie powiązań (grupowanie, kontekst, skojarzenia).

Obrazy i dźwięki (wizualizacja, mapy myśli, słowa kluczowe).

Strategie pamięciowe

- Odniesie treść do własnych doświadczeń.
- Uruchom pozytywne emocje.
- Postaraj się zrozumieć wszystko dokładnie, w razie potrzeby pytając innych.
- Używaj podczas zapamiętywania jak największej liczby zmysłów.
- Uporządkuj materiał, czyli np. nadaj jego częściom kolejność, ponumeruj je.
- Podziel tekst na małe, sensowne całości do powtarzania.
- Nazwij różne elementy materiału inaczej, własnymi słowami.
- Pobaw się skojarzeniami z treścią do opanowania.
- Działaj z tekstem na różne sposoby, także szkicując, notując, rysując z użyciem barw.
- Zastosuj na różne sposoby świeżo zdobytą wiedzę — doświadczenia ją utrwala.
- Powtarzaj.
- Wyłumacz komuś, o co chodzi w tekście.

(Hamer H., *Nowoczesne uczenie się*, Warszawa 1999)

Dodatkowe informacje o uczniach

Wiedza o uczniu i jego preferencjach sensorycznych powinna wpływać na dobór strategii uczenia się/nauczania. Inaczej uczy się uczeń wzrokowiec, a inaczej uczeń słuchowiec czy uczeń kinestetyk (VAK).

Podczas uczenia się (również nauczania)...

...wzrokowcy:

- korzystają z wizualizacji — obrazy, zdjęcia, wykresy, tabele, mapy etc.;
- chętnie nawiązują kontakt wzrokowy z nauczycielem, przywiązują wagę do mimiki twarzy i mowy ciała;
- wykorzystują różne kolory do zaznaczania/podkreślania informacji w tekście;
- robią notatki / proszą nauczyciela o materiały z zajęć;
- zapisują pomysły w formie obrazów (np. podczas burzy mózgów) i map myśli — zanim zapiszą pomysły słowami;
- piszą opowiadania i dołączają do nich ilustracje;

- korzystają z pomocy multimedialnych (komputer, wideo);
- chętnie uczą się w cichym, odosobnionym miejscu – hałas ich rozprasza;
- preferują książki z ilustracjami;
- stosują wizualizację w celu skuteczniejszego zapamiętania informacji.

...słuchowcy:

- chętnie uczestniczą w klasowych dyskusjach i debatach;
- przygotowują referaty i prezentacje;
- nagrywają wykłady zamiast robić notatki;
- czytają na głos;
- wspomagają zapamiętanie fragmentami muzycznymi;
- korzystają z technik mnemonicznych;
- dyskutują swoje pomysły z innymi;
- dyktują komuś swoje myśli;
- używają analogii słownych oraz opowiadań, aby pokazać swój pogląd.

...kinestetycy:

- często robią przerwy w nauce;
- uczą się w ruchu (np. pedałując na rowerze do ćwiczeń, ugniatając plastelinę, chodząc po pokoju etc.);
- pracują stojąc lub chodząc;
- żują gumę podczas nauki;
- używają jaskrawych kolorów do zaznaczania informacji w tekście;
- dekorują swoje miejsce nauki plakatami / pomocami w zapamiętaniu;
- mogą słuchać muzyki podczas nauki.

Anna Kulińska

doradca metodyczny języka angielskiego

Zespół Szkół Administracyjno-Ekonomicznych w Gdyni

Załącznik nr 1

Aby zdiagnozować własne preferencje sensoryczne, przeczytaj twierdzenia w tabeli i napisz TAK przy zdaniach, z którymi się zgadzasz. Kolumna, w której najczęściej pojawia się TAK, to twój dominujący sposób uczenia się.

Kiedy...	Wzrokowcy	Słuchowcy	Kinestetycy
słuchasz wykładu	Lepiej koncentrujesz się, kiedy widzisz mówiącego.	Słuchasz z takim zainteresowaniem, że nie jesteś w stanie robić notatek.	Nagle przypomina ci się, ile jeszcze rzeczy musisz zrobić.
piszesz	Próbujesz zobaczyć słowo, które zapisujesz.	Słyszysz zapisywane słowo, kojarzysz je z jakimś dźwiękiem.	Zapisujesz słowo, aby sprawdzić, czy dobrze ci się je zapisuje.

rozmawiasz	Nie lubisz słuchać zbyt długo, preferujesz słowa: widzę, obraz, wizerunek.	Lubisz słuchać, ale wolisz się nie odzywać, preferujesz słowa: słyszę, melodia, myślę.	Gestykulujesz i mówisz „całym ciałem”, preferujesz słowa: czuję, dotknąć, trzymać.
czytasz	Lubisz opisy, a w czasie czytania zatrzymujesz się na chwilę, aby wyobrazić sobie daną scenę.	Preferujesz dialogi, lubisz, kiedy bohaterowie rozmawiają.	Wolisz książki akcji lub w ogóle niezbyt chętnie czytasz.
uczysz się do testu	Czytasz (po cichu) notatki, zaznaczasz ważne informacje lub pisesz swoje notatki na podstawie dłuższego tekstu.	Czytasz na głos lub odsłuchujesz nagrane wykłady.	W trakcie nauki wykonujesz kilka różnych czynności, nie wyobrażasz sobie siebie spokojnie siedzącego za biurkiem.
koncentrujesz się	Dekoncentruje cię bałagan i to, co widzisz wokół siebie.	Dekoncentrują cię dźwięki i hałas.	Dekoncentrujesz się, kiedy w pobliżu coś się dzieje.
ponownie kogoś spotykasz	Nie pamiętasz imion, ale pamiętasz twarze oraz gdzie się spotkaliście.	Nie pamiętasz twarzy, ale pamiętasz imiona oraz to, o czym rozmawialiście.	Pamiętasz najlepiej to, co razem robiliście.
kontaktujesz się w sprawach służbowych	Wolisz bezpośrednio, osobiste spotkania.	Najchętniej załatwiasz sprawę przez telefon.	Prowadząc rozmowę, chodzisz bądź wykonujesz inne czynności.
rozmawiasz z kimś przez telefon	Dokładnie widzisz twarz osoby, z którą rozmawiasz, ale brakuje ci gestów i mowy ciała.	Możesz prowadzić rozmowę bez żadnych problemów.	Chodzisz bądź wykonujesz inne czynności.
piszesz dłuższy tekst	Po prostu siadasz i piszesz.	Głośno dyktujesz sobie to, co masz napisać.	Zaczynasz pisać, ale po kilku minutach musisz się przejść albo coś zrobić.
robisz w pracy coś nowego	Najchętniej oglądasz prezentacje, wykresy, diagramy, slajdy, plakaty.	Najchętniej słuchasz ustnych instrukcji albo omawiasz z kimś sprawę.	Najchętniej od razu zaczynasz pracę, po prostu chcesz spróbować.
składasz coś	Patrzysz na instrukcję, przez cały czas mając w głowie obraz tego, co ma powstać.	Czytanie instrukcji utrudnia ci cały proces, wolisz, kiedy ktoś czyta instrukcję i mówi ci, co masz zrobić.	Ignorujesz instrukcję i sam składasz daną rzecz tak długo, jak jest to możliwe.

masz problemy z komputerem	Szukasz obrazków i wykresów w celu rozwiązania problemu.	Dzwonisz do punktu serwisowego, rozmawiasz z kimś albo narzekasz na komputer.	Próbujesz sam rozwiązać problem albo przesiadasz się do innego komputera.
masz przed sobą napięty dzień	Najchętniej rozpisujesz szczegółowy plan dnia, odhaczając wykonane już czynności.	Omawiasz z kimś, co masz do zrobienia, mówisz sobie, co masz robić po kolei.	Po prostu zabierasz się do działania – szkoda ci czasu na planowanie.

Załącznik nr 2

Dominacja półkul mózgowych.

Styl lewej półkuli mózgowej	Styl prawej półkuli mózgowej
Racjonalny • Reaguje na bodźce słowne. • Rozwiązuje problemy poprzez logiczne i sekwencyjne analizowanie poszczególnych elementów. • Przetwarza od szczegółu do całości. • Koncentruje się na różnicach. • Jest planowy i strukturalny. • Woli sprawdzone, pewne informacje. • Preferuje mówienie i pisanie. • Preferuje testy wyboru. • Panuje nad uczuciami. • Woli jasno określone struktury władzy.	Intuicyjny • Reaguje na bodźce wzrokowe. • Rozwiązuje problemy intuicyjnie, szukając wzorów oraz konfiguracji. • Przetwarza od całości do szczegółu. • Koncentruje się na podobieństwach. • Jest elastyczny i spontaniczny. • Woli niekonkretne, niesprawdzone informacje. • Preferuje rysowanie i manipulowanie przedmiotami. • Preferuje pytania otwarte. • Swobodny w uczuciach. • Woli współdecydowanie.
Sekwencyjny • Dzieli na części – istotne jest wyróżnienie poszczególnych elementów. • Jest logiczny, koncentruje się na ciągu przyczynowo-skutkowym.	Jednoczesny • Jest „globalistą” – niezbędne jest połączenie elementów w całość. • Jest analogiczny, zauważa zależności i podobieństwa.

Załącznik nr 3

Inteligencje wielorakie.

Inteligencja	Sposób myślenia	Preferencje	Potrzeby	Zawody, w których się realizują	Cechy charakterystyczne	Przykłady osób o dominacji danej inteligencji
Językowa	wyrażony słowami	czytanie, pisanie, opowiadanie, gry słowne, tłumaczenie itd.	książki, kasety, przybory do pisania, dzienniki, pamiętniki, dialogi, dyskusje, debaty	pisarz, poeta, dziennikarz, polityk, lingwista, tłumacz, korektor, prawnik, nauczyciel, negocjator itd.	posiadają bogaty zasób słów, swoistą intuicję językową, po mistrzowsku komunikują się werbalnie	Henryk Sienkiewicz
Logiczno-matematyczna	poprzez logiczne rozumowanie	eksperymentowanie, podawanie w wątpliwość, liczenie, rozwiązywanie zagadek i łamigłówek itd.	rzeczy, które wymagają przemyślenia i rozważenia, przedmioty naukowe, wycieczki do miejsc związanych z nauką i techniką	naukowiec, badacz, detektyw, prawnik, księgowy, bankier, statystyk, analityk, planista, programista komputerowy	precyzja logicznego myślenia, zamięłowanie do nauk ścisłych, ciągłe przeliczanie i kalkuowanie	Albert Einstein
Przestrzenna	wyrażony obrazami	rysowanie, projekty, wizualizacje, konstruowanie itd.	sztuka, budowanie z klocków, oglądanie filmów, gry pobudzające wyobraźnię, labirynty, puzzle, odwiedzanie muzeów sztuki i galerii artystycznych	architekt, malarz, fotograf, rzeźbiarz, konstruktor, projektant mody, krawiec, strateg, nawigator, przewodnik, dekorator wnętrz, grafik, grafik komputerowy	łatwość poruszania się w przestrzeni trójwymiarowej, elastyczność, innowacyjność, otwartość na nowe sytuacje i rozwiązania	Pablo Picasso
Ruchowa	poprzez działanie i doświadczenie	taniec, bieganie, skakanie, budowanie, dotykanie, gesty itd.	udział w przedstawieniach, poruszanie się, rzeczy, z których można coś zbudować, sport i gry ruchowe, uczenie się przez działanie	tancerz, aktor, sportowiec, instruktor sportowy, rzeźbiarz, chirurg, mechanik, podróżnik	zamięłowanie do ruchu, poczucie równowagi, harmonia ruchów, precyzja w wyrażaniu ciałem stanów psychicznych	Isadora Duncan

Muzyczna	poprzez rytm i melodię	śpiewanie, gwizdanie, mruczenie, wystukiwanie rytmu stopami i dłońmi, słuchanie itd.	śpiewanie, wyjścia na koncerty, granie na instrumentach muzycznych	kompozytor, śpiewak, dyrygent, wykonawca instrumentów muzycznych, konserwator sprzętu muzycznego, mówca	wrażliwość na dźwięki, umiejętność słyszenia więcej i lepiej niż inni, wyrażanie swojego obrazu świata poprzez dźwięki	Jan Sebastian Bach
Interpersonalna	poprzez zderzenie własnych myśli z innymi osobami	przewodzenie, organizowanie, mediowanie, udział w wydarzeniach towarzyskich	przyjaciele, gry towarzyskie, spotkania towarzyskie, udział w klubach i stowarzyszeniach, opieka nad praktykantami	przywódca polityczny, społeczny i religijny, sprzedawca, psychoterapeuta, nauczyciel, kadra kierownicza, negocjator, sekretarka, pracownik socjalny, lekarz, pielęgniarka	bardzo wysoka drażliwość na relacje międzyludzkie, wysoka empatia, rozumienie innych i zainteresowanie nimi, wspieranie różnorodności	Jan Paweł II
Intrapersonalna	poprzez indywidualne rozważania	stawianie sobie celów, medytowanie, marzenie, spędzanie czasu w ciszy	odosobnione miejsca, czas na bycie z samym sobą, zadania wykonywane samodzielnie, możliwość dokonywania wyboru	filozof, mistyk, psychoterapeuta, poeta, zakonnik	bogate życie wewnętrzne, samoświadomość, zdolność do rozpoznawania swoich emocji, uczuć i wartości, zachowanie dystansu do siebie, spolegliwość	Carl Gustaw Jung
Przyrodniczo-ekologiczna	zgodny z naturalnym rytmem przyrody i świata	podróże, uciekanie od zagrożeń cywilizacji	życie zgodne z naturalnym rytmem przyrody i świata, turystyka, zdrowy tryb życia, zdrowa woda i żywność	podróżnik, ekolog, odkrywca, naukowiec, geograf, biolog, weterynarz, dietetyk	zainteresowanie naturalnym otoczeniem człowieka, przyrodą, ochroną gatunków	Karol Darwin
Zmysłowa	poprzez zmysły	odczuwanie świata zmysłami	harmonia, dobre jedzenie, dobrane kolorystycznie stroje	tancerz, projektant mody, twórca	rozwinięte wszystkie zmysły, połączenie pełnej percepcji świata i siebie samego, znakomita pamięć	Paco Rabanne

Historyczna	uwzględniający zmiany w aspekcie rozwoju świata	przeszłość, wyobrażenie sobie wydarzeń, symulacje	książki, faktografia, znaleziska, analiza dziejów człowieka i cywilizacji	prognostyk, wizjoner, historyk, archeolog, odkrywca, biograf, dziennikarz, konserwator zabytków, kolekcjoner	zatopienie w przeszłości, możliwa przeciwna orientacja czasowa, ogromna wyobraźnia	Stanisław Lem
Kreatywna	nieograniczony żadnymi barierami	zmiana stanów rzeczy na lepsze, tworzenie, kreowanie, wymyślanie	rzeczy, które można ulepszyć, zmiany, wyzwania, nowe, trudne i nieoczywiste obszary działania	wynalazca, odkrywca, konstruktor, konserwator	innowacyjne myślenie, nieograniczanie się barierami, kreatywność, otwartość na nowe, akceptacja zmian, poczucie humoru	Leonardo da Vinci

Maria Małkowska

Erasmus+

Zespół Szkół Administracyjno-Ekonomicznych w Gdyni, jako koordynator ze strony polskiej, uczestniczy we włoskim projekcie Erasmus+ (K1 – Mobilność kadry w ramach kształcenia zawodowego) „**Learning Outcomes validation according to ECVET**” stworzonym przez Stowarzyszenie Włoskich Nauczycieli ADI – Associazione Docenti Italiani.

Założeniem projektu jest przeszkolenie nauczycieli w zakresie stosowania i projektowania jednostek efektów uczenia się zgodnie z zasadami ECVET – dokumentowania osiągnięć zawodowych uczniów w ramach państw europejskich. Celem systemu ECVET jest zdobywanie kwalifikacji zawodowych przez młodzież, które będą dokumentowane świadectwami i dyplomami, oraz wspieranie mobilności zawodowej i procesu uczenia się przez całe życie.

Projekt został skierowany do nauczycieli włoskich zaangażowanych w organizację praktyk uczniowskich w krajowych przedsiębiorstwach, którzy w przyszłości będą odpowiedzialni za organizację staży zagranicznych.

Działania projektowe objęły kursy języka angielskiego online oraz poznanie aspektów kulturowych i społecznych w krajach będących partnerami – Polsce, Niemczech, Rumunii i Turcji.

Nauczyciele są zaangażowani w tworzenie jednostek efektów uczenia się, jak również w organizację szkoleń i kursów mających na celu wykorzystanie zestawu narzędzi ECVET. Celem kursów, które prowadzą eksperci i trenerzy ADI, jest:

- pomoc w poznaniu i stosowaniu narzędzi ECVET w pracy dydaktycznej sieci szkół uczestniczących w projekcie;
- wsparcie nauczycieli w eksperymentowaniu w innowacyjnym podejściu do łączenia formalnych i nieformalnych efektów kształcenia;
- doskonalenie umiejętności nauczycieli w języku obcym;
- wzmocnienie więzi między szkołami i lokalnymi przedsiębiorstwami;
- nawiązanie współpracy szkół włoskich z zagranicznymi partnerami, by stworzyć podstawy dla przyszłych projektów mobilności dla uczniów i nauczycieli wykorzystujących narzędzia systemu ECVET.

Projekt zakłada przeszkolenie nauczycieli włoskich poprzez tygodniową obserwację procesów edukacyjnych i udział w zajęciach w szkołach partnerskich mających doświadczenie w realizacji praktyk zagranicznych w ramach projektów Erasmus+.

Nauczyciele będą się szkolić i dzielić wiedzą na temat najnowszych metod nauczania młodzieży w szkolnictwie zawodowym oraz pracować nad stworzeniem kolejnych projektów UE skierowanych do uczniów i nauczycieli promujących ich rozwój zawodowy w procesie uczenia się przez całe życie.

Nauczycielki z Zespołu Szkół Administracyjno-Ekonomicznych w Gdyni odpowiedzialne za realizację w szkole projektów UE – Maria Małkowska, Aleksandra Rosicka i Jolanta Wdowiak – zorganizowały w dniach 19–24 października 2015 roku pobyt w Trójmieście dla dziesięciu włoskich nauczycieli biorących udział w tym projekcie.

Odbyły się spotkania w Gdyńskim Centrum Wspierania Przedsiębiorczości, Gdańskim Inkubatorze Przedsiębiorczości „Starter” oraz w Pomorskim Parku Naukowo-Technologicznym dotyczące działań skierowanych na rozwój postaw przedsiębiorczych młodzieży oraz form wsparcia przedsiębiorców w regionie. Uczestnicy projektu spotkali się z przedstawicielami Urzędu Miasta Gdyni, którzy omówili politykę władz dotyczącą rozwoju szkolnictwa zawodowego w kraju i regionie. Odbyło się spotkanie z pracownikami naukowymi Wyższej Szkoły Bankowej w Gdańsku, którzy przedstawili system dokumentowania wiedzy zdobytej przez studentów w ramach wyjazdów zagranicznych. Goście odwiedzili firmy przyjmujące na staże i praktyki uczniów i studentów oraz odbyli rozmowy z przedsiębiorcami. Odwiedzili szkoły zawodowe w Trójmieście i poznali działania mające na celu przygotowanie młodzieży do podjęcia pracy zawodowej.

W czasie tygodniowego pobytu włoscy nauczyciele zwiedzili także Trójmiasto i odwiedzili Europejskie Centrum Solidarności oraz zamek w Malborku.

Dzięki działaniom projektowym uczniowie i nauczyciele Zespołu Szkół Administracyjno-Ekonomicznych w Gdyni co roku wyjeżdżają na spotkania partnerskie do szkół zagranicznych, poznając tamtejsze warunki funkcjonowania przedsiębiorstw i systemy szkolnictwa. Zdobywają doświadczenie zawodowe i międzynarodowe certyfikaty Europass Mobility oraz dokumenty systemu ECVET poświadczające ich doświadczenie zawodowe, które zwiększą ich szanse na europejskim rynku pracy. Motywują się do nauki języków obcych i własnego rozwoju zawodowego. Rozwijają własną przedsiębiorczość, kreatywność i komunikatywność oraz wiarę we własne umiejętności.

W latach 2015–2017 w Zespole Szkół Administracyjno-Ekonomicznych w Gdyni realizowany będzie inny projekt Erasmus+ – **„Science and global education beyond the barriers of learning difficulties”**.

Wieloletnia współpraca zagraniczna między koordynatorami z Włoch – Silvią Fiaggioli, Polski – Marią Małkowską i Turcji – Buray Tuzun przyczyniła się do powstania kolejnego projektu UE. Partnerami zostały szkoły o profilu zawodowym z Bolonii, Gdyni i Izmiru. Po raz pierwszy do współpracy zaproszono Urząd Miasta Gdyni i Bolonii oraz uczelnie wyższe – Università Degli Studi di Roma la Sapienza w Rzymie i Wyższą Szkołę Bankową w Gdańsku, a także Stowarzyszenie Włoskich Nauczycieli – Associazione Docenti Italiani.

Projekt otrzymał ocenę 99/100 punktów oraz dofinansowanie z włoskiej agencji narodowej dla ośmiu partnerów w ramach Erasmus+ akcji K2 – „Strategic Partnerships for school education”.

Wspólne działania projektowe wszystkich partnerów będą obejmować zagadnienia dotyczące:

- braku korelacji między umiejętnościami nabywanymi przez młodzież w szkole a tymi przydatnymi w przyszłym życiu zawodowym i osobistym;
- procesu przedwczesnego przerywania edukacji przez młodych ludzi, który jest spowodowany segregacją i dyskryminacją w szkołach oraz niezaspokojeniem specjalnych potrzeb edukacyjnych współczesnej młodzieży;

- wykorzystania technologii komputerowej, która wspiera uczniów w procesie nauczania i umożliwia komunikację i rozwój grup samopomocy;
- szybkiego starzenia się wiedzy technicznej i naukowej, co utrudnia naukę w szkole i zrozumienie zagadnień związanych z koniecznością podejmowania działań na rzecz zrównoważonego i ekologicznego rozwoju gospodarczego.

Projekt opiera się na rozpowszechnianiu wśród partnerów i w ich środowisku lokalnym innowacyjnych metod nauczania i zindywidualizowanego procesu nauczania skierowanego do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Celem jest wzmocnienie więzi i współpracy między partnerami zagranicznymi – nauczycieli i ekspertów z dziedziny edukacji, testowanie nowych metod nauczania, angażowanie uczniów w działania naukowe określone w „Covenant of Mayors”, które propagują rozwój nauk przyrodniczych i postaw ekologicznych.

Działania projektowe obejmą zagadnienia skutecznej integracji w grupach międzynarodowych oraz umiejętności rozwiązywania globalnych problemów, takich jak zmiany klimatyczne i efektywne wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii. Zajmą się problemami wykluczenia społecznego związanego z przedwczesnym porzucaniem szkoły przez młodych ludzi, zwalczaniem dyskryminacji oraz budowaniem tolerancyjnego społeczeństwa zapewniającego sprzyjające warunki w procesie dydaktycznym.

Do działań projektowych zostaną zaangażowani uczniowie i studenci, którzy przy wsparciu nauczycieli, przedstawicieli uczelni wyższych i ekspertów z dziedziny edukacji będą współpracować w międzynarodowych grupach, tworząc innowacyjne lekcje, które usprawnią proces nauki i zachęcą do własnego rozwoju i zdobywania wiedzy i doświadczenia w szkole i poza nią.

Powstanie wielojęzyczna platforma, na której będą zamieszczane wyniki prac projektowych oraz przepisy dotyczące specjalnych potrzeb edukacyjnych i przykłady dobrych praktyk.

Platforma, forum, sieci społeczne i konferencje umożliwią uczestnikom projektu wymianę pomysłów i materiałów dydaktycznych oraz dzielenie się wiedzą i doświadczeniem, które usprawnią proces uczenia się w szkole i będą wspierać ich rozwój zawodowy.

Odbędą się tygodniowe spotkania międzynarodowe w Bolonii, Gdyni i Izmirze, w których będą uczestniczyć uczniowie, nauczyciele oraz przedstawiciele urzędów miast i wyższych uczelni.

Zostaną tam zaprezentowane lekcje stworzone przez uczniów i nauczycieli w zespołach międzynarodowych, które zostaną poddane ocenie pod względem ich jakości i skuteczności.

Nastąpi planowanie i opracowywanie dalszych innowacyjnych metod, narzędzi i działań, które będą wykorzystywane w szkole.

Maria Małkowska

Zespół Szkół Administracyjno-Ekonomicznych w Gdyni

Renata Wolińska

Postawy rodzicielskie

Od wielu lat prowadzę w ramach „Szkoły dla rodziców” zajęcia wspomagające kompetencje wychowawcze każdego rodzica. Rodzica, który szuka między innymi zależności pomiędzy swoją postawą wobec dziecka a jego rozwojem i przygotowywaniem się do życia, czyli takiego rodzica, który jest gotowy na refleksję nad własną postawą wychowawczą. Głównym celem zajęć jest wspieranie rodziców bardzo często zagubionych we współczesnym świecie, który wielokrotnie nie ułatwia im procesu wychowawczego. Jak nigdy dotąd widzę ogromną potrzebę tego typu działań, do których namawiam wszystkich nauczycieli.

Albowiem...

Maria Montessori mówi, że: *Jeśli rodzice uświadomią sobie, że nie tworzą dziecka, ale pomagają mu stworzyć siebie, to będą umieli tym bardziej spełnić swój obowiązek i wesprzeć je swoją dalekowzrocznością. Dziecko może się dobrze rozwijać tylko wtedy, gdy pomoc udzielana jest mu w stosownej formie.*

Postawy rodzicielskie a kształtowanie osobowości dziecka

„Problematyka wzajemnych stosunków międzyosobowych w rodzinie, głównie zaś między rodzicami a dziećmi, budzi żywe zainteresowanie psychologów, pedagogów, socjologów. Zachowanie dziecka, jego postawy wobec otoczenia są w znacznej mierze rezultatem samej sytuacji rodzinnej, tj. porozumienia lub jego braku między małżonkami, postaw rodziców wobec dziecka czy układów między samymi rodzicami”¹⁾.

Znawcy psychologii rodziny, tacy jak Ziemska, Rembowski, w swoich rozważaniach nad rolą rodzinnego środowiska w rozwoju dziecka znaczącą wagę przypisują kontaktom rodzic – dziecko, dziecko – rodzic. W interakcjach społecznych dziecka to rodzice są pierwszymi partnerami, którzy oddziałują na nie już od najwcześniejszych okresów życia, kiedy zachowanie dziecka jest najbardziej plastyczne.

„Oddziaływanie członków rodziny, a zwłaszcza rodziców na dziecko ma charakter dwutorowy. Odbywa się ono przez świadome oddziaływanie wychowawcze, w którego wyniku dziecko kształtuje swoje zachowanie stosownie do oczekiwań rodziców, jak również przez oddziaływanie niezamierzone – rodzice stwarzają określone sytuacje, które wyznaczają kierunek zachowania się dziecka, gdyż stanowią sytuację bodźcową dla podejmowanych przez dziecko czynności”²⁾.

¹⁾ A. Kwak, *Stosunki międzyosobowe w rodzinach młodzieży z wysoką i z niską samooceną*, Warszawa 1983, s. 5.

²⁾ E. Jackowska, *Środowisko rodzinne a przystosowanie społeczne*, Warszawa 1980.

Dziecko uczy się zachowań w drodze naśladownictwa i modelowania.

Rodzice są dla dziecka najbliższymi wzorami osobowymi, dziecko „podgląda” rodziców, naśladuje ich, identyfikuje się z ich postawami i zachowaniami. Dzięki obserwacji uczy się różnych zachowań społecznych.

Druga droga to modelowanie, czyli uczenie się przez obserwację reakcji dorosłego na określone przejawy zachowania dziecka. Mały człowiek przychodzi na świat z naturalną potrzebą testowania siebie, dorosłych i sytuacji, w których się znajduje, ale to dzięki tym reakcjom wie, co mu wolno, a czego nie, które zachowania są pożądane społecznie, a które mają charakter aspołeczny.

Dlatego też należałoby w tym miejscu wskazać, jaki wpływ na kształtowanie się osobowości dziecka, a także na jego zachowanie mają główne typy postaw rodzicielskich, albowiem określona postawa przyjęta przez rodzica sprzyja rozwojowi określonych cech osobowości dziecka. Osobowość to niepowtarzalna całość, jedność będąca indywidualnym sposobem istnienia jednostki. To całość myśli, emocji i motywacji danej osoby, to względnie stały wzór reagowania, pewna powtarzalność reakcji i interakcji ze środowiskiem będąca niewątpliwie wynikiem naśladowania i modelowania, jako formy kształcenia zachowań.

Według koncepcji struktury osobowości określanej mianem „Wielkiej Piątki” osobowość wyznacza pięć czynników: neurotyczność, ekstrawersja, otwartość, ugodowość, sumienność.

Neurotyczność decyduje o sprawności w radzeniu sobie z sytuacjami trudnymi, o podatności na doświadczanie „trudnych” emocji, takich jak: lęk, smutek, wrogość.

Ekstrawersja decyduje o jakości i intensywności relacji międzyludzkich, o nastawieniu do innych ludzi, a także o wigorze, energii życiowej, aktywności.

Otwartość decyduje o gotowości do przyjmowania nowych doświadczeń, idei, wartości, koncepcji, rozwijaniu zainteresowań, wskazuje na tendencję do pozytywnego wartościowania doświadczeń życiowych, pokazuje tolerancję na nowość i ciekawość poznawczą.

Ugodowość wpływa na przekonania, nastawienie i działania w relacjach społecznych, opisuje nastawienie do innych ludzi.

Sumienność pozwala prognozować aktywność zawodową i szkolną, oddaje stopień zorganizowania, wytrwałości i motywacji jednostki w działaniach zorientowanych na cel³⁾.

„Postawa odtrącająca sprzyja kształtowaniu się u dziecka agresywności, nieposłuszeństwa, kłótności, kłamstwa, kradzieży, zahamowaniu rozwoju uczuć wyższych, zachowania aspołecznego, a nawet antyspołecznego. Może też powodować zastraszenie, bezradność, trudność w przystosowaniu się na skutek zahamowania, czasami otyłość, pozory niedorozwoju, a przy nagłym odtrąceniu – także reakcje nerwicowe”⁴⁾.

Przy unikającej postawie rodziców dziecko może mieć problemy z nawiązywaniem trwałych więzi uczuciowych. Może być niestabilne uczuciowo, wrogo nastawione do otoczenia, mieć trudności z koncentracją w nauce, być nieufne lub pozostające w konflikcie z rodzicami.

³⁾ J. Strelau, *Psychologia. Podręcznik akademicki. Tom 2*, Gdańsk 2004, s. 554–555.

⁴⁾ M. Ziemska, *Rodzina i dziecko*, Warszawa 1986, s. 66.

Nadmierny dystans uczuciowy do dziecka nie zaspokaja potrzeb życziwych uczuć, kontaktu z rodzicami i może skutkować chorobą sierocą u dziecka. Może również powodować zaburzenia socjopatyczne.

„Nadmierna koncentracja na dziecku powoduje z punktu widzenia klinicznego reakcje nerwicowe”⁵⁾.

Infantyizm, opóźnienie dojrzałości społecznej, przesadna pewność siebie to cechy, jakie mogą wykształcić się u dziecka pod wpływem postawy nadmiernie chrońiącej. Przyczyny owej postawy to zarozumialstwo, niepewność i niepokój w sytuacji, kiedy jest samo.

„Postawa nadmiernego wymagania, korygowania, krytyki sprzyja kształtowaniu się takich cech, jak brak wiary we własne siły, niepewność, lękliwość, przewrażliwienie i uległość”⁶⁾. Dziecko może być także podatne na frustrację.

Dziecko posiada zdolność do nawiązywania trwałych więzi emocjonalnych, a także do wyrażania uczuć, jeśli rodzice mają wobec niego postawę akceptującą. Jest ono wesołe, przyjacielskie i ma poczucie bezpieczeństwa.

„Postawa współdziałania może powodować, że dziecko staje się ufne wobec rodziców, zwraca się do nich po rady i pomoc, jest zadowolone z pracy, z rezultatów własnego wysiłku”⁷⁾.

„Przy postawie uznającej prawa dziecka w rodzinie może stać się ono lojalne i solidarne w stosunku do innych członków rodziny, nie musi polegać zawsze na rodzicach i być od nich zależne, ale może podejmować czynności z własnej inicjatywy”⁸⁾.

Zaspokajanie przez rodzinę potrzeb psychofizycznych dziecka, a także pozytywne postawy rodziców sprzyjają osiągnięciom rozwojowym zarówno pod względem fizycznym, intelektualnym, jak i społecznym. Dziecko, które czuje się akceptowane, któremu okazywana jest życzliwość – ma poczucie bezpieczeństwa. Pozytywny kontakt rodzic – dziecko kształtuje u dziecka pozytywny obraz samego siebie. Właściwe postawy rodzicielskie tworzą pozytywne zachowania u dziecka, niewłaściwe natomiast przyczyniają się do niepożądanych.

Postawa rodzicielska i atmosfera panująca w domu wobec dziecka w roli ucznia rzutuje na kształtującą się samoocenę i podejmowane przez dziecko zadania. W domu dziecko realizuje „tylko niewielką część procesu uczenia się, jaką jest przygotowywanie zadań domowych, chociaż za naukę odpowiedzialna jest szkoła, nauczyciele, to jednak to wszystko, co się dzieje w domu wokół dziecka i nie tylko wokół niego, ogólnie to wszystko, co w rodzinie zachodzi, wywiera zasadniczy wpływ na powodzenie szkolne”⁹⁾.

Powodzenie w szkole wyznaczają, obok predyspozycji intelektualnych, takie umiejętności jak: wiara we własne siły, odporność na frustrację, umiejętność nawiązywania relacji interpersonalnych, umiejętność proszenia o pomoc i radę, adekwatna ocena swoich możliwości.

⁵⁾ Tamże, s. 67.

⁶⁾ Tamże, s. 67.

⁷⁾ Tamże, s. 68.

⁸⁾ Tamże, s. 68.

⁹⁾ H. Filipczuk, *Rodzice i dzieci w młodszyim wieku szkolnym*, Warszawa 1989, s. 76.

Dziecko, któremu stawiane są przez rodziców nadmierne wymagania, które musi wykonywać wszystko najlepiej, które musi dostawać najlepsze oceny, wobec którego rodzice są surowi i rygorystyczni, ma niemałe trudności w osiągnięciu powodzenia w każdej sferze życia.

Rola rodziców w kształtowaniu u dziecka poczucia adekwatnej samooceny

Rodzice towarzyszą dziecku od chwili narodzin. Przebywają z nim w różnych okresach jego życia, także w tych najważniejszych dla uczenia się, a rozwój akceptacji samego siebie odbywa się właśnie „za pomocą różnych form złożonych procesów uczenia się”¹⁰⁾.

Samoocena dziecka związana jest z jakością relacji interpersonalnych. Dziecko akceptowane przez rodziców tworzy pozytywny obraz swego Ja, dziecko odrzucone natomiast będzie myślało o sobie, że jest niewartościowe, niekochane, będzie brakowało mu poczucia bezpieczeństwa i pewności siebie.

„Rodzice nadają swoim dzieciom szereg określeń – «etykietek», np.: miły, ładny, silny, sprawny, mały, spokojny, nerwowy, dobry, zły, mądry, głupi. Dziecko wbudowuje w siebie niektóre z tych określeń, zwłaszcza te, które pojawiają się szczególnie często, i przyjmuje je za swoje. Etykietki te stają się rysami obrazu siebie”¹¹⁾.

Nauka obrazu siebie znacznie się polepsza w momencie, kiedy dziecko zaczyna rozumieć mowę i kiedy samo już mówi. „Drogą dotykowego badania siebie, manipulowania sobą i poprzez spostrzeganie etykietek i nazw, jakie nadają mu rodzice, dziecko uczy się określonych cech obrazu siebie”¹²⁾.

Rodzice także pokazują, jakie są wzory zachowania w różnych sytuacjach. Dziecko utożsamia się z tymi zachowaniami i nabywa przez to cechy obrazu siebie. Zachowując się w odpowiedni sposób w danej sytuacji, spełnia jednocześnie oczekiwania rodziców. W ten sposób uczy się, które zachowania spotkają się z aprobatą, a które z naganą. Rodzice poprzez swoje zachowanie wobec dziecka „uczą je tego, czy doświadcza ono siebie jako kogoś, kto działa odpowiednio skutecznie, czy kogoś, kto działa nieskutecznie, kto jest nieudany”¹³⁾. Uczy się „swojego wizerunku w lustrze, jakim jest zachowanie innych ludzi na jego zachowanie”¹⁴⁾.

Dziecko, jeżeli czuje, że jest lubiane, ma obraz siebie jako kogoś udanego, jeżeli czuje, że jest odrzucone, niekochane, ma obraz siebie jako kogoś nieudanego.

Ważną rolę w relacjach rodzic – dziecko odgrywa tak zwane przyspieszenie rozwoju dziecka poprzez stawianie przed nim zadań powyżej jego możliwości. Jeżeli dziecku stawiane są takie zadania i niepowodzeniem kończy się każde do nich podejście, zaczyna ono przestawać ufać w swoje możliwości, zaczyna mieć kompleks

¹⁰⁾ S. Siek, *Rozwój potrzeb psychicznych, mechanizmów obronnych i obrazu siebie*, Warszawa 1984, s. 222.

¹¹⁾ Tamże, s. 222.

¹²⁾ Tamże, s. 224.

¹³⁾ Tamże, s. 224.

¹⁴⁾ Tamże, s. 224.

niższości. Manipulacje, jakie rodzice stosują czasem wobec dzieci, sprawiają, że powstaje u niego „nie tylko cecha obrazu siebie jako kogoś udanego, względnie nieudanego, wartościowego, bezwartościowego, powstaje obraz siebie jako kogoś akceptowanego i kogoś nieakceptowanego. Wiąże się z tą cechą obrazu siebie określona postawa wobec rzeczywistości i wobec innych ludzi. (...) im dziecko ma większe zaufanie do siebie, im bardziej czuje się akceptowane, im bardziej ma obraz siebie jako kogoś udanego i wartościowego, tym większą ma skłonność do akceptowania innych i akceptowania rzeczywistości, w której żyje”¹⁵⁾.

Rodzice dostarczają dziecku wzorce, z którymi może się ono identyfikować. Możliwość identyfikowania się z którymś z rodziców czy też z którymś z członków rodziny „dostarcza okazji do »powiększenia« obrazu siebie o określone właściwości, które wbudowuje dziecko do już istniejących. Rodzina dziecka dostarcza także okazji do korzystania ze wzorów identyfikacji pojedynczych schematów reagowania”¹⁶⁾.

Renata Wolińska
doradca metodyczny psychoprofilaktyki
Szkoła Podstawowa nr 18 w Gdyni

¹⁵⁾ Tamże, s. 225.

¹⁶⁾ Tamże, s. 226.

Grażyna Szotrowska

Legenda o powstaniu Gdyni

Komentarz dydaktyczny

W roku, w którym świętujemy 90. rocznicę nadania Gdyni praw miejskich, oddaję w Państwa ręce opracowanie, w formie inscenizacji, jednej z legend gdyńskich. Możemy ją wykorzystać w szkole podstawowej, w związku ze świętem 10 Lutego zarówno w roku pełnej rocznicy, jak i bez większych okazji. Inscenizacja ta nie wymaga wielkich scenografii ani kostiumów (choć oczywiście dla lepszego odbioru widza kilka niezbędnych rzeczy trzeba wykonać), a w łatwy, wręcz bajkowy sposób przybliży uczniom nazwę naszego miasta. Legendę o pięknej i mądrej Gduni zaczerpnęłam z książki Romana Rossa „Legendy gdyńskie”. Tam znajdziecie Państwo więcej takich niesamowitych historii¹⁾.

Występują: Narrator 1, 2, 3; królowa Bałtyku – Jurata; Gduna (najpierw jedna z syren, potem niewiasta) + 3 syreny; Gosk Plichta; Jakub; sąsiadki Gduny (Agnes, Truda, Ana); wojewoda Denhoff; hetman Koniecpolski; doradca króla – Arciszewski; Władysław IV; pozostałe dzieci z klasy mogą wystąpić w roli mieszkańców wiejskiej osady.

Scena 1 Jak Gosk został rybakiem

Na scenie leżą pasy materiału w kolorach morskich (biel, turkus, błękit, granat), na parawanie tworzącym kulisy sceny namalowany na szarych papierach wizerunek łądu i morza (Boża Zatoczka). Na pierwszym planie siedzący tyłem do widzów (na kamieniu, na pieńku) jakby nad brzegiem morza Gosk, który wpatruje się w wodę, po obu stronach sceny pojawiają się narratorzy, po chwili do siedzącego Goska dochodzi z widowni Jakub.

Narrator 1 Dawno, dawno temu w pobliżu królewskiego traktu, w prastarej dolinie pomiędzy Kępą Oksywską a Redłowską, u ujścia rzeki Chylonki do Bałtyku zbudowano niewielką osadę rybacką. Było to miejsce bardzo piękne i dobre do zamieszkania: od północy i południa osłonięte wzgórzami, o łagodnej linii brzegowej cechującej się nieznacznym ruchem piasków. Ludność tu mieszkająca

¹⁾ Polecam także książkę wydaną w 2015 r. przez Gdyński Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli pt. „Gdyni na urodziny”, w której znalazły się dwadzieścia dwie inscenizacje poświęcone historii i teraźniejszości naszego miasta – do wykorzystania zarówno w przedszkolu, szkole podstawowej, gimnazjum, jak i szkole ponadgimnazjalnej.

nie mogła wprawdzie liczyć na obfite plony zbóż (bo ziemia nie była zbyt urodzajna), ale morze było w swym bogactwie niezmierne. Dawało pracowitym ludziom liczne gatunki ryb, które później sprzedawali na targu w Gdańsku.

- Narrator 2 Jednym z mieszkańców tej osady był Gosk Plichta zwany okręt-nikiem, gdyż osierocony jeszcze dzieckiem zaciągnął się na okręty, a morze mu było jak dom. Z ostatniej wyprawy wrócił Gosk jednak markotny, bo choć sam uszedł z życiem, to Bałtyk, który bywał groźny i potrafił bez ostrzeżenia pogrążyć w morskich falach nawet najtwardszych, zabrał jego okręt i większość załogi. Siedzącego przed chatą młodego Plichtę znalazł jeden z przyjaciół.
- Jakub Co porabiasz, nasz wilku morski? Siedzisz markotny od kilku dni. Mówią, że wróciłeś z dalekiego morza, ale jakby w ogóle cię nie było — nie pamiętasz o swoich. Jakże to tak?
- Gosk Jaki ze mnie wilk morski, skoro już nie mam okrętu, a moi kamraci leżą na dnie morza?
- Jakub Zostań tu, po co ci szukać szczęścia po świecie. Masz gdzie mieszkać. Chata wprawdzie uboga, ale potrafisz o nią zadbać. Ożeń się. Zostań rybakiem, jak my.
- Gosk Kto wie, może masz rację. Starczy już tego tułania się po świecie. (schodzą ze sceny)
- Narrator 1 Od tej pory Gosk razem z innymi wypływał przed świtem w morze i choć na początku trudno mu było dorównać tym, którzy od dziecka wyruszali po bałtyckie dorsze, śledzie, flądry, turboty i łososie, to nauczył się cieszyć ze swych codziennych połowów.
- Narrator 3 I tylko od czasu do czasu przychodził smutek i wspomnienie dawnych wypraw. Siadał wtedy na jednym z wielkich głazów i patrzył w dal morską. Młody rybak nie przypuszczał, że jest bacznie obserwowany. Czasem zdawało mu się, że słyszy głosy i śmiech dziewczęcy, ale składał to na karb swojej samotności i poszumu fal.
- Narrator 2 Tymczasem ilekroć Gosk siadywał samotnie nad brzegiem morza, z głębin morskich wynurzały się syreny — dwórki sprawiedliwej, choć groźnej Juraty — królowej Bałtyku.

Scena 2

Jak syreny śmiały się z Goska

Już na słowach Narratora 3 zza parawanu wychodzą na scenę dziewczyny (4 syreny, w tym Gduna), mają na sobie długie, a nawet mogą być za długie, zwiewne suknie w kolorach morza, srebra, złota. Podnoszą leżące na scenie pasy materiału na wysokość połowy swojego ciała, delikatnie nimi poruszając ruchem góra-dół (to stworzy ruch fal morskich), same delikatnie wibrują i tańczą.

- Syrena 1 Popatrzcie, jaki on smutny...
- Syrena 4 Taki smutniutki, biedniutki, po prostu żal patrzeć.
- Syrena 2 (Gduna) A jaki piękny.
- Syrena 4 Może trzeba się nim zaopiekować?
- Syrena 2 Jaki on piękny!
- Syrena 3 Ciekawe, o czym tak duma?
- Syrena 1 Może go trzeba rozweselić? Siostry, do dzieła!
- Jurata (zza kulis) Syreny, gdzie jesteście? Natychmiast do mnie!
- Syrena 2 Jurata nas wzywa. Czas na nas.

Kładą pasy materiału na podłodze, tak aby dalej przypominało to morze, same uciekają za parawan.

Scena 3

Jak Gduna opuściła wody Bałtyku

W tej scenie musimy zadbać o stworzenie tronu królowej Juraty, najlepiej, aby odstąpił się (np. z bocznego parawanu) albo wejść na scenę. Jurata ma koronę, piękną suknię, a na kolanach lustro, w którym może się co jakiś czas przeglądać. 4 syreny otaczają jej tron, cały czas pozostają w płynnych, podmorskich ruchach. Tron się pojawia na słowach Narratora 2.

- Narrator 2 Syreny zawsze lubiły patrzeć na rośłych rybaków. Nieraz im dokuczały. A to plątały sieci, a to stroiły sobie żarty, pojawiając się i znikając w morskich falach, albo straszyły ich, pieniąc wodę dookoła łodzi rybackich. Czasem jednak wprost przeciwnie – pomagały im w ciężkiej pracy, napełniając sieci rybami. Często opowiadały ze śmiechem o owych młodzieńcach i swoich psotach samej królowej Juracie.
- Syrena 1 Dzisiaj nad morskim brzegiem widziałyśmy jednego młodzieńca, który tęsknie patrzył w morze. Królowo, może on chce zostać twoim sługą w naszym podwodnym świecie?
- Syrena 2 (Gduna) Nic o nim nie wiesz. On tęskni za dalekimi podróżami i za swoimi przyjaciółmi, których morze mu zabrało.
- Syrena 3 Szkoda, że i jego nie wzięło. Przydałby się nam tutaj, mógłby zostać trytonem.
- Syrena 4 Albo bałwanem morskim... (śmiech)
- Gduna Co wy pleciecie!? Co to za pomysły!? Tam, nad brzegiem to wszystkie mówiłyście „biedniutki, samotniutki”, a teraz... Wstyd mi za was!

- Syrena 1 A ty czemu go tak bronisz, i skąd o nim tyle wiesz?
- Syreny (razem) No właśnie. Czyżby biedna Gduna się zakochała? (śmieją się)
- Jurata Przestańcie, dosyć tych głupstw!
- Przy tronie zostaje tylko Gduna, podczas tekstu Narratora 3 mimicznie czesze Juratę, poprawia jej strój. Jurata co jakiś czas spogląda w lustro.*
- Narrator 3 Pośród wielu innych swych poddanych królowa szczególnie lubiła jedną z syren – właśnie piękną Gdunę. Gduna bywała w podwodnym pałacu królowej bardzo często. Pomagała jej w sprawach błahych, ale i w bardzo ważnych, a że uwagi pięknej syreny były celne, podobało się Juracie odkrywać przed Gduną wiele tajemnic.
- Narrator 1 Pewnej księżycowej nocy Jurata, nie mogąc usnąć, zajrzała w swoje kryształowe lustro i odkryła przed Gduną przyszłość jej ulubionego zakątka nadmorskiego brzegu.
- Jurata (wyciąga lustro, Gduna wpatruje się w nie) Zobacz, Gduno, tam gdzie dziś rozciągają się bagna i łąki, w tej marnej ludzkiej osadzie będzie kiedyś ważny port. Wielkie okręty codziennie będą cumować przy brzegu, a ludzie zbudują tu nowoczesne i piękne miasto, które będzie oknem na świat tego państwa.
- Gduna Gdybym nie ufała w twoją mądrość, o pani, rzekłabym, że to niemożliwe. Codziennie patrzę na ten kawałek morskiego brzegu i prócz kilku chat rybackich niczego nie widzę.
- Jurata Powiedziałam ci, że to będzie kiedyś. Nie dziś i nie jutro. I nie stanie się to tak od razu. Najpierw zjadą tu możni panowie, będą patrzeć w morze, robić obliczenia, kłócić się między sobą, aż w końcu postanowią o tym. Ale to daleka przyszłość, a teraz powiedz mi, co ty, piękna i mądra syrena spodziewasz się zobaczyć na tym kawałku morskiego wybrzeża. Bywasz tam codziennie. Martwi mnie to, co widzę i słyszę.
- Gduna Nie, to zupełnie nieważne, nie wiem, czemu to powiedziałam.
- Jurata Mów prawdę, wiesz, że przede mną nic się nie ukryje. Zresztą słyszałam, jak przekomarzałyście się między sobą, ale myślałam, że to tylko żarty.
- Gduna Och, mądra i sprawiedliwa królowo, znasz moją tajemnicę. Pokochałam tego młodego rybaka Goska, codziennie spoglądam, jak pracuje, pomagam mu, jak mogę, napełniam jego sieci najszlachetniejszymi gatunkami ryb, pilnuję, aby nie spotkało go na morzu nic złego, a on nawet nie wie o moim istnieniu. (płacze)

- Jurata I tak musi zostać. Ty żyjesz w podmorskim królestwie, a on nie. Lepiej o nim zapomnij.
- Gduna Już próbowałam, ale... to niemożliwe.
- Jurata W takim razie musisz odejść, wejść w świat ludzi i poznać smak życia na ziemi.
- Gduna Królowo, naprawdę zgodzisz się na to?
- Jurata Tak. I choć będzie mi ciebie brakowało, to chcę ci pomóc. Ale pamiętaj – tu całymi godzinami bawisz się, jesteś ozdobą mojego dworu, robisz, co tylko chcesz, tam będziesz ciężko pracować. I nieraz zatęsknisz za światem, który zostawiasz. Pamiętaj też, że nigdy nie możesz zdradzić żadnej z tajemnic, którą ci powierzyłam, a jeśli to uczynisz, spotka cię surowa kara. Teraz, jeśli chcesz, możesz odejść.

Tron znika za parawanem razem z królową i Gduną.

Scena 4 Jak Gduna stała się zwykłą kobietą

- Narrator 1 Natychmiast po tej rozmowie Gduna odpłynęła z podwodnego pałacu Juraty. Krótko pożegnała się ze swymi siostrami, a chwilę potem znalazła się w zimnej morskiej toni i choć zachowała umiejętność pływania, to jako zwykła kobieta ostatek sił dopłynęła do brzegu. Całkowicie zmęczona usnęła na morskim brzegu. *(Gduna pojawia się na scenie zmęczona, kładzie się na ziemi)*
- Narrator 3 Gosk, który po porannym połowie naprawiał sieci, zobaczył leżącą na brzegu morskim na wpół żywą kobietę. Zabrał ją do swej chaty i zaopiekował się nią.
- Narrator 2 Odtąd Gduna żyła w rybackiej osadzie jak zwykła kaszubska kobieta. Wiodła z Goskiem Plichtą pracowite, ale szczęśliwe życie. Mieszkańcy wsi przyjęli ją jak swoją, a Gduna chętnie się od nich uczyła prostego, wiejskiego życia.

Na scenę wchodzi 3 dziewczyny, w tym czasie parawan musi zrobić obrót i zamiast morskiego brzegu pojawia się namalowana wiejska chata. Gduna siedzi przed chatą, wykonuje ruchy, jakby ubijała śmietanę, przychodzą sąsiadki.

- Truda Jak chcesz zrobić dobre masło, musisz zlać śmietanę i nie żałuj siły, tylko mocno ubijaj.
- Agnes Ja nauczę cię piec chleb, ale wymaga to cierpliwości, nie od razu każdemu się udaje. Mam nadzieję, że jesteś cierpliwa. Twój Gosk też długo uczył się łowić od naszych chłopów, a teraz wraca z morza z pełnymi sieciami.

- Gduna Cierpliwości jest u mnie dostatek, ale marna jeszcze ze mnie gospodyni.
- Ana Nie martw się, wszystkiego można się nauczyć. Chodźmy do dom, kobiety, bo wieczór nas zastanie, a robota sama się nie robi.
- Pojawia się Gosk, to przepędza kobiety. W dalszym ciągu scena przed chałupą, Gosk podczas tekstów narratorów może się przywitać z Gduną, posmakować mimicznie masła, zobaczyć upieczony chleb itp.*
- Narrator 3 Gosk wiedział, że Gduna jest nie taką zwyczajną kobietą. Nigdy nie pytał jej o to, skąd pochodzi i gdzie żyła, zanim morze wyrzuciło ją na brzeg. Wiedział jednak, że potrafi znaleźć radę nawet wtedy, gdy najstarsi we wsi rozkładają ręce.
- Narrator 1 Wielkim zmartwieniem całej osady były częste wichury i duże fale, które niszczyły morski brzeg, zrywały dachy domów i rwały sieci. Martwił się tym także Gosk.
- Gduna Jeśli pytasz mnie o radę, to powiem ci, że należy wbić w brzeg morski potężne pale. Wiatr i fale nie narobią już tylu szkód.
- Gosk Ale takie pale trudno wbić nawet i w dwunastu chłopu, jak sobie z tym poradzimy?
- Gduna Jeśli zechcesz posłuchać — powiem ci, co trzeba zrobić. Najpierw musicie ściąć potężne konary dębów, buków i klonów, ściągnąć je tu na sam cypel wołami. Potem zaś zróbcie wysokie rusztowania, na których umocujecie potężne żelazne obręcze. One będą podnosiły zawieszony na łańcuchu kamień, który wbije pale w ziemię.
- Gosk Kobieto, skąd to możesz wiedzieć? Bywałem w świecie, widziałem różne umocnienia brzegów, ale nigdy nie przyszło mi do głowy dochodzić, jak i czym je wbito.
- Gduna Może i ja bywałam w świecie. Zróbcie tak, jak mówiłam, a już wichury nie będą psuły naszych domów.
- Schodzą ze sceny, trzymając się za ręce, pojawiają się narratorzy, scena się obraca na brzeg morski.*

Scena 5

Jak król Władysław wybierał miejsce pod budowę portu

- Narrator 2 Mijały lata. Za zarobione z połowu ryb pieniądze Gosk Plichta wznosił przy trakcie królewskim karcznię. Odtąd wielu ludzi przybywało pod ich dach, bo gościnna i mądra Gduna zawsze umiała zadbać należycie o przybyszy. Stała się dobrą gospodynią i nieraz zatrzymywali się u nich znamienici goście, którzy jadąc

z Gdańska lub do Gdańska, cieszyli się, że mogą odpocząć i posilić się.

Narrator 1 Dla Rzeczypospolitej nadeszły czasy wielkiej wojny ze Szwecją. Hetman Stanisław Koniecpolski i wojewoda Denhoff od dłuższego czasu jeździli po polskim wybrzeżu, poszukując dogodnego miejsca pod budowę portu. Gduna przypomniała sobie dawną rozmowę z królową Juratą o wielkim porcie, o możliwych panach, o sporach i czuła, że dla Bożej Zatoczki przyszedł wielki czas.

Narrator 3 Wiele świadczyło o tym, że port wojenny osłaniający Gdańsk przed zakusami Szwedów wypada budować bez zwłoki. Sławny polski hetman i pomorski wojewoda przekonywali o tym króla Rzeczypospolitej Władysława IV niemal codziennie. Ale król wciąż się wahał. Pewnego dnia władca zapragnął osobiście obejrzyć miejsce pod budowę portu. Niespodziewane odwiedziny zwabiły nad brzeg morski prawie wszystkich: chłopów, rybaków, gospodynie, ceglarzy, kowala, wiejskich chłopaków i małe dzieci. Przyszedł i Gosk. W jego uszach brzmiały jeszcze słowa Gduny wypowiedane z wielkim przekonaniem, że port może powstać tylko tutaj.

Narrator 2 Orszak królewski zatrzymał się na szczycie Kamiennej Góry, skąd wszyscy przybyli patrzeli na morze.

Na scenę wchodzi osoby związane z orszakiem królewskim, dalej pojawiają się wieśniacy, wśród nich Gosk.

Koniecpolski Wedle rozkazu waszej królewskiej mości zlustrowałem nasze brzegi — dwa jeno miejsca znaleźliśmy sposobne do budowy portu, jedno (*wskazuje ręką*) tutaj, między Wzgórzem Redłowskim a Oksywiem, opodal ujścia Chylonki, gdzie morska głębia pozwala kotwiczyć największym statkom. Drugie zaś na Plecie...

Król Plecie? Nie pojmuję, jak mi Bóg miły, tego słowa!

Arciszewski Pleta w kaszubskiej gwarze znaczy tyle, co kałuża. Tak, wasza królewska mość, tutejsi rybacy i urzędnicy żartobliwie nazywają Zatokę Pucką.

Król Tedy to pod Puckiem?

Koniecpolski Trochę bliżej, wasza królewska mość. Wznieslibyśmy tam dwa szanice strzegące wejścia na głębie. Załogi tych fortów miałyby oko na statki płynące ku Gdańskowi.

Król Ach tak — zatem co mam czynić?

Szumi morze.

Gosk Morze szemrze i szemrze, gada i gada, a tak mało go ludzie rozumieją.

- Król A cóż ono gada, dobry człowieku?
- Gosk Gada – nie buduj portu w kałuży, bo długo ci nie posłuży. Ten jeno dobrze czyni, kto swój port zbuduje w Gdyni.
- Król Ktoś ty?
- Gosk Gosk Plichta.
- Konieczpolski Panie, Gosk uchodzi wśród tych prostych ludzi za mądrego człowieka i znawcę wielu spraw. Prowadzi gospodę przy trakcie królewskim.
- Król Zatem zatrzymajmy się u niego.

Scena 6

Jak Gduna zdradziła Władysławowi IV tajemnicę królowej Bałtyku Juraty i jaka kara ją za to spotkała

Scenografia obraca się znów na chałupę, ale musi pojawić się na scenie także stół przykryty obrusem, krzesła lub ława. Gduna krząta się wokół stołu.

- Narrator 2 Podczas wizyty królewskiej Gosk był dziwnie milczący, tak znakomitego gościa nie spodziewał się. Po posiłku król wrócił do słów karczmarza, które wypowiedział nad brzegiem morza.
- Król Dlaczego sądzisz, że port w Zatoce Puckiej nie posłuży na długo?
- Gosk Bo tam jest płytko.
- Król W czym to przeszkadza?
- Gosk Wielkie okręty, panie, nie będą mogły cumować.
- Król Rzeczpospolita nie ma żadnej floty, a ty martwisz się o to, że morze jest za płytkie.
- Gduna Panie, wybaczyć, że wtrącam się do tej męskiej rozmowy, ale wiem, że tylko tu, gdzie dziś jesteśmy, powstanie wielki port, a potem miasto. Nie trać więc czasu ani pieniędzy na budowę portu na Plecie.
- Król Dziwne rzeczy tu u was słyszę. Miasto, wielkie okręty, port. Skąd o tym wszystkim wiesz?
- Gduna nie odpowiada.*
- Król Czemu milczysz?
- Gduna Zrób tak, jak mówię.
- Król Pomyślę o tym. A teraz czas na nas, bo lada chwila zapadnie zmrok.

Orszak królewski odchodzi, Gduna i Gosk też wychodzą, jakby odprowadzając gości, scenografia na słowach narratora znów się obraca.

Narrator 2 Tej samej nocy nad osadą rozpętała się straszna burza.

Narrator 1 W dom Goska i Gduny uderzył piorun i cała karczma stanęła w płomieniach. Nigdy już nikt nie zobaczył ani Goska, ani Gduny. Jedni twierdzili, że zginęli w płomieniach, inni widzieli, jak tonęli w morzu. Jurata spełniła swą groźbę i ukarała Gdunę za to, że zdradziła powierzone tajemnice. Król, jak wiecie, wybudował port – jak to mówią – na Plecie, zwany później Władysławowem. Niewiele z tego było korzyści dla Rzeczypospolitej. I wiele lat później trzeba było zabrać się na nowo do budowy portu. Ale to już zupełnie inna historia...

Narrator 3 O Gdunie jednak ludzie jeszcze długo pamiętali. Z czasem miejscowość, którą tak pokochała, zaczęto nazywać od jej imienia Gduna, potem Gdunia, a w końcu Gdynia. Tak kończy się legenda o pięknej Gdunie, która jako syrena raz do roku, w noc świętojańską, obserwuje światła naszego miasta i z dumą patrzy na wielkie domy, przestronne ulice, port, stocznię, Oksywie, Redłowo i pozostałe dzielnice. Kto z was chciałby ją spotkać, musi uzbroić się w cierpliwość – w tę najdłuższą noc w roku usiąść na brzegu morza i wsłuchać się w szum fal, a morze szemrze i gada...

Wszyscy aktorzy wychodzą na scenę i razem z narratorami recytują poniższy tekst:

Wszyscy TEN TYLKO DOBRZE CZYNI, KTO SWÓJ PORT ZBUDUJE
W GDYNI (*i ciszej*) TEN TYLKO DOBRZE CZYNI, KTO SWÓJ
PORT ZBUDUJE W GDYNI (*i jeszcze ciszej*) TEN TYLKO DOBRZE
CZYNI, KTO SWÓJ PORT ZBUDUJE W GDYNI... (*ukłony*)

*Grażyna Szotrowska
doradca metodyczny historii
Gimnazjum nr 4 w Gdyni*

Krystyna Ciesielska

„Grzyby” – scenariusz przedstawienia dla dzieci w młodszym wieku szkolnym

Występują:

Dzieci przebrane za grzyby

Dziewczynka

Chłopiec I

Chłopiec II

Dziecko I, II, III

Sceneria lasu: drzewa, w tym brzoza, krzewy, kwiaty, w tym konwalie, grzyby, trawa itp.

Uczniowie przebrani za grzyby, z napisami: borowiki, rydze, maślaki, muchomor itp., siedzą na scenie w różnych miejscach.

W tle fragment piosenki „Rudy, rudy rydz”.

Na scenę wychodzi grupa uczniów w strojach sportowych/wakacyjnych z koszykami na grzyby.

Muzyka cichnie.

Dziewczynka

Wiecie co, ja trochę boję się zbierać grzyby, bo ich nie znam.

Chłopiec I i II uśmiechają się.

Chłopiec I

(w okularach, z otwartym „Atlasem grzybów”) No nie mów, przecież to proste! Widzisz grzyba, oglądasz, sprawdzasz w atlasie, czy jest trujący, czy jadalny i już! Prościzna!

Chłopiec II

Ależ nie ma się czym przejmować, poradzimy sobie.

Dziewczynka

Wcale nie jestem przekonana, ale spróbujmy, tylko uważnie rozglądajmy się. No i trzeba być cicho, to „usłyszemy” las!

W tle słysząc „Pieśń skowronka” (fragment). Wszyscy chodzą po scenie/lesie, rozglądają się w poszukiwaniu grzybów.

Muzyka cichnie.

Chłopiec I

Uwaga! Chodźcie tutaj, pod krzakiem są kurki! *(przykuca, odgarnia krzak i przygląda się grzybom, chce je zrywać)*

Dziewczynka Stop! A sprawdziłeś w atlasie?

Chłopiec II No tak, lepiej się upewnić. (*zagląda do atlasu kolegi*)

Chłopiec I No proszę, kurki, takie same...?

Dziewczynka A czy zwróciłeś uwagę na prążki pod kapeluszem!? Wcale nie są takie same.

Dzieci przyglądają się i porównują.

Chłopiec II Wiecie co, chyba musimy zostawić te grzyby. Nie jesteśmy pewni.

Dziewczynka Nie wolno! Na pewno nie wolno! Przecież tu piszą, że można je pomylić z pieprznikiem jadalnym.

Chłopiec I Ja zebrałbym, są takie ładne, czyste i pięknie pachną. (*po chwili wahania*) Zostawiamy! Jednak nie wystarczy sam atlas. Na grzybach trzeba się znać!

Chłopiec I opuszcza głowę, a Chłopiec II poklepuje go po plecach. Idą dalej. Rozglądają się po lesie. Podchodzą do muchomora.

Chłopiec II Ale okaz! Zdrowy i duży.

Dziewczynka Pięknie kolorowy, zachęcający.

Chłopiec I No, proszę, zgadnijcie, co zrobimy? Czy zabierzemy go do szkoły i pokażemy kolegom i pani? Czy postawimy tabliczkę ostrzegającą przed trującym grzybem? Czy rozdepczemy go, żeby nikt nie zebrał?

Dziewczynka Chyba zniszczymy, co? Żeby nikt go nie wziął!

Chłopiec II (*spoglądając na kolegę i koleżankę*) To jak robimy?

Chłopiec I No oczywiście, że zostawimy w spokoju. Przecież muchomory są pożywieniem dla innych zwierząt i odgrywają ważną rolę w lesie! Nie wolno ich niszczyć!

Na scenę wchodzi uczeń z napisem:

NIE NISZCZ GRZYBÓW TRUJĄCYCH
TO BARDZO WAŻNY ELEMENT ZDROWEGO LASU!

Chłopiec I z dumą podnosi głowę. Wstaje i dzieci idą dalej, rozglądając się po lesie.

Dziewczynka Zwróćcie uwagę, po lewej stronie, jakie piękne konwalie!

Zbliża się do kwiatów, wącha je. Chłopcy podchodzą.

Chłopiec II Przecież wiesz, że nawet sok z konwalii jest trujący. Pani na lekcji opowiadała nam o roślinach trujących.

Na scenę wchodzi uczeń z napisem:

NIE ZRYWAJ KONWALII
SĄ TRUJĄCE!

Dziewczynka

Ach tak, przypominam sobie, mówiła też, że wszystkie części rośliny są trujące, przy czym szczególnie wrażliwe na zatrucia są dzieci. Nawet woda z wazonu, w którym stał bukiet konwalii, jest trująca. Popatrzcie, takie piękne, a trujące! Trzeba być bardzo ostrożnym!

Dzieci idą dalej.

Chłopiec I

(podchodzi do drzewka brzozy i rozchyła trawę) No, nareszcie, patrzcie, jaka imponująca rodzinka borowików!

Dziewczynka

Wyglądają tak ładnie, są i małe, i duże. Pięknie pachną. Bierzemy!

Chłopiec II

Najpierw sprawdzamy, czy na pewno!

Podchodzi do kolegi i razem szukają w atlasie.

Chłopiec I

(czyta) Borowik szlachetny, zwany prawdziwkiem — najbardziej poszukiwany grzyb jadalny, wysoko ceniony ze względu na walory smakowe. Kapelusz ciemnobrązowy... To jeden z najsmaczniejszych grzybów polskich. *(spogląda na kolegę i koleżankę)* No to mamy wspaniałą zdobycz!

Chłopiec II

Zaraz, zaraz czytaj dalej... Borowik jadalny może być mylony z niejadalnym goryczakiem żółciowym!

Dziewczynka

Co robimy?

Chłopiec II

Myślę, że zerwiemy i zaniemiemy do domu, aby rodzice dokładnie sprawdzili. Jadalny czy trujący!

Dziewczynka i Chłopiec I I słusznie, dobra decyzja. Tak zrobimy.

Dziewczynka

Tylko pamiętajcie! WYKRĘCAMY grzyby z grzybni, NIE WYRYWAMY!

Chłopiec I

Żeby za rok wrócić tutaj na kolejne grzybobranie.

Dzieci zbierają grzyby i wkładają do koszyków.

Chłopiec II

Uwaga, ktoś nadchodzi.

Dzieci wstają i nastuchują. Zbliża się grupka roześmianych dzieci.

Dziecko I

O, cześć! Co tu robicie?

Dzieci wymieniają pozdrowienie.

Dziewczynka

Jesteśmy na grzybobraniu. A wy, co robicie w lesie?

- Dziecko II Szukamy gałązek na ognisko. Wieczorem z rodzicami będziemy piekli kiełbaski. A tak właściwie to zapraszamy i was na ognisko. Przecież razem będzie weselej.
- Dziecko III Dobry pomysł. Spytajcie rodziców i zapraszamy. Będzie super! Zrobimy zawody w jedzeniu kiełbasek na czas... ha, ha!
- Chłopiec II A gdzie będzie to ognisko, mamy nadzieję, że nie w lesie!
- Dziecko II Wiadoma sprawa, że nie w lesie. Ognisko będzie w miejscu wyznaczonym na grillowanie.

Na scenę wchodzi uczeń z napisem:

NIE ROZPALAJ OGNISKA W LESIE!

Chłopiec I No to wracajmy do rodziców.

Dzieci ruszają w stronę, z której przybyła grupka kolegów.

Dziewczynka Proooooo, proszę. A czyj to papiererek po batoniku?

Dziecko III Ojej, to moje. Ale mi głupio, przecież wiem, że nie wolno zostawiać śmieci po sobie w lesie.

Chłopiec I Wiemy, wiemy, ale często zapominamy!

Na scenie pojawia się dziecko z tabliczką:

NIE ZAŚMIECAJ LASU!

Wszystkie dzieci uśmiechają się i przytakują głowami.

Dzieci przebrane za grzyby wstają i wszyscy uczestnicy przedstawienia śpiewają na melodię piosenki „Mało nas, mało nas do pieczenia chleba...”:

Mało nas, mało nas do dbania o drzewa!
Tylko nam, tylko nam ciebie tu potrzeba. (bis)

Dzieci zwracają się w stronę nauczycielki/nauczycielek, które przygotowały z nimi przedstawienie. Panie dołączają do dzieci i wszyscy śpiewają na tę samą melodię, kończąc przedstawienie:

Nie śmiecimy, o las dbamy! Dużo pracy mamy!
Przecież my, przecież my przyrodę kochamy! (bis)

Krystyna Ciesielska
doradca metodyczny edukacji wczesnoszkolnej
Zespół Szkół nr 10 w Gdyni

W scenariuszu wykorzystano:

- „Pieśń skowronka” z „Pór roku” Piotra Czajkowskiego;
- piosenkę Heleny Majdaniec „Rudy, rudy rydz”;
- melodię piosenki „Mało nas, mało nas do pieczenia chleba”, do której nowe słowa ułożyła Krystyna Ciesielska.

Agnieszka Malinowska

„Kłopoty ryb morskich” – scenariusz przedstawienia ekologicznego

Występują:

Mewa
Flądra
Łosoś
Dorsz
Śledzie
Fląderki
Morszczuk
Omulek
Mikołajek nadmorski
Wójt.

Dekoracje: Zatoka Pucka i jej bogactwa, sylwetki ryb, nagranie dźwiękowe.

Mewa	Płynie woda, płynie, Ryby w niej pływają, Słońce się uśmiecha, Gdy rybki pluskają.
Flądra	Och, jak dobrze, zdrowo! Czysta woda, miło, Żeby wszystkim rybom Tak dobrze się żyło.
Łosoś	Jestem młody łosoś O pięknej urodzie, Wszystkie ryby patrzą, Jak pływam po wodzie.
Dorsz	A ja dorsz bałtycki, Łuska na mnie świeci, Słynę, że mnie lubią Dorośli i dzieci.
Śledzie	My jesteśmy śledzie, Ród w naszej rodzinie W czystej, ciepłej wodzie Obfitością słynie!

- Fląderki Jesteśmy fląderki
 Błyszczące złociście,
 Iskry od nas płyną
 W wodzie przezroczystej.
- Morszczuk Okoń mam na imię
 I też jestem znany,
 Srebrzę się we wodzie,
 też jestem lubiany.
- Omułek A ja jestem pan omułek,
 Mam żonę i dzieci,
 Tu w sąsiedztwie mieszkam,
 Wciąż mi słońce świeci.
 Dobrze nam się żyje,
 Cicho i spokojnie,
 Rośliny tu rosną,
 Mikołajek koło mnie.
- Mewa Tańczą rybki w wodzie,
 W słońcu połyskują.
 Aż tu posmutniały
 – źle się jakoś czują.
- Dorsz Ach! Boli mnie brzuszek,
 Powietrza brakuje,
 Nie chce mi się pływać,
 Chyba zachoruję.
- Morszczuk Czy czujesz, fląderko?
 Woda jakaś gorzka,
 Pójdę się położyć,
 Pośpię sobie troszkę.
- Łosoś Coś tu brzydko pachnie,
 Czujecie to, siostry?
 Woda się zmaciła,
 Smak ma jakiś ostry.
- Mikołajek Słuszne są obawy,
 Widziałem z daleka,
 To z fabryki ścieki!
 Nie ma tu co czekać!
- Morszczuk Chodźmy wszyscy razem
 Do Urzędu Gminy
 Przedstawić tę sprawę
 – morze oczyścimy!
- Mikołajek Dalej, bez obawy
 Wybrać delegację,
 Trzeba mówić ludziom
 – ryby mają rację!

- Ryby Drogi panie wójcie,
Pięknie się kłaniamy,
Niech nas pan wysłucha,
Wielki kłopot mamy.
- Wójt Ho, ho, dziwna sprawa,
A cóż to się stało,
Że do mnie przyszliście?
Czy wam wody mało?
- Łosoś Woda w naszym morzu
Już nam nie smakuje,
Jakaś bardzo gorzka
— ryby nam zatrjuje!
- Śledzie Chcemy, by znów była
tak jak dawniej — czysta.
Wszystkie ryby o to proszą,
To rzecz oczywista!
- Wójt Ze wstydem przyznaję
— ludzie zapomnieli,
Gdy wylali brudną wodę,
Krzywdy ryb — nie chcieli!
Przyrzekam! Na pewno
Będzie czyste morze,
Morska rybka będzie zdrowa,
Gdy każdy pomoże.
Oczyszczalnia jest w budowie
Będzie woda co się zowie!

*Agnieszka Malinowska
Szkoła Podstawowa w Mostach*

Polecamy...

...nauczycielom chemii

Nauczyciele chemii w szkołach ponadgimnazjalnych oprócz podręczników często korzystają z literatury dodatkowej, takiej jak zbiory zadań czy zbiory tablic. Jednym z takich znanych i lubianych zbiorów są **„Tablice chemiczne”** wydawnictwa „Podkowa”, obecne na rynku już od kilkunastu lat. Właśnie ukazało się nowe wydanie.

Publikacja zawiera 296 stron, a jej układ jest bardzo czytelny. Treść podzielono na działy, które w spisie treści oznaczono różnymi kolorami. Korzystanie z książki ułatwia kolorowy górny narożnik strony, dzięki któremu trafiamy bez problemu w interesujący nas dział. Choć tytuł „Tablice” sugeruje, że będziemy mieli do czynienia ze stronicami wypełnionymi kolumnami liczb i wzorów, to jednak znaczna część zbioru zawiera schematy przedstawiające przemiany chemiczne substancji.

Treści poszczególnych działów obejmują między innymi kolejno: podstawowe pojęcia i prawa chemiczne, budowę wewnętrzną materii, elektrolity, statykę i kinetykę chemiczną, systematykę związków nieorganicznych i organicznych, a także analizę jakościową i ilościową, elementy technologii chemicznej i ochrony środowiska. Ostatnia część, „Tabele i wykresy”, zawiera nie tylko bogate zestawienie danych fizykochemicznych, termodynamicznych czy spektroskopowych, ale też inne ciekawe informacje, jak na przykład rola najważniejszych pierwiastków w organizmie. Dużym atutem są czytelne ilustracje przedstawiające wybrane procesy, np. powstawanie wiązań czy podstawowe procesy elektrochemiczne.

„Tablice chemiczne” pozostają od wielu lat nieocenionym źródłem takich informacji dla osób konstruujących zadania egzaminacyjne. Analizując arkusze maturalne z lat ubiegłych, można łatwo zauważyć, że spora część wykresów, tabel czy informacji wprowadzających do zadań pochodzi właśnie z poprzedniego wydania niniejszej publikacji. Nowy egzamin maturalny wymaga od zdających umiejętności rozwiązywania zadań z informacją wstępną, która może zawierać treści wykraczające poza podstawę programową. Z całą pewnością nauczyciele przygotowujący uczniów do matury będą wielokrotnie wykorzystywać dane z „Tablic” podczas konstruowania swoich własnych zadań. Ponadto spora część informacji może być przydatna nauczycielom przygotowującym młodzież do konkursów czy olimpiady chemicznej.

Autorki „Tablic chemicznych” z pewnością wykonały wiele pracy przy aktualizacji danych do nowego wydania. Pewne rzeczy mogły umknąć uwadze, ale w zasadzie jedyne, co rzuca się w oczy, to tabela „klasyfikacja i oznakowanie substancji” – pozostały w niej stare piktogramy określające zagrożenia. Fakt ten nie ma jednak wpływu

na ogólny odbiór i ocenę publikacji, gdyż aktualne oznakowania są powszechnie dostępne nawet w podręcznikach szkolnych.

Polskie Towarzystwo Chemiczne oficjalnie zaleca tę książkę do użytku szkolnego. Ja również, z pełnym przekonaniem, polecam nauczycielom (i zainteresowanym uczniom) „Tablice chemiczne” jako najlepszą na naszym rynku publikację tego typu.

Piotr Malecha

Zespół Szkół Katolickich im. Jana Pawła II w Gdyni

☞ Sawicka Jolanta i in., *Tablice chemiczne*, Wydawnictwo „Podkowa”, Gdańsk 2015

...na godziny wychowawcze

Któż z nas nie lubi filmów animowanych i bajek. Ta forma przekazu jest na tyle atrakcyjna, że została wykorzystana do realizacji 9 krótkich kreskówek, których celem jest przybliżenie dzieciom i młodzieży zagrożeń związanych z korzystaniem z Internetu.

„**Owce w Sieci**” (www.ovce.sk) – to inspirujący materiał na początek godziny wychowawczej poświęconej nie tylko Internetowi, ale i innym narzędziom TK oraz zagrożeniom związanym z dzisiejszą cywilizacją.

Sposób przekazu – kreskówka – sprawia, że filmy te są odpowiednie dla każdego odbiorcy. Dzieci przyjmują je wprost, „na poważnie”, młodzież z odpowiednim dla siebie dystansem i przymrużeniem oka.

Ja na swojej godzinie wychowawczej (w 2 klasie LO) zaprezentowałam „Owce w Sieci” bez uprzedzania, o czym będzie wyświetlany materiał i co będzie tematem naszego spotkania.

Dzięki temu na początku wzbudziłam ich ciekawość, a później zaskoczenie – efekt wow!

Tematyka filmów „Owce w Sieci” (w ramach Programu „Dziecko w Sieci” Fundacji Dzieci Niczyje):

- **Bez kożuszka.** Publikacja nagich zdjęć i nagrań w Internecie.
- **Tajemniczy przyjaciel.** Uwodzenie przez Internet – grooming.
- **Białe owce.** Dyskryminacja i rasizm w Internecie.
- **Nie tańcz z wilkami.** Wykorzystywanie fotografii i nagrań wideo.
- **Dziewięćdziesiąt dziewięć.** Łańcuszki szczęścia.
- **Bekanie.** Internet zawsze pamięta twoje błędy z przeszłości.
- **Mała miss.** Anoreksja, internetowe przepisy na urodę.
- **Zemsta.** Prześladowanie w Internecie – cyberstalking.
- **Papla.** Wyłudzenie danych osobistych i informacji majątkowych – phishing.

Anna Helmin

II Liceum Ogólnokształcące w Sopocie

☞ *Owce w Sieci* (www.ovce.sk), Fundacja Dzieci Niczyje